

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

БОЙОВІ МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

*Науково-практичний збірник за матеріалами
Всеукраїнської конференції*

Київ 2005

ББК 75.727(4УКР)
Б77

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії
управління персоналом (протокол № 4 від 27.04.05)*

Б77 **Бойові мистецтва України** : Наук.-практ. зб. за матеріалами
Всеукр. конф. — К.: МАУП, 2005. — 132 с.
ISBN 966-608-463-5

У пропонованому виданні розглядаються питання світоглядних засад бойового мистецтва українців. Читачу представлені різні школи та стилі національних однокорств, такі як Давньоруське бойове мистецтво “Триглав”, збережене подільськими волхвами, український рукопаш “Спас”, “Бойовий Гопак” тощо. Історико-філософськими напрацюваннями відображені доповіді Тараса Календрука, Ігоря Каганця, Юрія Шилова.

Для дослідників тематики козаччини, національних бойових мистецтв, для тренерів, студентів.

ББК 75.727(4УКР)

ISBN 966-608-463-5

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2005

ПЕРЕДМОВА

Нині Україна переживає нелегкі роки відродження і становлення як нова правова, соборна держава. Настав час переглянути усю суть українського буття, пізнати його справжню історію і здобутки, належно вшанувати народних героїв і подвижників. Без цього процесу неможливе піднесення у широких народних мас національної самовідомості, що є необхідною умовою розвитку могутньої і зможної держави Україна. Дотримуючись такої точки зору та спираючись на консервативні (традиційні) цінності українського народу, керівництво Міжрегіональної Академії управління персоналом постійно спрямовує свої зусилля на формування нової, високопрофесійної та національно свідомої еліти. З цією метою систематично проводяться різного роду наукові дослідження, конференції, семінари-практикуми і круглі столи. Не стала виключенням і цьогорічна Всеукраїнська науково-практична конференція “Бойові мистецтва України”, матеріали якої ви тримаєте в руках. Національна бойова культура — це найвеличніший спадок, вивчення і усвідомлення якого формує справжніх чоловіків, лицарів, відданих захисників своєї Батьківщини. Бог, Правда, Честь, Слава — саме ці вічні цінності складала і складають внутрішню суть українського народу, саме це повною мірою розкривають у своїх працях сучасні дослідники і подвижники національних однокористів. Ця конференція покликана в загальних рисах висвітлити історію виникнення і становлення бойової культури українського народу та особливості основних напрямів національних однокористів, які розвиваються в Україні.

Елла Якимів,
провідний фахівець
з національно-патріотичного виховання
МАУП

Р. МИКОЛАЇВ,

*аспірант Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди
НАН України, тренер-методист Київського центру
ДБМ “Триглав”*

СВІТОГЛЯДНИЙ АСПЕКТ БОЙОВИХ МИСТЕЦТВ ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Бойові мистецтва, як і більшість галузей сучасної науки, засновані на кількох системах світобачення, зокрема — мистецтві, філософії, релігії, етносоціології. Об'єктом нашого дослідження стали світоглядні системи, на яких ґрунтуються найвідоміші в світі бойові традиції. А предметом є вплив цих світоглядів на процес формування національної ідентичності. Зasadничо ми виходимо з тієї тези, що бойові мистецтва є невід'ємною складовою культури будь-якого етносу. Можна говорити про етнічну специфіку бойової культури, але заперечувати її наявність в того чи іншого народу було б нерозумно.

Радянський спадок у сфері фізичної культури та спорту, які розумілись і дотепер розуміються в Україні як суто ужиткові, зумовлює упереджене ставлення більшості спортсменів, майстрів та дослідників до спроб відродження слов'янських національних бойових систем. Як основні висувається кілька аргументів:

1. Технічні елементи слов'янських бойових мистецтв є звичайним запозиченням зі східних відповідників.
2. Якщо східні бойові мистецтва є ефективними, для чого “винаходити велосипед” у вигляді слов'янських бойових мистецтв.

3. Відсутність традиції шкіл бойового мистецтва та методологічно побудованої системи вивчення бойового мистецтва у слов'ян.
4. Незрозумілість філософського підґрунтя слов'янських бойових мистецтв, закиди у відсутності такого взагалі.

З'ясування наведених вище питань допоможе нам пролити світло на порушену проблему — роль бойових мистецтв, зокрема їх світоглядної складової, в процесі формування національної ідентичності.

З'ясовуючи перше питання, ми мусимо звернутись до історії та нагадати критикам слов'янських бойових мистецтв, що, на думку більшості дослідників, усі східні бойові мистецтва мають своє коріння в культурі Індії [1]. Праматір східних бойових мистецтв У-шу принесене в Китай індійським монахом Бодхидхармою. Розвиток бойових мистецтв на Сході був напряму пов'язаний з арійською інвазією та їхніми бойовими традиціями. Отже, запозичення є прямі, у випадку із Бодхидхармою вони незаперечні. Окрім того, як стверджують дослідники А. Долін та Г. Попов, в Європі поширились саме породжені Бодхидхармою, себто зовнішні (вай-цзя), стилі кемпо (східних бойових мистецтв) [2].

З огляду на вищезазначене наведений закид обертається проти його творців. Хоча для чоловіків і жінок, які вивчають слов'янські бойові мистецтва, вказана аргументація є вторинною відносно того факту, що фізична будова тіла усіх рас не відрізняється нічим кардинальним, по-суті є ідентичною, тому наявність однакової чи подібної техніки не можна розцінювати як культурний плагіат. Українськими дослідниками було доведено, що танцювальні елементи деяких народних та козацьких танців мають яскраве бойове забарвлення. Іронізування окремих дослідників та майстрів є відверто незрозумілим. Адже добре відомо, що саме ритуальний танець був своєрідним тренуванням для прадавніх мисливців, в ньому вони відтворювали рухи полювання та поєдинку. Такі бойові мистецтва, як муай-тай, капоейра, нерозривно поєднані з танцем. Саме на релігійно-бойовому “танці тростини” було побудоване бойове мистецтво ацтеків, яке вивчалось в школах тельпочкалі та кальменака [3]. З огляду на зазначене ми погоджуємось з критиками лише в тому, що гопак, аркан та інші танці — це не види поєдинку, а тренувальні вправи.

Як же виглядає техніка слов'янських бойових мистецтв, Давньоруське бойове мистецтво “ТРИГЛАВ” зокрема? Фізіологія людини однакова незалежно від походження, але... “рухова лексика кожного народу має свої особливості, це стосується і бойової підготовки” [4]. Ось тут і починається перший етап самоідентифікації. Звірині стилі, властиві східним бойовим мистецтвам, мають свої етнічні особливості в різних країнах Сходу. Тобто єдиний принцип набирає національного забарвлення, ідентифікується з певним етносом. Усі східні бойові мистецтва базуються на вченні про П'ять Першоелементів, але для китайців це вода, вогонь, земля, дерево і залізо, а для японців земля, вода, вогонь, повітря і пустота [5]. Китайський стиль дракона, який є тотемним символом цієї країни, посилює процес національного самоусвідомлення бійця. Стилі мавпи, змії, півня (як священних тварин) поріднюють носіїв цих мистецтв з їхньою ойкуменою, докільям, рідною землею, традиціями народу. Незважаючи на нинішню удавану інтернаціональність, чи то понаднаціональність, бойові мистецтва ґрунтуються на національній ідентифікації та, якщо хочете, націоналізмі. Етимологія найпопулярнішого на сьогодні в Україні серед східних одноборств карате первісно означала “китайський стиль”, але з суто патріотичних переконань суть ієрогліфа в японській транскрипції почала читатись як “шлях пустої руки” [6]. І це природно, адже син Богині Аматарасу (японець) не повинен в принципі володіти “китайським стилем”.

Принцип Сварги, тобто кола, покладений в основу Давньоруського бойового мистецтва “ТРИГЛАВ” та ряду інших слов'янських бойових мистецтв, є слов'янським руховим принципом, що впливає зі світоглядного уявлення про всеохоплюючий рух “всесвіту по Колу” [7]. Вчення про Коло-Сваргу, створене на основі традиційних народних уявлень про Космос, виробляє своєрідний механізм мислення і світовідчуття, властивий нашим предкам, а отже каталізує процес національної самоідентифікації бійця.

Таким чином, ми вважаємо, що технічно-рухова база слов'янських бойових мистецтв виводить своє коріння з принципів національного світогляду та традицій, які відбиті в колочій руховій лексиці бойової підготовки слов'янського вояка та

тим самим сприяють виробленню національної ідентичності (чіткого вирізнення себе серед бійців інших народів).

Другий аргумент противників розвитку українських та інших слов'янських одноборств на перший погляд видається слушним, але лише тоді, коли брати до уваги суто спортивний бік проблеми. Мовляв, якщо наші боксери, дзюдоїсти, каратисти, тхеквандисти приносять Україні медалі і нагороди, а юнаки та дівчата ефективно застосовують прийоми цих одноборств в самозахисті, який сенс творити щось інше? Та ще й не відомо, чи буде воно таким же ефективним. Та, на жаль, тут не враховано того важливого моменту, що бойові мистецтва є насамперед мистецтвами, себто складовими культури певного народу. Мистецтво виробляє в молодій людині естетичні вполювання, закладає базові, матричні уявлення про зразки краси та гармонії. Скажіть, як сприятимуть національній ідентифікації такі обов'язкові елементи східних бойових мистецтв, як кімоно (одяг японських селян), поклонобиття (шанування сансея, духа тренувального залу), холодна зброя китайського чи японського зразка, подання наказів і назв технічних елементів японською або китайською мовою. Вся система східних бойових мистецтв є породженням релігійних і філософських бачень народів Сходу [8]. Бойові мистецтва є не просто ужитковими системами самозахисту, а насамперед ефективним елементом етичного, естетичного, релігійного та патріотичного виховання. Бойове мистецтво хваранів, що було створене на південному сході Кореї в I тис. н. е., було покликане виховати “досконалу людину, зразкового підданого та ідеального державного мужа” [9]. Корейський буддизм, що ліг в основу бойового мистецтва хваранів, ввібрав у себе багато елементів місцевих вірувань [10], в тому числі етнічних Божеств. Одне з найпотужніших корейських бойових мистецтв чхарьйок побудоване на принципах корейського етнічного знахарства.

Творець в'єтводао Нгуен Лока вважав своє творення насамперед елементом виховання національної самосвідомості, а вже потім власне бойовим мистецтвом, як набір тактико-технічних прийомів [11]. Філософія в'єтводао базується на тхієн, такому собі корейському варіанті чань (дзен), з потужною домішкою йоги та корейського знахарства. Бойове мистецтво виховує не заробітчани-медалістів а воїнів духа, людей, готових віддати усе

найдорожче в ім'я справедливості, Вітчизни, Бога. Чи не тому одне з найвідоміших індійських бойових мистецтв каларі п'яту побудоване на філософському ґрунті індуїзму. Етнічна система світобачення, покладена в основу бойового мистецтва апачів, якнайкраще сприяла національній ідентифікації цього племені, яке єдине змогло дати гідну відсіч європейським завойовникам [12]. Перемоги в боях і поєдинках з європейцями підіймало бойовий дух апачів, посилювало віру у силу світогляду, який дає перемоги воякам. Таким самим елементом національної самоідентифікації негрів латинської Америки стала капоейра, яка хоча і не мала чітких філософсько-світоглядних орієнтирів, сильно нагадувала не власне бій, а релігійний обряд [13].

Отже, відроджувати та творити слов'янські бойові мистецтва необхідно, і річ тут не в їх ефективності як такої собі фізіопроцедури, а як невід'ємної складової національної культури, чинника збереження традицій, елемента формування національної ідентичності. Ось як про це говориться у вченні ДБМ “ТРИГЛАВ”: “шляхетний козак (аристократ, кшатрій) — це людина, в якій свідомість чітко направлена на становлення, збереження та розвиток нації, підтримання та створення добробуту, відстоювання інтересів нації на міжнародному рівні” [14].

Третій закид також видається справедливим, але виключно з погляду непосвяченого. Школи бойових мистецтв існували в усій слов'янщині і на Русі зокрема. Так в Новгороді ще з часів Ярослава Мудрого існувала слобода майстрів кулачного бою [15]. Центри бойових мистецтв діяли при храмах Святовита і Перуна на острові Рюген (слов'янський — острів Буян) [16]. Воїни з храму Святовита в Арконі (а їх було 300) вирізнялись своєю високою бойовою підготовкою, майстерністю і вправністю [17]. Т. Каляндрук у своїй праці “Таємниці бойових мистецтв України” цілий розділ присвячує бойовому мистецтву Пластунського куреня, виводячи його в окремий стиль та методику навчання. Чому ж, закономірно постає питання, ті стилі не збереглись дотепер? Цьому завадило чимало обставин, найголовніша з яких — підміна світоглядної основи лицарства в Україні і Слов'янщині загалом. Спочатку великого удару по бойових мистецтвах Русі завдала сама держава, усіляко за-

бороняючи їх як прояв язичницької традиції, головні носії цих знань, волхви, були оголошені поза законом, пізніше було заборонено навіть громадські кулачні бої, присвячені різним народним святам. Сплеск і відродження бойової традиції в козацькі часи було знівельовано пізнішою заборонаю козакування, виселенням козаків з України. Сюди ж додається військово-ужиткова суть козацьких одноборств, які занепали одразу ж із розпадом козацького самоврядування. Бойове мистецтво, позбавлене світогляду, перетворюється на спорт і зникає в момент падіння попиту на нього. Приблизно те саме сталося з бойовими традиціями індійських аріїв, які вочевидь носили військово-ужитковий характер і зникли одразу ж після того, як тубільне населення Індостану було підкорене культурно-релігійно. Натомість сикхи, поклавши в основу бойової традиції міцну світоглядну основу, перетворились з касты воїнів на самодостатню націю. Бойове мистецтво сикхів яскраво відрізняється від усіх стилів одноборств Індостану. Воно чітко відрізняє воїна сикха від індійського сипаха, а отже, сприяє національній самоідентифікації, чому прямо допомагає специфічна світоглядна база (сикхізм).

Отже, школи бойових мистецтв у слов'ян таки були, інша річ, що під тиском об'єктивних умов вони зникли, осівши в межах окремих козацьких родів, як правило, це роди характерників.

Порушуючи нині питання про світоглядно-філософські основи бойових мистецтв, ми повинні визнати, що однозначно говорити про їх зміст в давніх слов'янських одноборствах ми не можемо. Не збережено достатньо писемних джерел, окрім поодиноких згадок візантійських авторів про надзвичайні бойові якості руських воїнів. Та ми говоримо про сьогоднішнього, коли ми набули певного досвіду, коли побачили, що побудова бойової системи на суто ужитково-військових принципах не дає наслідків. Монголоїдна раса змогла привнести свої віяння в бойовий вишкіл, отриманий від аріїв (європеїдів), — це глибока релігійно-філософська їх основа. Не дивлячись на певну одіозність В. Ульянова, варто визнати — практика мірило істини. Так ось, практика східних бойових мистецтв показала, що саме наявність філософського підґрунтя зумовлює цінність одноборства, забезпечує його довготривалість, транс-

формацію і здатність до самовдосконалення. Проігнорувати це було б нерозумно, поставити наше відроджене бойове мистецтво на рейки звичайної бойової ужитковості означало б знову втратити його.

Більшість сьгоднішніх українських та слов'янських бойових систем побудовані на національному світогляді, що плекає національну самосвідомість та сприяє формуванню національної ідентичності. Давньоруське бойове мистецтво “ТРИГЛАВ” світоглядною основою своєї фізично-вишкільної системи має традиційно властиві українському народові уявлення про Космос, Людину, Природу, методи лікування і оздоровлення. Решта національних бойових систем хоча і не виявляють яскравих світоглядно-філософських основ, стоять на жорстких принципах українського патріотизму. Себто, в будь-якому випадку, переоцінити роль українських бойових мистецтв в процесі формування національної ідентичності неможливо. Ця роль на сьогодні особливо посилюється, оскільки втрачені ідеологічні пріоритети держави, поширилось релігійне сектанство, молодь залишена напризволяще. Саме національні бойові мистецтва, збудовані на національному світогляді, можуть стати забралом, яке не дозволить зупинити процес націо- та державотворення. Як мовиться в Поконі Характерника ДМБ “ТРИГЛАВ”: “Земля моїх батьків, — Україна-Русь, є найсвятішою землею у світі, жодних інших батьківщин я не мав, не маю та не матиму” [18].

Література

1. *История боевых искусств. Неизвестный Восток* / Под ред. Г. К. Панченко. — М.: Олимп, 1996. — С. 111.
2. *Долин А. А., Попов Г. В. Кэмпо — традиция воинских искусств.* — М.: Наука, 1991. — С. 14.
3. *Панченко Г. К. Нетрадиционные боевые искусства. От Америки до Руси.* — Харьков — Ростов-н/Д, 1997. — С. 7.
4. *Куровський В. Писанка — вісім кіл Триглава // Триглав.* — 2003. — № 1(3). — 13 берез. — С. 4.

5. *Момот В.* Мистическое искусство ниндзя. — К.: София, 1995. — С. 12.
6. *Вихманн В. Д.* Школа карате-до. Искусство ката. — М., 1991. — С. 12.
7. *Куровський В.* Писанка — вісім кіл Триглава // Триглав. — 2003. — № 1(3). — 13 берез. — С. 4.
8. *Долин А. А., Попов Г. В.* Кэмпо — традиция воинских искусств. — М.: Наука, 1991. — С. 145.
9. *История боевых искусств.* Неизвестный Восток / Под ред. Г. К. Панченко. — М.: Олимп, 1996. — С. 9.
10. Там само. — С. 20.
11. Там само. — С. 81.
12. *Панченко Г. К.* Нетрадиционные боевые искусства. От Америки до Руси. — Харьков — Ростов-н/Д, 1997. — С. 25–26.
13. Там само. — С. 47.
14. *Куровський В.* Шляхетність лицаря Триглава Православного роду // Триглав. — 2003. — № 4(6). — 25 листоп. — С. 4.
15. *Белов А. К.* Славяно-горицкая борьба. — М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. — С. 8.
16. *Куровський В.* Триглав — священна зброя характерника // Триглав. — 2002. — № 1(1). — 13 жовт.
17. *Шатунов М.* Русское боевое искусство. Забытые навыки. — М., 2001. — С. 142.
18. *Журенко Б.* Покон Характерника. // Триглав. — 2003. — № 1(3). — 13 берез. — С. 5.

В. КУРОВСЬКИЙ,

*аспірант Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди
НАН України, заступник директора УВКІ,
Верховний отаман Характерного козацтва,
керівник школи “Триглав”*

ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ТЕХНІКИ ДБМ “ТРИГЛАВ”

Навчаючи дослухатися до оточуючого світу, прадавні козаки-характерники стверджували, що для справжнього воїна весь світ у всіх своїх проявах є Богом і Вчителем. Тільки пильно вдивляючись у повсякденності буття, сприймаючи кожне явище як урок і знак, можна відкрити для себе ІСТИНУ. Саме такий підхід стояв в основі бойового звичаю предків. Справді, прадавнє бачення світу докорінно відрізнялось від нинішнього. Ця різниця простежується як у науці, так і у вірі. Так, наприклад, сучасна наука виходить з принципів досліджень окремих елементів цілого, розщеплюючи його на частини, проводить аналізи, будує схеми, математичні моделі тощо. А далі на основі отриманих результатів складає думку про те чи інше явище. Тобто, спочатку диференціація, а після цього поєднання розчленованого (інтеграція), тоді як давнє наукове пізнання ґрунтувалося на глибокому осмисленні цілого як моделі, як образу, що вбирає в себе зміст і форму буття (М. Ткач. Дерево роду, с. 45). А після цього його ознаки переносилися на інші образи, події та явища, віру та бойове мистецтво у тому числі. Таким чином відична мудрість предків (відати — знати) використовувала раціональне (матеріальне, доведене) та ірраціональне (магічне, не доведене), об'єднала усі сторони буття, створила єдину модель, універсальний принцип світобуття, закодувавши його у національному символі — Триглаві (тризубі, трисутті). Чим глибше ми поринаємо у давнє світорозу-

міння, спостерігаючи за собою під час єднання з природою, всесвітом, тим більше отримуємо знань про світ. Закони існування всесвіту (укр. — закони Прави) є вічними і знаходять своє відображення як у сучасних математичних формулах, так і у космогонічних символах, які виникли на зорі людства. Головна цінність слова, закодованого у рідних міфопоетичних образах та символах у тому, що вони є звичаєвими і зрозумілими на кожному рівні людського сприйняття, ними просякнуте все життя людини. Саме тому будь-яка система світобачення, віри чи бою найбільш притаманна лише певній спільноті (принцип оптимуму), являє з нею нерозривну єдність (принцип узгодженості) і є її логічним продовженням. Водночас цей феномен не дозволяє звичайним людям відсторонено замислитись та прочитати закодовані знання, залишені у побуті предками, тим більше, збережені в ноосфері — інформаційному полі Землі. Тому, що їх розуміння потребує вміння вийти “поза межі системи”, тобто подивитись під іншим, незвичним кутом зору. Тренувальна практика свідчить, що дві однакові людини сприймають одну і ту ж техніку по-різному. Боець з звичаєвим світоглядом бачить її зв’язок і подібність з природними (космогонічними) процесами, тому кожна сув’язь ударів є для нього дуже символічною та багатозначущою, а для іншого, “просто спортсмена”, вона нічого і не розкриває — прийом як прийом. У звичаєвому світогляді бойове мистецтво для воїна є одним з головних шляхів практичного пізнання єдиної системи знань про Всесвіт, а отже, є шляхом до Бога-Богів. Говорячи про систему, потрібно усвідомлювати, що весь світ, в якому ми живемо, можна розглядати як ієрархію, яка складається з систем, підсистем і надсистем. Що ж таке система? Система — це сукупність елементів, що взаємодіють один з одним і з навколишнім середовищем для досягнення певної мети, творячи нерозривну єдність. Елементами системи можуть виступати будь-які об’єкти і суб’єкти. У цьому випадку елементами бойової системи є поєднання пересувань, ударів, кидків, психотехнік, світоглядових уявлень тощо. **Головною метою “Триглава” виступає перемога-пізнання себе, супротивника, світу, причому взаємодія (удар, кидок) повинна відбуватися у нерозривній єдності зі світом завдяки вірному світорозумінню.** Системи є живі і неживі. Неживі системи майже не володіють зда-

тністю сприймати інформацію і змінюватись без стороннього впливу. Живі системи — людина, народ, людство, мають самозберігаючу структуру, володіють функціями народження, смерті і відтворення, причому не тільки у чисто біологічному розумінні. Не дивно, що, перебуваючи у скрутних умовах, зародки козацьких бойових систем — бойовий звичай народу, знову і знову розквітає “буйним цвітом”, перенароджуючись у кожному наступному поколінні українців, які їдуть шляхом воїна-козака.

Відносно навколишнього середовища системи поділяють на замкнені (коли взаємовплив системи і середовища відсутній) та відкриті (вони впливають на світ і світ впливає на них). Характерною особливістю відкритих систем (включаючи людство) є те, що загальна кількість інформації в цілому при будь-яких процесах залишається незмінною. Для пояснення використовуємо такий тривіальний приклад: існує певний зразок — бойова система (первинне універсальне бойове мистецтво аріїв-оріїв), дію якого показали десятком особам (усі азійські народи визнають, що бойові мистецтва прийшли з Індії, куди були принесені аріями), які створили свої системи — хто крацій, хто гірший, але принцип побудови не змінився. Це дозволяє на новому етапі розвитку з допомогою універсального ключа (розуміння принципів побудови всесвіту — законів Прави) відтворити досконали систему, зібравши деталі механізму назад. Причому тут спрацьовує принцип: хто пізніше почав, той зробив краще і швидше (видно помилки інших). Сьогодні до наших послуг у реконструкції широке розмаїття різних систем, які так чи інакше мають арійське коріння. З легенд ми добре знаємо, що наші предки були звитяжними воїнами (згадаймо історичні постаті, особи, міфи), що підтверджують і природничі закони. Так другий початок термодинаміки у застосуванні до теорії незмінності кількості інформації формулюється так: у жодній інформаційній системі на виході інформація не може бути більшою, ніж на вході. Отже, все, що є “на виході” у фольклорних переказах, було на вході у дійсності!!! Це доводить, що східні народи не могли “придумати” кращу бойову систему, а лише розширили те, що знали наші предки арії. І сьогодні безліч наших юнаків виборюють першість у боксі, кікбоксингу та інших видах спорту чи бойових мистецтвах, пе-

ремагаючи східняків, звиягу яких ми можемо бачити переважно у кіно. Цей закон у черговий раз нам доводить, що ІСТИНА одна для всіх (людей, народів) і кожен пізнає її лише до певного рівня, відповідно до свого призначення та особистих задатків.

Отже, українці-русичі, повернувши у відоме використання вірні принципи буття, (закони Права), мають чудову нагоду відновити втрачене та набути нового. І дійсно, порівнюючи та аналізуючи як прадавні бойові методики різних країн, так і сучасні бойові мистецтва, поступово приходиш до висновку, що описують вони одні і ті ж принципи, користуючись для цього лише різними назвами. Це підтверджує і багатовіковий науковий досвід вивчення різноманітних об'єктів та явищ, який дозволив сформулювати загальні твердження (системні принципи), застосування яких допомагає краще розуміти суть розвитку та існування систем і методологію системного підходу загалом і в бойових системах зокрема.

Ці принципи дозволяють зрозуміти і вивчити будь-яку систему, науку, бойове мистецтво, адже вони повсюди зустрічаються у природі. Досі людству не відомі приклади, які їм суперечать. Загалом володіння принципами побудови СИСТЕМИ дозволяє виконати будь-який прийом, оволодіти будь-якою навичкою, а вирішуючи конкретне завдання, при потребі самостійно доопрацювати необхідні елементи. Тому поруч з практичним навчанням справжній наставник повинен насамперед навчати учня системно мислити. *Адже будь-яка техніка є вірною, якщо вона у потрібному місці і вчасно виконує свою мету, а рухи бійця при цьому залишаються природними і невимушеними.* Ситуація реального бою швидко змінювана і непередбачувана, тому воїн, розуміючи суть системи, повинен творчо підходити до виконання техніки, шукаючи все нові і нові варіанти її застосування. Перемагає найдосконаліший, тому кожен повинен на основі загальної техніки знайти свою індивідуальну манеру бою, бо відмова від творчості викликає відчуття неповноцінності, що рано чи пізно приводить до поразки.

Зі світогляду “Триглава” ми знаємо, що у системі суспільства завжди існувала і буде існувати варна (підсистема) воїнів, підсвідомою метою яких є впорядкування і захист свого наро-

ду. Користь для них не головне, вони працюють і живуть заради ВІРИ, ІДЕЇ, ЧЕСТІ. У своїй діяльності проявляють схильність до ієрархії і дисципліни. Ці люди перебувають у процесі постійного навчання і вдосконалення, їх діяльність завжди прямо чи опосередковано пов'язана з фізичним чи психологічним впливом на значні маси людей, що не раз потребує сили та вміння, змушуючи до навчання і тренувань. Чого ж хоче справжній козак? Шляхом систематичної психологічно-світоглядкової та рухової практики максимально розвинути природні задатки власного організму та навчитись надійно захищати себе. *Бойове мистецтво потрібне йому для того, щоб розвинути свою свідомість і резерви свого тіла, досягнути внутрішнього розвитку, а не для того, щоб з допомогою сили доминувати над людьми.*

Козак, йдучи шляхом “Триглава”, має бути у постійному пошуку і активному самовдосконаленні. Тільки так можна досягнути успіху і стати Майстром, розкривши весь спектр можливостей людини. Розглянемо принципи побудови техніки бойового мистецтва “Триглав”, використовуючи прадавнє космогонічне бачення українців-русинів.

Основні принципи:

1. Принцип Роду (вірної мети, ефективного цілепокладання). Велес Книга говорить, що Бог (Род) один і багатопроявний. Отже Рід (Вище, система) завжди задає мету (ціль) існування своїм частинам — Рідним Богам (підсистемам). Таким чином, будь-яка система повинна складатись з певних елементів, потреба існування яких залежить від мети існування самої системи, тому “мета” завжди приходить з “вище”. Бойова система повинна містити у собі елементи, які потрібні для виконання тих завдань, у яких вона буде застосовуватись. Різниця спорту і бойового мистецтва саме у меті. Спорт ставить перед собою завдання “гарно” перемогти, а бойове мистецтво — не допустити бою, або максимально швидко і жорстко знешкодити противника. Різниця проявляється як у виборі техніки, так і у засобі впливу. Будь-який бій повинен мати чітко визначену і усвідомлену мету, адже характерною рисою боротьби є цілеспрямованість. Саме ціль визначає послідовність і тривалість сили впливу технічних дій, спрямованих на знешкодження противника. Бій без чіткої мети, як і життя взагалі, розби-

вається на окремі періоди хаотичного руху, ефективність яких дуже низька, що в кінцевому результаті призводить до зовсім не бажаних наслідків. Ставлячи перед собою мету, слід прагнути максимально більшого. Наполеон говорив: “Хто хоче завоювати світ, завоює півсвіту, а хто хоче завоювати сусіднє село, навіть з місця не зрушить”. Пам’ятай: *Усі дії в бою, як і в житті, повинні підпорядковуватись єдиній меті.*

2. Принцип Сварги (єдності, цілісності). Род (система) має більші властивості, ніж кожна окремо взята Сила (підсистема), тобто такі властивості, які не виводяться з простої суми її складників і способів поєднання. Все у Сварзі (Всесвіті) має свою протилежність: біле — чорне, чоловік — жінка (Білобог і Чорнобог б’ються), їх взаємодія зберігає структуру всього суцього. *Протилежності, переходячи одна в одну, творять коло Сварги.* Отже, всі удари та кидки повинні здійснюватись по колу, з переходами у вісімки та різного роду петлі. Удар повинен впливати на противника по дотичній траєкторії, ніби зриваючи з місця точку, по якій він наноситься, переходячи по колу у наступний удар або захист. Людина з системним (звичайним) світоглядом використовує обидві протилежності буття, знаходячись над ними (не прив’язуючись до якоїсь певної). Тому під час бою наші дії повинні легко (цілісно) переходити від удара до кидка і навпаки, при цьому з’єднуючись з діями противника та використовуючи інерцію не тільки власних, але й чужих ударів.

3. Принцип Ладу (узгодженості). Кожний Сварожич (Сила, певне сузір’я) впливає у свій час і робить це узгоджено з іншими Силами (сузір’ями). Цілі підсистеми (нижчої складової, підсистеми) не повинні суперечити цілям системи (цілого). Тобто техніка повинна будуватися таким чином, щоб під час бою (досягнення мети) кожна кінцівка могла рухатись самостійно і взаємозалежно, в той же час не заважаючи іншим та не руйнуючи саму “картину бою”. Потрібно навчитись діяти за потреби без контролю свідомості, що дозволить кожній руці чи нозі однаково успішно атакувати чи захищатися, максимально якісно вкладаючи силу та інерцію усього тіла в удар або кидок (навіть коли інші будуть пошкоджені). При цьому створюється цілком неповторна картина бою, яка абсолютно не зрозуміла для противника і веде до його поразки. Але якщо у тілі є

скутість чи рухи однієї кінцівки дублюють рухи іншої — це спрацьовує, як деструктивний елемент, який може призвести до руйнації системи, якщо від нього не позбавитись. Кожна людина має дві руки і дві ноги, але для того, щоб перемогти, потрібно поставити противника у незручні для нього умови, щоб його дії стали деструктивними (стати над ним). Тому козак Триглава в бою повинен використовувати узгоджену дію пальців, ліктів, стоп, колін та інших частини тіла, протиставляючи чотирьом кінцівкам противника власні вісім.

4. Принцип Карни (карми, детермінізму або причино-наслідковості). Причина зміни стану системи завжди є поза системою та наслідком впливу на неї над системою. Ніщо нізвідки не береться і нікуди не дівається, тому будь-яке явище є причиною або наслідком. Будь-який бій розпочинається на стадії причини — знищивши причину (власний страх, агресію і т. д.), знищуємо наслідок (потребу битися). У технічному прояві цей принцип можна побачити, коли відбувається переривання атаки (послідковості руху) на початку дії, що не дає їй розвинути. Пам'ятаймо: причина бою завжди у нашій свідомості, отже, ключі від проблем завжди у нас. Усі приходять у бойові мистецтва внаслідок впливу суспільства (надсистеми), яка змушує чоловіків бути захисниками своєї родини, роду і держави, але не всім потрібно ставати воїнами, тому багато людей обмежуються спортом.

5. Принцип Дива (спостереження збоку, виходу з системи). Перебуваючи у якійсь взаємодії з оточуючим світом, досить важко адекватно оцінити події, що відбуваються.

Щоб зрозуміти поведінку системи, потрібно вийти у надсистему (вищу систему). Для реального володіння своєю долею, життям та боєм необхідно систематично входити у змінений стан (медитувати), вглядаючись у своє життя і його події. Також потрібно займатись психологічним самовдосконаленням, розбиратися з своїми внутрішніми психологічними коміксами і блоками, які заважають жити. Внутрішнє дорівнює зовнішньому, тому все наше життя проходить і розвивається залежно від того, чим заповнена наша голова, отже, змінюючи себе, ми змінюємо світ навколо себе. Ототожнюючи чи розотожнюючи себе з явищами, предметами та стихіями, ви стаєте єдиними з ними, отже, вони допомагають вам творити Диво.

6. Принцип Перуна (принцип оптимуму, найкращих умов). Кожна система має певний ресурс, витрачаючи його даремно, система не досягне мети. Козак Триглава, рухаючись між двома протилежностями буття, Білобогом і Чорнобогом, повинен вміти знайти найкращий шлях. Щоб досягти успіху, будь-яка система має рухатись до мети оптимальною траєкторією.

7. Принцип Чорнобога (принцип руйнування недосконалого). Все недосконале руйнується, тому життя так чи інакше є боротьба, у критичній ситуації потрібні:

- *Контроль.* Якщо бій неминучий, змусьте противника вести його так, як вам вигідно (оманливими рухами, відкриттям місця для удару).

- *Керування.* Власними діями змінюйте траєкторію його рухів, розкривайте його (керуйте його діями), готуючи таким чином йому западню.

- *Злам.* Моментально активізувавшись, жорсткими діями знищіть (зламайте) потребу противника битись.

- *Зупинка.* Жорсткими діями зупиніть подальші атаки, можливість вести бій чи взагалі існувати. Вплив на кінцівки та життєво важливі місця з метою вивести з ладу організм (зупинити систему).

8. Принцип Білобога (принцип збереження)

Узгоджена дія елементів системи і мінімальні затрати на подолання труднощів дозволяють системі існувати максималь-но довго. Тому потрібно економити.

- *Енергія.* Намагайтесь, щоб більшу частину потрібних вам під час бою змін виконував сам противник. Економте сили.

- *Відстань.* Краще багато коротких ударів, ніж один довгий, краще бити зблизька і надійно, ніж здалеку — гарно і ненадійно.

- *Час.* Прості рухи найкращі. Вибір складності впливу залежить від конкретної ситуації.

- *Інерція.* Кінець одного руху повинен бути початком іншого. Розпочатий рух виконуйте, поки це можливо, при неможливості виконання дії перенаправляйте енергію удару в інше найближче місце.

- *Рух.* Коли не має можливості до кінця виконати дію, змініть ударну поверхню чи спосіб впливу аж до протилежності (удару на кидок), але не втрачайте швидкості.

9. Принцип Алатири (принцип подібності, універсальності).

Людина є мікрокосмос, а Род (Всесвіт, Бог) — макрокосмос, але створені вони однаково, бо мають єдиний першовиток з якого усе пішло. З технічного боку це означає, що всі рухи повинні мати подібні якості, тобто в основі техніки має бути лише декілька універсальних (першовитоків), досконало відпрацьованих базових рухів. Вони повинні, з'єднуючись в єдину систему, взаємозамінюючи та взаємодоповнюючи одне одного, творять усе різноманіття можливих ударів і кидків. Хоча, за великим рахунком, це будуть все ті ж два прості рухи, накриваючий і відкриваючий (протилежності), що утворюють третій (поєднуються у більш складний).

10. Принцип Дерева Роду (призначення, “сродної праці”, спеціалізації і кооперації). Дерево складається з коріння, стовбура і гілок, у кожного є своє місце і та робота, яка підходить для нього найкраще. Тому в процесі наближення до мети система спеціалізується і кооперується з іншими спеціалізованими системами, щоб скласти надсистему. У техніці це має проявлятися тим, що під час бою у кожному наступному русі потрібно використовувати попередній рух з додаваннями і змінами. В процесі бою (єдиного) ми виконуємо безліч різних технічних дій, в основі яких ми можемо бачити протилежності, які взаємопоборюють і доповнюють одне одного (Білоба і Чорноба), творячи систему. Наприклад, атака — захист, удар — кидок, легко — сильно, швидко — повільно. Але початком, навколо якого будуються усі технічні дії (прийоми, сув'язі), все одно виступають базові удари (батько, праве) і базові кидки (мати, ліве), які виступають основою всієї техніки. Коли в процесі основного ударного руху (системи обертальних моментів у суглобах) ми виконуємо додаткову ударну дію, народжується син. Син — це підсистема системи удару, тобто допоміжна ударна дія якоюсь частиною тіла чи зброєю під час (або в процесі) основного руху. Дочкою може виступити захват руки в процесі кидка. Внук та внучка — це, відповідно, ударна або кидкова дія, яка виступає частиною додаткової дії (підсистема підсистеми). Те ж саме і з правнуками до “сьомого коліна”. Таким чином, тіло виступає Деревом роду, у якому всі частини повинні злагоджено і одночасно працювати, займаючись кожен своїм ділом у межах своєї компетенції. Це дозволяє кожному

члену родини (бойовій одиниці) спеціалізуватися на виконанні притаманної лише йому функції, створюючи своєрідний конвеєр, де кожен, виконавши свою частину роботи, передає її далі. Принцип Дерева Роду зберігається і при вивченні та практиці психотехнік.

11. Принцип тривірності буття (варнового устрою, ієрархії) У світі всі речі рівні між собою, але для досягнення мети має бути визначено, що головне, що менш важливе, тому розвиток системи супроводжується її ієрархізацією. Спеціалізуючись, система розставляє все на свої місця, залежно від їх важливості. Щоб не витратити сили, першими в бій вступають пальці (праправнуки), а далі, залежно від потреби, зап'ястя, лікті, передпліччя, ухил (скручування) тулуба, відкрок (задіяна 1 нога), відстрибування (задіяні 2 ноги) і навпаки, перервавши ланцюг складових удару ще на початку, ми не даємо атаці здійснитися (принцип Карни). Чим більша загроза, тим більше колін задіюється (аж до сьомого). Діючи таким чином, кожен наступний “родич”, передавши удар наступному (наприклад, від зап'ястя до ліктя), рухаючись по колу (принцип Сварги), може розпочати атаку у найближчу ціль (п. Перуна), або залишитись в готовності для захисту від наступної атаки. У захисті спочатку бере участь найближча до противника лінія оборони, а решта “родини” повинна використати цей рух, як доставляючий до місця атаки або для прийняття потрібного для відповіді положення. Слід пам'ятати, що при задіяні спочатку “старших” маємо небезпеку відкрити доступ до вразливих місць, кількість яких збільшується діаметрально протилежно до задіяних у захисті сил. Цей принцип доводить, що надійна руйнація одного елемента підсистеми руйнує всю систему (надійно пошкочивши стопу, ми ускладнюємо роботу рук, не даючи пересуватися та бити ногами). Також цей принцип можна використати для “замикання” суглобів (наприклад, кисті руки), що унеможливує подальше виконання атакуючих дій противника; і навпаки, захоплення одного елемента (родича) ланцюга “доставки” удару з пришвидшенням його обертального руху (принцип інерції) і переводом у іншу площину створює ефект “розлому” противника.

Завжди слід пам'ятати, що принципи теж творять єдність і багатоявність, тому “Триглав” — це насамперед

стиль життя і спосіб системного мислення. Розмірковуючи над цими принципами та навчаючись бачити їх, козак Триглава вдосконалює три глави — Тіло, Душу і Дух, поступово стаючи Майстром — в усьому!

Т. ФІЛАТОВ,

старший тренер

Давньоруського бойового мистецтва “Триглав”

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА КОЗАКА У ДБМ “ТРИГЛАВ”

Зміст психологічної підготовки

Техніка бою і технічна майстерність у Триглаві напряду пов’язана з усвідомленим проявом внутрішньої суті бійця, тому психологічна підготовка є одним з головних чинників, що впливає на рівень прояву козаком фізичних, тактико-технічних можливостей організму під час двобою. Триглав передбачає виховання в козаках сміливості, рішучості, сили волі, наполегливості, цілеспрямованості, самоволодіння, активності й інших необхідних для життя та двобою якостей.

Психологічна підготовка у Триглаві поділяється на загальну психологічну та спеціальну психологічно-світоглядovu підготовки.

Загальна психологічна підготовка складається з різного роду методичних вправ і направлена на розвиток необхідних для двобою спеціалізованих психічних та особистісно-вольових якостей козака-одноборця.

Спеціальна психологічно-світоглядна підготовка складається з цілого ряду психотехнік, які відповідають вивченню рівня майстерності і направлення на розвиток у козаків надприродних здібностей. Вона сприяє психологічній готовності свідомості козака до різноманітних екстремальних ситуацій, у тому числі і змагань.

Загальна психологічна підготовка

Протягом наукового вивчення різного роду рухової діяльності у спорті вченими було помічено, що проявлення високої

технічної майстерності в бойових мистецтвах напряду залежить від рівня розвитку ряду спеціалізованих психічних якостей. Наприклад сприйняття. У бойових мистецтвах особливо важливо просторово-часове та спеціалізоване м'язово-рухове сприйняття. Яке проявляється увагою, швидкістю реакції, відчуттям дистанції, часу, відчуттям вільності руху і положенням тіла у просторі, відчуттям надійності техніки тощо.

- **Увага** — це здатність бійця зосереджуватись на певному явищі або об'єкті. Під час двобою особливе значення мають інтенсивність і стійкість уваги як психічного процесу.

В бою козак протягом певного часу зосереджує усю свою увагу на діях супротивника та при стомленні організму інтенсивність уваги різко знижується внаслідок охоронного гальмування. Що приводить до зменшення швидкості реакції та втрати психічної рівноваги.

Стійкість уваги проявляється здатністю бійця не відволікатися від вирішення основної задачі не зважаючи на несприятливі обставини. Увагу бійців можна поліпшити за допомогою медитативних вправ на концентрацію та навчально-тренувальних занять з одним або кількома партнерами, при яких постійно існує погроза отримати удар, що вимагає інтенсивної і стійкої уваги. Щоб вміти з достатньою інтенсивністю зосереджувати увагу на своїх діях під час двобою, борець має виробити в собі звичку повністю концентруватися на виконуваних вправах під час тренувань.

- **Швидкість реакції.** Залежно від розподілу уваги кожному однокорцю під час бою притаманний певний тип рухової реакції. Так, психологічна наука розрізняє реакцію сенсорного, моторного і нейтрального типів. У козаків з сенсорним типом реакції увага головним чином зосереджена на передбаченні і розгадуванні бойового задуму у супротивника, що часто призводить до втрати ініціативи та можливостей для вчасного захисту чи атаки. Козаки з моторним типом реакції зосереджені переважно на власних технічних діях, а не на узгодженні їх з діями та задумами супротивника, що призводить до поспішних, не обдуманих атак або передчасності захисту. При нейтральному типі реакції увага бійця рівномірно розподілена як на

власних діях, так і на діях супротивника, унаслідок чого він вільно та вчасно переходить від атаки до захисту і навпаки. Зазвичай бійцям притаманне поєднання декількох типів реакцій, що ускладнює і урізноманітнює його індивідуальну тактику. Наставник повинен знати психологічні особливості учнів, щоб підбирати для них індивідуальні завдання по розвитку реакції нейтрального типу. З цією метою використовуються спеціальні завдання на реакцію в процесі виконання підготовчих і бойових вправ.

- **Відчуття дистанції** — це уміння одноборця під час двобою (як при атаці, так і при захисті) точно визначати відстань до супротивника. Залежно від довжини відстані це відчуття змінюється. Так при двобої на середній і ближній дистанціях основне значення має м'язово-рухове сприйняття, а в боях на далекій дистанції — зорове сприйняття, увага, відчуття часу, швидкість реакції тощо. Козак має навчитись, відстежуючи зміни дистанції, чітко визначати момент атаки чи захисту. Це досягається систематичним проведенням двобоїв у парах.
- **Відчуття часу** — це вміння бійця так вибрати момент атаки, щоб супротивник був не в змозі уникнути удару. Розвинуте відчуття часу дозволяє козакам раціонально витратити сили та оцінювати у разі потреби тривалість поединку. Відчуття часу найкраще розвивають двобої з партнером та вправах на знаряддях які швидко рухаються (м'ячі на гумах, пневматичних грушах та лапах). Вміння врівноважувати з допомогою психологічних вправ процеси збудження і гальмування створює передумови якісного виконання техніки та утримання від несвоєчасних рухів.
- **Відчуття вільності руху і положення тіла в просторі** — це вміння контролювати положення свого тіла у просторі стосовно супротивника і оточуючих предметів. Завдяки пропрацюванню усіх базових ударних рухів, кувирків, падінь та усвідомленню граничних меж суглобних згинів, навколо бійця Триглава повинна бути створена своєрідна сфера-писанка, в межах якої він вільно і легко змінює і відчуває положення тіла. Корисні також спеціальні вправи в механіці ударів та захисту на місці й у русі та бої з

“тінню”. Козак має навчитися, вибираючи найбільш зручну позицію для захисту чи атаки, вільно змінювати своє бойове положення та повністю контролювати простір (писанку) навколо себе. Основою для розвитку відчуття вільності руху є оволодіння взаємозалежною координацією рухів кінцівок.

- **Відчуття надійності техніки.** Ведучи двобій, козак повинен чітко відчувати надійність і силу засвоєної техніки, що досягається якісним відпрацюванням та усвідомленням застосування базових елементів в усіх можливих ситуаціях бою.

Розвиток особистісно-вольових якостей у Триглаві

Воїну часто доводиться переборювати всілякі труднощі, переносити величезні фізичні навантаження, миттєво оцінювати обстановку і приймати рішення в екстремальних умовах бою. При цьому його успіх напряму залежить від його переконання у власних силах та прагненні досягнути мети. Тому дуже важливим фактором перемоги бійця в двобойі є сила переконання-прагнення, або Ведогонь, як називали його прадавні козаки-характерники. Під Ведогнем вони розуміли підсвідоме палання-прагнення досягнути поставленої мети, що проявлялось як здатність керувати собою — своїми діями, вчинками, думками і переживаннями — для досягнення свідомо поставлених цілей (принцип ефективного цілепокладання). Кожен наставник (вчитель) Триглава повинен вважати своїм священним обов’язком викликати в учня міцне бажання самовдосконалювати свій дух через тіло і навпаки.

Процес здобуття Ведогоня ґрунтується на таких принципах:

- 1) потрібно за рахунок раціонального, поступового самообмеження власних потреб навчитися володіти собою, робити не те, що хочеться, а те, що потрібно;
- 2) удосконалюватися завжди і в усьому, зосередившись на головному, не робити зайвих рухів і не говорити, коли можна мовчати. В усьому (життя, робота, навчання) бачити прояв одних і тих самих законів Права, у побутових рухах бачити бойові і навпаки. Робити все і завжди найкращим чином, точно, акуратно, намагаючись передбачати результати і наслідки своїх дій;

- 3) стежити за собою з допомогою певного стану (стороннього спостерігача) і завжди шукати причини неуспіхів і невдач насамперед в самому собі, а не в об'єктивних причинах чи інших людях (внутрішнє дорівнює зовнішньому);
- 4) прагнення до самовдосконалення як шлях духовно-фізичного розвитку, повинне бути одним з основних мотивів діяльності козака. Тому найважливішим завданням наставника є виховання у бійців розуміння цього шляху та цілеспрямованості, що проявляється у ясному розумінні цілей, завдань, активному і неухильному зростанні самоусвідомлення, працьовитості. Справжня цілеспрямованість притаманна лише тим козакам, які розуміють Триглав як шлях глибинної самореалізації.

Козак, постійно осягаючи закони триєдиного світу, повинен розуміти, що, не працюючи над собою, життя не змінить на краще. Потрібно, щоб на прикладі своїх наставників він бачив і був переконаний, що наполегливість у медитаціях та тренуваннях завжди приведе до повного життєвого успіху, а стійкість у бою, як і у житті, сприятиме формуванню його майстерності і сприятиме досягненню ним життєвого успіху. Щоб вчасно приймати рішення в найбільш гострі моменти двобою, без коливання приводити їх у виконання, відсторонено спостерігаючи напади страху і інертності, козаку потрібні сміливість і рішучість які повинні виходити з підсвідомості. З цією метою потрібно постійно практикувати відповідні психотехніки та загартовувати волю у цілеспрямованості, самооволодінні, витримці, ініціативі і дисциплінованості в процесі подолання труднощів і перешкод. Спрямування усіх помислів на самореалізацію дають ефект сублімації, за рахунок якої досягається потрібне. Козак повинен творчо і ініціативно підходити до застосування Триглава (філософії і техніки) як у житті, так і під час тренування чи бою, що повинно проявлятися у здатності по-новому переосмислювати та знаходити нові варіанти досягнення поставленої мети.

А. ПОЛЄЩЕНКОВ,

*директор Хмельницького регіонального центру
ДБМ “Триглав”*

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ДАВНОРУСЬКОМУ БОЙОВОМУ МИСТЕЦТВУ ТРИГЛАВ

Навчання національним однокорствам потрібно здійснювати за всіма правилами педагогічної науки, творчо поєднуючи різні принципи і підходи на практиці. Пропоную вашій увазі ті педагогічні принципи, які використовуються у підготовці козаків Триглава.

ПРИНЦИП СИСТЕМАТИЧНОСТІ І ПОСЛІДОВНОСТІ ТА БЕЗПЕРЕРВНОСТІ У ТРЕНУВАННІ

Оволодіння технікою, тактикою та розвитком фізичних і морально-вольових якостей бійців Триглава повинно відбуватися систематично і послідовно через систему регулярних занять, оскільки нерегулярні заняття часто призводять до негативних фізіологічних зрушень в організмі. Під час навчання навантаження повинно динамічно чергуватися з відпочинком та змінюватися відповідно до програми занять, що забезпечує ефект безперервності і гармонійності розвитку психічних (морально-вольових) і фізичних якостей (витривалість, швидкість, спритність) та техніко-тактичних навичок. У тренуванні краще використовувати менш тривалі, але більш частіші заняття, ніж менш часті, але більш тривалі. Навчання техніці Триглава повинно йти від простого до складного. На початку заняття засвоюється новий матеріал, а у кінці повторюється пройдений, а не навпаки. Загалом період підготовки козака до першого спортивного бою триває в середньому близько року.

Спочатку боєць вивчає бойову поставу, пересування, а потім переходить до вивчення елементів базової техніки в наступній послідовності:

- удари і обереги вивчаються паралельно на основі базових траєкторій руху контактної поверхні до цілі та у порядку ускладнення;
- удари ногами, руками та підсікання вивчаються спочатку з передньої, потім задньої кінцівки, на місці і у русі;
- напрацювання ударів ногами варто починати з ударів у тулуб, потім у голову. Удари руками вивчаються у зворотному порядку;
- всі елементи техніки відпрацьовувати уліво і управо в різних, протилежних постовах (принцип дуальності).

Козак, опановуючи нові рухи, повинен чітко бачити їх зв'язок з попередніми таким чином, щоб, вивчаючи нове, вдосконалювати вже засвоєне. Добре вивчені прості базові форми руху є надійним підґрунтям для подальших складних технічних дій. Взагалі бойове навчання передбачає постійний повтор вправ та різних техніко-тактичних дій, які покликані об'єднувати в систему і координувати всі компоненти бойової майстерності, покращуючи при цьому діяльність всіх систем організму, готуючи його до екстремальних ситуацій. Тільки при дотриманні цього принципу боєць здобуває якісну форму. Обов'язковою умовою повторюваності вправ є неперервність. Якщо повторюваність вправ, а отже, і система тренування на певний строк порушується, то отримані під час тренувань навички погіршуються. Поєднання системного підходу щодо повторюваності і безперервності навчання передбачає найбільше раціональне чергування навантажень і інтервалів відпочинку як у процесі навчально-тренувальних занять, так і між ними.

ПРИНЦИП СВІДОМОСТІ Й АКТИВНОСТІ

Навчально-тренувальний процес потрібно побудувати так, щоб козаки чітко розуміли зміст і призначення тих дій, які вони виконують та якими їм потрібно оволодіти. Вони повинні ясно уявляти кількість і кінцеву мету занять, що необхідні для досягнення мети, знати, чому план занять побудований саме так, а не інакше; опановувати техніку прийомів у відповідності до їхнього застосування на основі тактичного змісту техніч-

ної дії. Це їм дозволить активно брати участь у навчанні, виховувати у собі ініціативність і творчий підхід по відношенню до занять. Йдучи шляхом воїна, козак повинен усвідомлювати власну індивідуальність, тому наставник, знаючи анатомо-фізіологічні і психологічні особливості кожного з бійців, зобов'язаний порекомендувати йому ті педагогічні прийоми і методи тренування, які найкраще підходять для закріплення вірних бойових навичок саме для нього. Свідоме ставлення до своїх дій неможливе без виявлення активності у навчанні: що активніше діє боець, тим більше він усвідомлює і аналізує свої дії.

Наставник повинний виховувати ініціативу і самостійність козаків у вирішенні техніко-тактичних задач (принцип активності), загострюючи увагу на тім, що в реальному двобою бійцю самому доведеться вирішувати і активно перетворювати свої задуми в дію, пояснювати мету кожної нової справи і значення способів її виконання; у ході занять перевіряти, наскільки козак розібрався в технічних і тактичних прийомах, чи вірно зрозумів завдання, чи вміє пояснити й обґрунтувати свої дії. План тренування на визначений період варто складати разом зі спортсменом для того, щоб він знав, які справи йому включати (у ранкову гімнастику і самостійне тренування) сьогодні, завтра, через кілька днів, чому саме так підібрані справи. Корисним також є критичний розбір занять, дій і результатів кожного бійця окремо. Усвідомленість, самоконтроль і аналіз навичок допомагають спортсмену вірно оцінити ведення їм бою, можливості (свої і противника), сприяють розвитку самостійності в бою. У разі відсутності наставника боець повинен вміти зі всією активністю самостійно виконувати свій індивідуальний план тренування.

ПРИНЦИП ЗВ'ЯЗКУ ТЕОРІЇ З ПРАКТИКОЮ

Принцип зв'язку теорії з практикою передбачає навчання козаків творчому застосуванню теорії у своєму житті та у конкретній практичній діяльності, а особливо під час оволодіння технічними прийомами. Козак повинен уміти провести самостійний розбір та критичний аналіз проведених боїв, різних варіантів застосування технічних, тактичних дій, поведінки, настрю і стану свого та супротивників. Наставник повинен чітко уявляти мету, задачі і засоби підготовки бійців у кожному

періоді і на кожному етапі їх особистого розвитку, прищеплювати їм знання у сфері філософії, психології, педагогіки, анатомії, фізіології, навчати їх засобам самовідновлення після сильних навантажень, засобам гігієни та іншим наукам, пов'язаним зі специфікою Триглава.

ПРИНЦИП НАДІЙНОСТІ

Особливістю Триглава є те, що вибір технічних дій бійця напряму залежить від дії супротивника, тому відпрацювання бойових навичок повинно відбуватись не в ізольованих умовах, а безпосередньо в бою. Однак добитися надійної навички неможливо без належного розвитку таких якостей, як швидкість реакції, почуття вільності рухів, удару тощо. Чим більш широким комплексом базових рухів та конкретних рухових навичок володіє козак, тим більше в нього можливостей зробити потрібні дії в даній ситуації. Для оволодіння технічними прийомами й удосконалювання їх боець повинен багаторазово усвідомлено повторювати рухи, чітко розуміючи їх тактичне значення. Це сприяє раціональному застосуванню техніки, ліквідації зайвого напруження, виробляє оцадливі й ефективні рухи. Надійність навичок залежить від уміння підібрати технічні вправи з урахуванням індивідуальних особливостей бійця, його особливостей виконання тієї чи іншої дії. Найбільш важливими засобами надійного оволодіння технічними і тактичними навичками є навчально-тренувальні бої (обумовлений і вільний) та змагання.

ПРИНЦИП НАОЧНОСТІ І ДОСТУПНОСТІ

Вивчаючи техніку Триглава, її потрібно демонструвати на різних швидкостях, виконуючи саме так, як вона реально виглядає. Дію показують спочатку загалом, а потім поділяють на елементи, роз'яснюючи значення кожного з них, а завершують показ ілюстрацією прикладів вдалого застосування цього прийому у бойовій практиці. Це сприяє забезпеченню відповідних зорових, рухових та інших уявлень козака про дію, яка вивчає рух. З цією метою також можна використовувати такі форми наочного навчання, як перегляд певних кінофільмів, відвідування різного роду змагань, вивчення навчальних плакатів з обов'язковим обговоренням побаченого. Під доступністю навча-

льного матеріалу мається на увазі виконання учнями лише сильних завдань і навантажень, які відповідають їх реальному рівню підготовки. Тому будь-яке завдання повинно подаватися наставником лише у доступній для учнів формі. Намагання виконати складні технічні дії може призвести до викривлення техніки, а під час напружених тренувань і до негативних функціональних зрушень. Це проявляється перевтомою, зниженням працездатності, навіть небажанням займатися. Тільки виконання сильних завдань шляхом чергування легких вправ із складними дає ефект у тренуванні.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ БІЙЦЯ

Навчання технічним діям у Триглаві потрібно проводити з допомогою поєднання цілісного і поетапного методів. Суть цілісного методу в тому, що у козака під час демонстрації дії створюється чітке уявлення про послідовну взаємодію окремих елементів і фаз руху та з'являється можливість зрозуміти найбільш важливі частини технічної дії. Це сприяє найбільш вірному засвоєнню рухових навичок та виробленню загального уявлення про рух, який вивчається. Поетапний метод дозволяє вивчати і вдосконалювати окремі етапи (частини) цілісної рухової дії бійця. У процесі навчання Триглаву вони використовуються по черзі наступним чином: цілісний — поетапний — цілісний. У практиці бойових мистецтв добре зарекомендував себе метод навчання за допомогою дзеркала, коли боєць, роблячи рух, може стежити за правильністю його виконання у дзеркалах, що використовуються як один із предметів устаткування залу.

ШВИДКІСНО-СИЛОВІ РЕЖИМИ НАВЧАННЯ

Навчання техніці Триглава потрібно проводити в наступних режимах:

- 1) на рахунок;
- 2) повільно — м'яко;
- 3) повільно — жорстко;
- 4) швидко — м'яко;
- 5) швидко — жорстко.

На рахунок — наставник поділяє вправу за елементами таким чином, що при її виконанні у повільному темпі, з фікса-

цією на проміжних фазах, на один елемент припадає один рахунок раз, два, три тощо. Використовується для візуального і м'язевого запам'ятовування проміжних положень вправи.

Повільно — м'яко — вправа виконується загалом у повільному темпі з м'яким дотиком до цілі. Використовується для напрацювання цілісності руху і психологічного комфорту при виконанні дії.

Повільно — жорстко — вправа виконується загалом у повільному темпі з жорстким (силовим) дотиком до цілі. Використовується для розвитку сили м'язів, що беруть участь у виконанні вправи, і для точності попадання у ціль.

Швидко — м'яко — вправа виконується з реальною (бойовою) швидкістю і м'яким (легким) дотиком до цілі. Використовується для розвитку швидкості і точності технічної дії.

Швидко — жорстко — вправа виконується з реальною швидкістю та жорстким дотиком до цілі. Використовується для безпосереднього бойового виконання технічної дії на ураження.

Навчання за такими режимами проводиться в парах, на лапах і грушах, бойових манекенах.

ОСНОВНІ МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ НАВЧАННЯ ТЕХНІЦІ ТРИГЛАВА

Для навчання Триглаву використовуються традиційні для однокласників методи:

1. Групове засвоєння прийому (без партнера) під загальну команду наставника в строю з однієї чи декількох шеренг.

2. Групове засвоєння прийому (з партнером) під загальну команду наставника у лаві з двох шеренг.

3. Самостійне засвоєння прийому заданого прийому в парах, вільно пересуваючись по залу, на майданчику.

4. Умовний бій з обмеженими конкретно визначеними вузькими завданнями діями супротивників.

5. Індивідуальне засвоєння прийому у парі з наставником.

6. Умовний бій із широкими техніко-тактичними завданнями.

7. Вільний бій (без обмеження дій супротивників).

Метод групового навчання (без партнера). Використовується на першому етапі навчання бійця, коли під загальну коман-

ду наставника в лаві з однієї чи декількох шеренг учні виконують задану дію. Він дозволяє зосередити усю увагу на технічних особливостях виконуваного руху, при відсутності протидії з боку супротивника. Після якісного відпрацювання бійцями потрібної дії наставник дозволяє виконувати її в парах.

Метод групового навчання технічній дії (з партнером). Усі дії виконуються під загальну команду наставника в розімкнутій лаві з двох шеренг (перші номери — атакуючі, другі — ті, які захищаються). Використовується для ознайомлення з технікою захисту і атаки та різними видами бойових дистанцій. Дозволяє навчити учнів зберігати потрібну дистанцію при пересуванні та виключає елемент раптовості, що дає змогу вірно виконувати захист, зберігаючи задану форму руху.

Самостійне засвоєння вправи у парах. Після того, як учні навчилися вірно виконувати атакуючий рух і захист з допомогою попередніх двох методів, їм дозволяється відпрацьовувати його, вільно пересуваючись по змагальному колу. Використовується для закріплення дії під час вільного пересування.

Індивідуальне засвоєння прийому у парі з наставником. Відпрацювання технічної дії з наставником створюють у бійця більш чітке уявлення про вірну техніку виконання заданого руху та дозволяють виправити недоліки засвоєного прийому. Використовується переважно на початковому етапі навчання.

Умовний бій. Це бойові дії противників з конкретним визначенням, обмеженням завданням. При цьому рухи одного з них обмежуються певною атакуючою дією, а дії іншого — обумовленим захистом від даної дії і контрдією, пов'язаною з цим видом захисту.

Умовний бій із широкими техніко-тактичними завданнями. Це бій з широким колом чітко визначених завдань, під час якого відбуваються двосторонньо спрямовані дії партнерів-супротивників, кожний з яких може атакувати, захищатися і контратакувати. Умовні бої загалом спрямовані на удосконалювання техніко-тактичної майстерності бійця і є одним з основних методичних прийомів.

Вільний бій. Це бій без будь-яких обмежень дій партнерів, а у спорті — це двобій з чітким виконанням вимог офіційних правил проведення поєдинків. Вільний бій — це квінтесенція усієї бойової підготовки.

МЕТОДИ ТРЕНУВАННЯ БІЙЦЯ

Вдосконалення фізичної підготовки у загально-спортивній практиці тренування одноборців відбувається за допомогою рівномірного, перемінного, повторного, інтервального, кругового, ігрового і змагального методів.

Рівномірний метод. Вправа виконується протягом відносно тривалого часу з постійною, найчастіше середньою інтенсивністю.

Перемінний метод. Вправа виконується з постійною зміною інтенсивності руху.

Повторний метод. Вправа (у різних варіантах) виконується протягом цілого заняття з перервами для відпочинку однакової чи різної тривалості.

Інтервальный метод. Вправа виконується у швидкісному темпі протягом певного часу, чергуючись з інтервалами відпочинку. При зниженні інтенсивності дії козака і втомі навчання з його допомогою припиняють.

Круговий метод. Довго і послідовно виконується низка простих вправ зі снарядами і без них, проходячи по колу. Після кожного кола — відпочинок. Перед круговим тренуванням козаки попередньо вивчають потрібне завдання із визначенням своїх максимальних можливостей у кожному виді вправи. Кругове тренування може продовжуватися до 30 хв. залежно від рівня підготовленості учнів. Після 4–6 тижнів проводиться контроль, що дозволяє визначити, чи зросли максимальні можливості козаків у кожній вправі.

Ігровий метод. Відпрацювання потрібних якостей з допомогою гри із заданими цілями.

Змагальний метод. Виконання певних дій у вигляді суперництва, у боротьбі за досягнення високого результату (хто швидше, сильніше і т. ін.).

ПОСЛІДОВНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ

Практичні заняття у Триглаві можуть носити навчально-тренувальний і тренувальний характер.

Начально-тренувальне заняття. Під час навчально-тренувальних занять козаки здобувають нові навички й удосконалюють попередні. Засвоєння бойових рухів і технічних елементів закріплюється в умовному і вільному бою.

Тренувальне заняття. Під час тренувальних занять козак удосконалює фізичні якості і техніко-тактичні навички, наприклад на тренувальних зборах в умовах бойової практики (двобоїв) з бійцями різних стилів і манери ведення бою, не вичаючі при цьому нових прийомів.

Навчально-тренувальні і тренувальні заняття у педагогічній практиці традиційно поділяють на три частини: підготовчу, основну і завершальну.

Підготовча частина. Спрямована на підготовку організму до тренування і містить у собі:

- стройові вправи та ритуал (шикування, вітання, молитва, медитація, перешиковування);
- вправи, що активізують і пропрацьовують суглобово-м'язовий апарат (ходьба, біг, біг із прискоренням і зміною напрямку руху, комплекс вправ на місці) та поліпшують роботу органів дихання і кровообігу;
- вправи на розтяжку м'язів ніг (махи, шпагати).

Основна частина. Спрямована на оволодіння і удосконалювання технічних та тактичних навичок Триглава. Вивчення прийомів у шеренгах, у парах, умовні і вільні бої, робота на снарядах тощо. Навантаження під час цієї частини заняття по мірі зростання тренуваності повинні поступово зростати за обсягом та інтенсивністю.

Завершальна частина. Організм приходить у відносно спокійний стан. На початку цієї частини зазвичай проводять загальну фізичну підготовку, іноді вправи для розвитку сили і гнучкості (розтяжка ніг). Включають також відволікаючі вправи для зняття напруження (рухливі ігри). Потім застосовують заспокійливі вправи — зокрема дихальні вправи, легкий біг, ходьбу з протряхуванням кінцівок тощо. Загалом місце конкретних вправ у тій чи іншій частині заняття залежить від рівня підготовки групи та мети заняття. Далі відбувається ритуал — шикування, медитація, молитва, прощання, розхід (завершення заняття).

Структуру заняття можна змінювати залежно від конкретних умов та потреб.

I. КАГАНЕЦЬ,

головний редактор журналу нової еліти “Перехід-IV”
(editor1@perehid.org.ua www.perehid.org.ua)

ВІД ТОТАЛЬНОЇ ВІЙНИ ДО ТРЕТЬОГО ГЕТЬМАНАТУ

Сучасна цивілізація — це несформульована угода
владоможців, спрямована на задоволення їхніх претензій.

Проте ця угода дійсна лише доти, доки не буде укладена нова,
щоб здерти з них шкіру.

Луї Повель і Жак Берж'є, “Ранок магів”

Якщо ти не будеш цікавитися війною,
то війна почне цікавитися тобою.

Перший принцип тотальної війни

Сучасне загострення боротьби за ресурси планети Земля є
нормальною ситуацією в умовах вичерпання існуючої екологі-
чної ніші. Рішучість цієї боротьби з переходом до прихованих
і відвертих воєнних дій дозволяє ясніше усвідомити сутність
глобальної кризи і знайти власний шлях її подолання.

СТРУКТУРА СУЧАСНИХ ВІЙН

Якщо головним простором війн минулих століть була земля,
а у XX столітті велике значення мали вода і повітря, то бойо-
вий простір сучасних і майбутніх війн — це передусім ноосфе-
ра, розум людини і плоди її інтелектуальної діяльності. Якщо
давати узагальнююче визначення, то **війна — це рішучі дії,
спрямовані на зміну поведінки супротивника у потрібному на-
прямку**. Людство знає величезну різноманітність способів бойо-
вих дій, проте всіх їх можна звести до семи основних видів.
Стисло розглянемо їх у порядку збільшення ефективності.

1. Технологічно-силова війна. Найпримітивнішою формою зміни поведінки людини, групи людей чи народів було і є технологічно-силове (надалі — силове) протистояння за допомогою кам'яних сокир, мечів, списів, вогнепальної зброї, літаків, ракет, лазерів, радіоелектронних засобів, комп'ютерних вірусів тощо. Спосіб доволі дорогий і ризикований, оскільки на будь-яку дію завжди знайдеться ще сильніша протидія, скажімо, у вигляді тероризму, в тому числі комп'ютерного.

2. Економічна війна. Це значно ефективніший і водночас безпечніший спосіб зміни поведінки супротивника. Що не кажіть, а голод є потужним інструментом керування. Це зброя другого рівня ефективності. Прикладом її застосування є економічні санкції, “антидемпінгові розслідування”, нееквівалентний товарний обмін, валютні експансії тощо.

3. Прихований геноцид. Економічне середовище може змінитися і супротивник має шанс вийти з-під економічного контролю. Для того щоб корінним чином, назавжди підірвати його здатність до опору, застосовується зброя третього рівня ефективності — генетична. Йдеться про цілеспрямоване руйнування генофонду шляхом наркотичного, алкогольного, тютюнового геноциду, широкого застосування штучних харчових добавок, штучних і генетично модифікованих продуктів, цілеспрямованої зміни культури харчування. Ефективність цього виду зброї криється в її непомітності і дешевизні, більше того — на тютюновому, алкогольному і наркотичному бізнесі заробляються величезні гроші.

Розглянуті три види зброї змінюють поведінку противника, впливаючи передусім на фізичну сторону його існування. Наступні чотири види спрямовані на руйнування ментальності і всього способу життя.

4. Організаційна війна. На найпростішому рівні вона здійснюється шляхом імплантації в національне тіло супротивника чужорідних або відверто ворожих для нього організаційних форм — від усіляких “благодійних фондів розвитку науки та освіти” (технологічний шпідіаж і “випомповування мізків”) до непритаманної народів системи управління. Наприклад, традиційна (отже, перевірена часом) для України виборна гетьманська модель, яка передбачає персональну відповідальність керівників за плоди свого управління, замінена “найкращою у

світі” системою горизонтального розподілу влад з повною безвідповідальністю і безкарністю. З погляду законів менеджменту нинішня система державної організації є проявом безумства, оскільки розділити можна роботу і права, але відповідальність не ділиться в принципі (там, де відповідає більше одного, вже не відповідає ніхто). Розпорошення влади і, як наслідок, її безвідповідальність та корумпованість створюють сприятливі умови для прихованої агресії з боку сконсолідованої і цілеспрямованої сили (іншої держави, ТНК, тоталітарної секти), яка не переймається псевдодемократичними ілюзіями.

5. Інформаційна війна. Під терміном “інформаційна війна” здебільшого розуміють масоване просування вигідної інформації і замовчування невідповідної, а також тенденційну інтерпретацію поточних подій. Ефективність цього виду зброї можна проілюструвати дивовижним фактом ядерного роззброєння України (інформаційне зомбування “на добровільне роззброєння” тут було одним з ключових чинників) чи, скажімо, “трасовим психозом”. Нинішнє просування свідомості українців ідеями меншовартості, страху і безперспективності нагадує пропагандистську кампанію з метою зниження вартості підприємства перед його дешевою приватизацією.

6. Хронологічна війна. Ще потужнішим впливом володіє зброя шостого рівня ефективності. Її об’єктом є не інтерпретація поточних подій, а інтерпретація характеру цивілізаційних процесів. Прикладом застосування цього виду зброї є закидання в масову свідомість деструктивних вигадок про те, що “слов’яни” означає “раби”, що трипільці були семітами, що Україна — це “окраїна”, яка завжди була прохідним двором, що наша історія — це трагедія ворожнечі та взаємознищення українців, що наша наука і духовність — це постійні запозичування якщо не із Заходу, то зі Сходу, що писемність нам приніс грек Кирило і т. ін. Хронологічна зброя дозволяє тримати людину в покорі шляхом переконання її в тому, що її батьки, діди і прадіди завжди були рабами, тож їй не лишається нічого іншого, як змиритися і самій все життя бути рабом.

7. Духовна війна. Сьомим фундаментальним, найвищим рівнем ефективності володіє духовна зброя. Її могутність полягає у спотвореному висвітленні не поточних подій чи історичних процесів, а у накиданні збочених життєвих цінностей, у

викривленні уявлень про саму природу видимого і невидимого світу, про добро і зло, життя і смерть. Важливим елементом духовної війни є тенденційна інтерпретація священних книг і священної історії з програмуванням народу на самознищення. Чого варта вдовбана в масову свідомість вигадка про те, що Ісус Христос був юдеєм, хоча всі історичні та євангельські джерела стверджують Його належність до галів-галілеян — народу арійського кореню, а Його “юдейське походження” категорично заперечують самі правовірні юдеї. Сьогодні масова свідомість зобується ідеями “нормальності” гомосексуалізму і “корисності для здоров’я” міжрасових змішувань, нинішнє “демократичне” розпорошення влади і масова безвідповідальність подається як найвище досягнення людства у сфері державного управління, а українців енергійно переконують, що вони генетично нездатні до вольових вчинків і сильної політики тощо.

Розвиток людства і еволюція методів боротьби держав за ресурси супроводжується перенесенням головних зусиль в напрямі застосування організаційної, інформаційної, хронологічної та духовної зброї.

НАЦІЯ ЯК БІОСОЦІАЛЬНИЙ ОРГАНІЗМ

Описана вище структура сучасних війн виявлена на підставі аналізу об’єктивної реальності. Природно виникає питання про причини існування цих 7 рівнів бойових дій. Відповідь захована в самій природі націй, які є біосоціальними організмами, що структурно і функціонально подібні до окремих людських істот.

Справді, погляньмо на людину. Стрижнем її особистості є уявлення про саму себе, Бога і навколишній світ. Ворожа атака на цей духовно-світоглядний стрижень є ударом у саму серцевину особистості, у її вольовий центр. Тому людині в першу чергу треба захистити саме цей, найвищий рівень своєї життєдіяльності, який і є об’єктом духовної війни.

Об’єктом хронологічної війни є індивідуальна і родова пам’ять. Вражаючи її, ворог рубає під корінь життєву енергетику, яка живиться силою рідної землі та пам’яттю предків. Чим глибшою є пам’ять людини про свої корені, тим більше покоління предків стоїть за її спиною і разом з нею торує шлях у майбутнє.

Ефективність поточної поведінки людини визначається її поінформованістю про навколишню реальність. Інформаційна зброя спрямована на спотворення уявлень людини про те, що навколо неї відбувається. Жертва інформаційної війни нагадує біоробота, який слухняно виконує чужі команди і вже неспроможний відрізнити друзів від ворогів.

Ще один спосіб ослабити людину — це зламати її природний спосіб життя, зруйнувати перевірені часом традиції самоорганізації. Нав'язування людині чужих для неї моделей організації життя здійснюється в рамках організаційної війни.

Наступні три рівні ведення бойових дій вражають безпосередньо людське тіло. Прихований геноцид можна порівняти зі спробами отруїти людину неякісною їжею або отруйними добавками. Економічна війна спрямована на те, щоб зруйнувати господарство людини і закабалити її економічно. А силова війна — це фізичний тиск на людину для спричинення їй смерті чи каліцтва.

Таким чином, нація як колективна істота має 7 рівнів життєдіяльності. Відповідно кожний з цих рівнів може стати об'єктом ворожої атаки. У сучасних війнах за планетарні ресурси — енергоносії, воду, родючі землі, чисте повітря — бойові дії розгортаються на всіх 7 рівнях, тому сучасні війни є тотальними (від лат. *totus* — весь, цілий).

ТОТАЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Для перемоги у тотальних війнах Збройні сили повинні забезпечити тотальний захист, що передбачає здатність до ефективною відсічі ворогу на всіх 7 рівнях життєдіяльності. Очевидно, що Збройні сили України абсолютно непридатні для цієї справи. Мало того, що вони створені на основі архаїчних уявлень про війну — вони не придатні навіть для ведення війни 1-го рівня.

Щоправда, головна причина цього захована в сутності нищівної української держави, елементом якої є Збройні сили. Ні для кого вже не секрет, що ця “державка” є відчуженою від українського народу, який їй потрібен лише як джерело грошей на її утримання. Для визискування цього народу вона активно розбудовує МВС, ДПА, митні, міграційні та інші служби. Армія не придатна для виконання цієї функції, тому

“держава” взяла курс на її поступове розкладання і ліквідацію в умовах мінімального фінансування. Збереженню підлягають лише ті підрозділи, які можуть приносити цій “державі” гроші в ролі найманців — “миротворців ООН” або “гуманітарних контингентів” тощо, причому в найважчих і найнепрестижніших нішах світового ринку розподілу насильства.

Таким чином, існує гостра суперечність між необхідністю захисту українського народу на всіх 7 рівнях ведення сучасних війн і принциповою непридатністю нинішніх Збройних сил для здійснення такого захисту. Хтось може запитати, а чи для здійснення війни на економічному, генетичному та інших вищих рівнях не призначений державний апарат? Питання риторичне, адже цей апарат пристосований не для війни із сильними суперниками, а для обдирання власних беззахисних громадян. Погодьтеся, що ментальність воїна, здатного до відповідальних, вольових і саможертвних дій, корінним чином відрізняється від колективної ментальності нинішнього українського чиновництва.

Якщо народ не має структури тотального захисту, то таку структуру треба створити. Народна Армія є елементом народної держави, тому одночасно треба створити таку державу. А оскільки нація — це державно структурований етнос, то народження нової держави фактично означатиме реорганізацію нинішнього населення України і перетворення його в нову українську націю.

ГІРЧИЧНЕ ЗЕРНО

Якщо мислити технологічно, то державу треба виростити як нову живу істоту — від маленького зерна до могутнього світового дерева. Технологія вирощування держави органічно випливає з 7-рівневої структури нації як біосоціального організму.

Все починається з духовного імпульсу, з виникнення в невеликої кількості українців особливого світовідчуття, яке наповнює їхні душі силою Святого Духа, надає їм безстрашності, бачення шляху і впевненості в перемозі. Якщо говорити відверто, то це стан єднання людини з Богом, який в євангельській символіці називається Царством Божим. Воно починається з маленького “гірчичного зерна”, проте у ньому захована найбільша сила у Всесвіті, яка пересуває гори і творить

галактики. Народження цього євангельського зерна означатиме перемогу в духовній війні.

Ця найбільша перемога досягається не кількістю, а якістю, адже для її здобуття не потрібно великої армії — достатньо невеликої групи людей, які спроможуться поєднати в одне ціле Хліб (раціональне знання), Вино (натхнення Святого Духа) і Віру (вищий прояв волі). Цих носіїв богонатхненної пасіонарності (сонячності, життєспроможності, ярості) ми називаємо аріями, а їхню організацію — Брахманатом. Ця назва походить від давньоукраїнського скорочення Б-Ра-х-Ма — “Бог небес (Ра) і землі (Ма)”, звідси арійські брахмани і наші літописні врахмани. Ініціатори поширення в народі Царства Божого були носіями особливого духовного вогню, тому їх ще називали жарцями-жерцями (від *жар, jar* — високотемпературний вогонь, ярість, сонячна пасіонарність).

Сила Брахманату полягає у надійному зв’язку з джерелом сили — Богом, а технологія його встановлення називається релігією (від *re-ligio* — “відновлення зв’язку”). Повноцінна релігія — це завжди поєднання віри, науки і мистецтва: без такого поєднання маємо лише обездуховлену науку, релігійний фанатизм і збочене мистецтво. Завдяки релігії Брахманат знаходить вірні рішення, доносить їх до народу і наснажує його волею для їх втілення.

Наступний крок формування нової нації — відновлення родової пам’яті, осягнення власної історії, пізнання закономірностей розвитку українського геосоціального організму, залучення до боротьби тисяч поколінь наших предків. Це буде перемога у війні 6-го рівня.

Вона створить надійні підстави для наступальної інформаційної війни, створення системи генерування і поширення інформації про поточний стан речей, формування в українців адекватного уявлення про навколишню реальність, повернення їм здатності дивитися на світ власними очима і жити власним розумом.

І лише після перемоги в інформаційній війні стане можливим повернення до притаманної українцям моделі державного управління — Гетьманату. “Українська модель” передбачає перевірений тисячоліттями вертикальний розподіл влади на основі балансу сфер Мудрості і Дії — Брахманату (Церкви) і Гетьманату (Держави).

ТРЕТІЙ ГЕТЬМАНАТ

Гетьман концентрує у своїх руках всю повноту законодавчої, виконавчої і судової влади (окрім конституційного суду, який є функцією Брахманату). Як наслідок, між трьома гілками влади зникає протистояння, здатне загальмувати або цілком зруйнувати будь-які перетворення у державі. Натомість Гетьман отримує всі необхідні повноваження для здійснення системних перетворень. Концентрація влади та її персоналізація позбавляє владу анонімності і колективної безвідповідальності. Гетьман особисто відповідає за стан справ у всій державі, подібно як голова людини відповідає за стан і поведінку керованого нею тіла. **За результати своєї діяльності Гетьман відповідає власними майном, свободою і життям.**

Гетьман обирається всенародно, що робить його виразником народної волі і надає його владі максимальної легітимності. Метою діяльності Гетьмана є покращення життя українського народу і його кількісне зростання. Для оцінки якості життя в міжнародній практиці використовується Індекс людського розвитку, який розраховується за методикою Програми розвитку ООН на основі індексів тривалості життя, досягнутого рівня освіти і реальних доходів на душу населення. **Для оцінки діяльності Гетьмана має використовуватися Національний індекс людського розвитку, який окрім трьох індексів ООН також включатиме індекс народжуваності.** Зниження Національного індексу людського розвитку після трьох років гетьманства є підставою для переобрання Гетьмана і порушення проти нього судової справи з описаними вище наслідками.

Контроль за діяльністю Гетьмана здійснює Українська Помісна Церква — Брахманат. Вона, повторимо, має органічно поєднувати функції віри, науки і мистецтва — так, як це завжди було у традиційних здорових суспільствах. Брахманат проводить прозорий для народу моніторинг діяльності Гетьмана зі щоквартальним оприлюдненням динаміки Національного індексу людського розвитку та його складових, приймає обґрунтоване рішення про дострокове переобрання Гетьмана або дає народу рекомендацію про його повторне обрання на наступний термін. У випадку порушення Гетьманом “правил гри” (Конституції, тобто головних принципів українського способу жит-

тя) Церква як науково-релігійно-мистецька структура звертається до народу і оголошує владу Гетьмана нелегітимною.

Додатковим чинником забезпечення влади від її можливої узурпації Гетьманом має бути реалізація права громадян Третього Гетьманату на врегульоване законом володіння цивільною вогнепальною зброєю — після відповідної підготовки і тестування в загальнонаціональній системі військово-спортивних центрів та клубів.

Перемога у війнах вищих рівнів і формування системи Брахманат—Гетьманат майже автоматично означатиме перемогу у війнах фізичного рівня — генетичній, економічній і силовій.

У нинішній безбожній державі Церква і Армія витіснені на периферію національного буття. У гетьманській державі нова Церква і нова Армія перебуватимуть в центрі. Бо українці — це народ брахманів і кшатріїв (воїнів). Тому згідно зі всіма соціологічними дослідженнями саме духовенство і військові завжди мають найвищий рівень народної довіри.

Описана вище трансформація України є неминучою. Тож чим довше триватиме нинішній рух кризового маятника у бік безбожності та розпаду, тим потужнішим і далекосяжнішим буде зворотний хід, а чим пізніше почнеться перенародження України, тим радикальніших і жорсткіших форм воно набиратиме.

В. ПИЛАТ,

*президент Міжнародної Федерації
Бойового Гопака*

ОСОБЛИВОСТІ СВІТОГЛЯДУ ВОЇВ ГОПАКА

Лицарська світоглядна система українського воїнства така ж давня, як і історія нашого народу. Наважусь сказати, навіть більш давня, ніж традиційно утверджене поняття — історія. Українці такі ж давні, як поняття Світла, Бога і Слова. Про це сказано у легендах, але не згадується у традиційній історії.

Світ зачався відтоді, відколи виникло Світло. Життя, творення життя і його поширення у Всесвіті почалися відтоді, відколи світло окреслило обриси темряви. Відтоді Лицарі Світла усвідомили суть свого призначення і розпочали прю. Зі швидкістю світла, променями творчого начала почали знищувати темряву, а натомість життєдайними струмами зароджували світ життя.

Українці — прямі нащадки Бога-Творця і про це сказано в багатьох стародавніх легендах. Наші предки складали дяку Богові — славили Його, через що і звані були славунами. Словом любові і добра славили Бога. І ніколи нічого не просили, бо знали добре, що Бог нам дав усе: і дух, і душу, і розум, і тіло, і прекрасну землю, і небо; тому гріх у Нього ще щось просити. Можна славити в молитвах і оспівувати у піснях, поширювати науку про Бога, впроваджувати закони життя, але просити — заборонено.

Натхненний Божими знаннями і мудрістю, упродовж сотень тисячоліть цивілізованого життя нашого народу, від Аріаварти до України, на теренах нашої Батьківщини Українці витворили свій, особливий спосіб державобудування та державоуправління. Він передбачав поділ суспільства на три головні

стани (касти): жерців-рахманів, воїнів-косаків-кшатріїв, митців-ремесників-вайш'їв та один допоміжний стан — смердів-рабів-шудрів. Стан смердів переважно складався з чужинців-зайд неарійського походження.

Стан жерців був провідною кастою староукраїнського суспільства. До його обов'язків входило проповідування Богом даних знань — Вед, які одночасно були і релігією, і філософією, і законом життя, і оздоровчою системою. Веди передавалися із уст в уста у формі пісенних гімнів, їх співали при будь-якій роботі та під час богослужінь. Можливо, ще з тих давніх часів за українцями закріплено звання найспівучішого народу в світі. Жерці як представники найвищої влади були людьми незвичайними, володіли яснобаченням, були провидцями, мали надлюдські здібності і можливості.

Жерці були духовними учителями воїнів. Духовного учителя воїни поважали, як батька і матір. Наскільки сильна була ця традиція, свідчить той факт, що цей звичай родинного спілкування між воїнами зберігся серед українського лицарства аж до середини ХХ століття. Видатний український історик Юрій Липа у книжці “Призначення України”, висвітлюючи питання взаємостосунків між воїнами, писав: “Майже не можна уявити собі українця, прив'язаного до якогось вождя, начальника, без відчуття у тому вождеві джерела родинної зичливості. Найвищий вислід влади — це отаман, коли ж він є господарем душі — це батько. Батько — це той, що дає підвладному певність, що він, підвладний, є членом роду. Батько — це титул вождя, що виріс із української раси... Ідеал роду, родини зважив і на типі українського воїownika.

Поняття батька в українській військовості приносить сумління і моральні підстави порядкування у цілій військовій родині. Батько — це носій моралі нації. Збірна історична традиція опертя — це край, як Мати, Ненька... Почуття роду, отже, є й у війську, і вдома, і в традиційності. Українець не може вийти із своєї родини”. Воїни, виконуючи накази жерців, здійснювали Волю Богів, Волю Народу, і своїм жертвоним служінням набували божественних якостей. Найсвятішими обов'язками лицарів були захист Держави від нападників; захист віри, мови, обрядів і звичаїв від зовнішніх та внутрішніх ворогів.

Стан вайш'ів (митців, ремісників, гречкосіїв і свинопасів) — творців матеріальних благ був найчисельнішим. До його обов'язків входило: виробляти національні багатства і утримувати правлячі стани жерців і воїнів.

Стану вайш'ів підкорялися смерди — раби (шудри), які були неарійського походження, мали спільну душу і прирівнювалися до звірів. Смерди були далекі від розуміння Бога, тому саме з їхнього середовища виходили злодії, лиходії, крадії, злочинці, шахраї, лихварі, грабіжники.

Чотири стани суспільства: жерці, воїни, вайш'ї, смерди мали свої кастові і кармічні закони, порушувати які категорично заборонялося.

Окупаційні режими, втрата державності, життя в неволі на своїй землі — все це внесло свої корективи у науки державобудування і державоуправління. Касты начебто існують і далі, але що це за касты? Хіба можна порівняти жерців із депутатами Верховної Ради; воїнів із нинішніми військовими, міліціонерами, працівниками служби безпеки? Чи захищені наші вайш'ї? А якщо не захищені, то для чого потрібні неякісні правлячі стани?! Шудри в Українській державі натворили безліч злочинних кланів і вже почали загрожувати соборності і державності українського народу. Псевдокастовий устрій, десятки конфесій і тисячі сект, майже сотня партій і декілька радикальних угруповань — усе це ми маємо сьогодні в Україні, але все це може розв'язати українське питання тільки на шкоду нашому народові.

Подібні ситуації були і в інших народів, як, наприклад, японців, китайців, але вони зуміли перемогти труднощі, створені чужинцями, і дуже велику роль в цьому відіграли їх боюві мистецтва.

Національні Бойові Мистецтва — це потужний чинник національно-патріотичного виховання, який формує активного лицаря своєї держави. На рідній лицарській культурі дуже легко відродити військо таке, яке стане гарантом цілісності і збереженості української національної Держави.

Кодокан для Японії і Шаолінь для Китаю у всі віки були джерелами духовного натхнення, незнищеними потоками із збереженими у чистоті храмами, звичаями, традиціями, мовою, філософією, лічництвом, науками державоуправління і державобудівництва.

В Україні з XIV по XVIII ст. джерелом духовного натхнення була Запорізька Січ. Саме там, на Січі, черпали наші пращури наснагу до боротьби за волю. Саме там, на Січі, бував дух вольності, який щоразу піднімав народ на Очищувальні Війни.

Впала Січ. Утвердились загарбники. З'явилася плаксива поезія і слізьми переповнені пісні. Боротьба за волю більше нагадувала примхи дитини, аніж очищувальні війни. На початку дев'яностих ми виплакали і вистраждали Волю. Та ця воля недовговічна, бо волю не дарують — волю завойовують.

На сьогодні мною розроблено і утверджено систему лицарського виховання “Бойовий Гопак”. Утворено Центральну Школу Бойового Гопака, Міжнародну Федерацію Бойового Гопака. Нещодавно відкрито представництво МФБГ в Канаді. Зараз Бойовий Гопак успішно розвивається у Великобританії (Станіслав Барановський) та Португалії (Павло Банах). Проведені переговори про відкриття найближчим часом представництв МФБГ в Польщі та Російській Федерації. Є постійно діючий навчально-вишкільний центр, який нагадує Січ. Бракує коштів для розбудови Школи, але є тисячі учнів, натхненних послідовників, що прагнуть Правди, Волі, Добра і Щастя своїй прекрасній Батьківщині.

Гопаківці живуть у Світі, керуючись такими правилами:

Спокій — це основа мудрості, він є запорукою перемоги на Славу України. Моліться і славте Бога — від нього перемога.

Всечасно славте Бога і перебувайте у молитві. І поведе вас Господь шляхами Правди, Добра і Любові, навчить Мудрості, скерує сили ваші на відродження втраченого Духу Єдності Родина, Побратимської Любові, Родинної Злагоди.

Перебувайте постійно з Богом. Завдяки сильній вірі в Бога ви загартуєте стрижень свого характеру, виплекаєте в собі незламну волю, зачерпнете натхнення для боротьби із силами темряви. Осяяні Божою благодаттю, безупинно йдіть до Світла Творця.

Славлячи Бога, моліть, щоб дав вам мудрості. Добро і Зло — два протиріччя. Будь-яка дія повинна мати межу. Коли добро не має міри — це зло.

Коли злочинець гвалтує твою сестру або ворог руйнує твою Батьківщину, а ти, добром переповнений, їх не захищаєш — це Зло, бо твоє добро безмежне, не вписується в рамки здоро-

вого глузду. Безглуздя — значить божевілля. Вільний від Бога — це вільний від розуму. Тож славте Бога, перебувайте в Богові і прийде до вас мудрість і розуміння межі між Добром і Злом.

Славте Бога і моліть, щоб дав розуміння почуттів. Коли заїди і чужинці панують на твоїй землі, а ти, любов'ю переповнений, покійно служиш їм і, шукаючи виправдання своєму нікчемному існуванню, брудом заливаєш своїх братів — ти чиниш Зло. Бо не може бути Українець — твій брат по крові — гіршим за чужинця чи зайду. Жоден чужинець не буде любити твого Батька, твою Батьківщину так, як любиш їх ти, як любить їх твій брат по крові. Всечасно перебуваючи в молитві, ти збагнеш, де знаходиться межа між Любов'ю і Зрадою.

Щомиті перебуваючи з Богом, ви усвідомлюєте, що радість є там, де у Ладі панує Правда. Бути правдивим — насправді означає бути відважним. Тільки здоровий та сильний, належно вишколений і вихований на Божому Законі може бути відважним по-справжньому, бо у здоровому тілі — здоровий дух і здорове розуміння Ладу.

Сила духу народжується там, де є перешкоди, там, де сила вимірює силу. Тисячолітня боротьба нашого народу була послана нам, як випробування і водночас покарання за те, що поширили ми по Світу розуміння Бога, віру в Бога, дали людству величезні знання, але не змогли зберегти Лад у Світі і не зуміли возвеличити Право як Закон Буття. На порозі третього тисячоліття ми отримали, з Волі Божої, незалежність своєї багатостраждальної Батьківщини. Щоби зберегти Україну і не повторювати помилок минулого, ви повинні плекати три фактори сили: силу духу, силу розуму, силу тіла. Гаслом вашим має стати: “Немає сили — немає лицаря”.

Сила духу керує силою розуму. Сила розуму керує силою тіла. Без сили духу, розуму і тіла неможлива перемога в бою. Гопаківці, сприймайте життя, як поле бою. Всечасно у молитвах гартуйте свій дух, розвивайте розум і вдосконалюйте тіло. Любіть життя і послух у служінні своєму народові. Знайте: сила там, де є сильне бажання жити достойно, де є потужне натхнення розбудовувати Українську Національну Державу.

Будьте сильними. Тільки сильні люди вміють самі в собі та- мувати незгоди, з гідністю зборювати їх і нікому ніколи не скаржитися. Знайте: сила ваша буде тільки тоді потужною, коли ви утихомирите ворогів нашого народу і навчите зайдів коритися нашій українській правді.

Утверджуйтеся у житті так, щоби з кожною перемогою сила ваша могутнішала, здобутки ваші славнішали, життя ваше кращало і багатішало.

Живіть за настановами — це моральний кодекс вашого життя. Достойно несіть славу про гордих, сильних і порядних пращурів нашого народу.

Реалізуйте Заповіді воя Гопака, щоби належним чином на власному прикладі утверджувати образ Лицаря Світла, Правди, Добра і Любові.

Чітко дотримуйтеся правил поведінки воя Гопака у побуті. Ваші дії та ваша поведінка відтворюють, як у дзеркалі, обличчя Школи. Живіть славно. З гордістю, твердістю і напористістю долайте життєві труднощі. Живіть за гаслом: “Учитися від народження до смерті”. Поступально йдіть до вершин досконалості і ви прославите себе на увесь Світ.

Відроджене мною козацьке лицарське мистецтво — Бойовий Гопак — гармонійно розвиває три фактори сили. Передбачає поступові зміни свідомості. Підводить до розуміння особливості суті і призначення лицаря. Збагачує людину знаннями Істини, вчить боротися із силами Темряви і натомість утверджувати всепереможність Світла, Правди, Добра і Любові. Основою лицарського вишколу через Бойовий Гопак є постійна духовна практика, що простежується у змінах свідомості залежно від рівнів майстерності Гопаківця.

Жовтяк — це той, що побачив промінь світла у темряві; усвідомив, живучи в хаосі, що є життєтворяще світло Творця; визначився і прямує до променя світла, щоби зачерпнути з джерела істини божественну мудрість та стати на шлях Лицаря Святої Борні, Захисника Правди, Добра і Любові.

Сокіл — це той, що увійшов у потік світла і зачерпнув з джерела істини Божественну мудрість; усвідомив нікчемність буття демонів; пізнав велич райського життя; визначився і став на шлях Святої Борні.

Яструб — це той, що побачив витоки світла і пішов йому назустріч. Став сповненим бажання очиститися, пізнати Божу науку, просвітлити свій розум.

Визначився і став на шлях Лицаря Святої Борні.

Джура — це той, що йде назустріч світлу, свідомо знищуючи всі свої огріхи і недоліки; прагне, долаючи опір променів світла, спалити все негативне, набуте під час життя в хаосі. Визначився і став на шлях Лицаря Світла.

Козак — це той, що став перед Світлом Творця, цілком очистив своє тіло і розум; прагне очистити душу, спалити у глибині душі сумніви. Визначився і пішов по шляху Лицаря Світла.

Характерник — це той, що увійшов у Світло Творця, спалоє сумніви, кармічні гріхи, прагне наповнитися творчою наснагою. Визначився і відважно пішов битися із силами темряви, ведучи за собою військо лицарів Світла Правди, Добра і Любові.

Волхв — це той, що, очистившись, наповнився творчою наснагою Творця, сонячними променями спускається на Землю, щоб сіяти серед людей Божественні істини, множити Добро, розливати довкола себе благодать, наповнювати серця людей Любов'ю, Жаданням творити Лад і утверджував над усе Закон Буття.

Література

1. *Луца Ю.* Призначення України. — Львів, 1990.
2. *Савельев Е. П.* История казачества. — Новочеркасск, 1978.
3. *Силленко Л.* Мага Віра. — Оріяна, 1979.
4. *Шаян В.* Григорій Сковорода — Лицар Святої Борні. — Гамільтон, 1970.
5. *Шаян В.* Віра предків наших. — Гамільтон, 1987.

О. С. МАНДЗЯК,

дослідник

БОРОТЬБА ГРУДЬМИ

“Боротьба грудьми” — один із видів народної боротьби здавно відомий в різновидах в Україні. У найпоширенішому варіанті це єдиноборство двох борців котрі, вступаючи в борцівське коло, заводять свої руки собі за спину. Потім вони сходяться, і в одних місцях притуляються один до одного грудьми, а в інших — зберігають невеличку “для замаху” дистанцію. Після умовного сигналу чи команди кого-небудь третього борці починають тиснути один одного грудьми за окреслене коло чи визначені лінії. При цьому кожен із змагунів зобов’язаний до кінця сутички не пускати в хід руки і тримати їх постійно в себе за спиною, а також не використовувати підніжок, підсікань та інших прийомів ногами. В одному із локальних варіантів кінцем боротьби повинно бути положення, коли переможець притискував переможеного ногою до землі, поклавши йому на груди своє коліно.

В іншому різновиді, який, наприклад, зустрічався на Вінниччині і в Бесарабії, на відміну від попереднього виду суперникам дозволялося всілякими способами користуватися ногами — робити підніжки та підсікання, але руки, як і в першому, треба було обов’язково до кінця боротьби тримати за спиною. Переможеним був той із борців, котрий падав на землю або торкався землі будь-якою частиною тіла вище коліна.

Останній варіант, зазначимо, окрім того, що був одним із численних способів розваги, засобом іспиту сили та спритності, використовувався як один з найкращих способів навчання уміння володіти, в тому числі і бити, ногами в бою (бійці): “Про якійсь там спеціальні вправи для ніг я не чув, знаю тільки то, що ті, хто в бійках добре вмів битися ногами, частень-

ко змагалися в боротьбі без рук. Після такого бороття ноги були сині і в гульках...”¹. Схожа практика, до речі, зустрічається в бойових мистецтвах багатьох народів світу: в деяких школах та стилях китайського “ушу” (наприклад, в “Таньтуй”), в індіанських племен Північної Америки (наприклад, у племен Чіппевайан і Команчі), у скандинавських вікінгів (і тепер боротьба з прийомами тільки ногами, з підніжками та підсіканнями популярна на о. Готланд, Швеція) тощо.

Більш поширеними, ніж поєдинки один проти одного, були групові змагання, в котрих суперниками виступали хлопці різних вулиць села, парубоцькі громади і т. д. Дуже інформативне описання такої боротьби, в полтавському варіанті, подає Степан Килимник:

“Боротьба найбільш вживана в минулому на Полтавщині, зокрема на Прилуччині, Варвинщині та Сріблянщині. Гра полягала виключно в боротьбі грудьми без застосування рук.

Збиралися біля церкви хлопці та молоді одружені чоловіки. З-поміж себе вибирали двох отаманів і поділялися на дві однакові групи за кількістю учасників. Кожна група мала свого отамана. Отамани вишиковували в ряди учасників гри, так що вони сплїтали свої руки за спиною. Ряди стають один проти одного на відстані 10–15 метрів. Посередині проводяться дві лінії-межі, між якими й мусила проходити ця боротьба-гра. Для початку обидви отамани мають одночасно подати команду. Якщо команду подано не разом обома отаманами, то ряди не рушаються з місця. Врешті, коли команду подано разом: “Уперед! До боротьби!”, ряди поволі посуваються один до одного і, виходячи між двох ліній-меж, підіймають чи закидають голови злегка назад, впираються грудьми у груди противника. Так стоять, мовчанка панує цілковита, чекають нової команди, поки отамани не подають наступної команди: “Починай! Натискай! Перемагай!”. Тоді ряди-шеренги з усієї сили натискають одна на одну. Довго не переступає визначених меж жодна шеренга, а зусилля надзвичайне. Цілковита мовчанка. Лише отамани періодично викрикують: “Перша, не піддавайся! Бери міцніше!” або: “Друга, сильніш, бадьоріш, вперед!”

¹ Записано зі слів переселенця з р-ну Ліско, Польща.

І ось мовчанку порушено надзвичайним галасом: одна шеренга виштовхнула частково одне крило другої шеренги; друга шеренга напружує зусилля й повертається знову на своє місце. І знову тиша, порушувана лише командами отаманів.

Але через деякий час, котрась шеренга таки переможе. А коли вже переможена шеренга опиниться принаймі на метр за заповідною межею, здіймається крик: “Слава нашій шерензі! Перемогли! Друга — безсила!”

Але в таких випадках кожна шеренга може боротися й повертатися на своє місце тричі. Після третього разу вже остаточно визначається “позазка” й “перемога”.

Ряд — шеренга — переможець підносять на руках свого отамана з криком: “Слава!”

Після цього гра починається з початку, але в шерензі переможеної вибирають нового отамана².

У деяких регіонах України “Боротьба грудьми”, деколи з обмеженим застосуванням рук, стала головним засобом ритуально-ігрових і змагальних єдиноборств і групових битв ряджених, які влаштовуються під час деяких зимніх свят:

“Так, у Буковинському селі Вашківці традиційна “борінка” між Горішнім і Гнатишиним кутками відбувалась на кладці через потік, що розмежовував ці дві територіальні одиниці. Масковані хлопці приходили сюди рівно опівночі, тобто в кульмінаційний момент зміни старого року новим. Попереду кожної команди своєрідним тараном виступали масковані “ведмеді” разом зі своїми погоничами-“циганами”, за ними щільно сунула вся інша “переберія”. Суть змагання полягала в тому, що обидві команди “тручали” — витісняли одна одну з кладки, не вдаючись при цьому до методів рукопашного бою. Успіх цього протистояння стінка на стінку залежав не стільки від індивідуальних якостей кожного бійця, скільки від зусиль усього колективу.

Розповідають, що під час “тручання” у маскованих хлопців “тріщали” ребра й траплялись випадки каліцтва при падінні у воду. Переможцем вважалась “Маланка”, якій вдалося зіш-

² *Килимник С.* Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: У 3 кн., 6 т. — Кн. 2, т. 3; т. 4. — Факс. вид. — К.: АТ “Обереги”, 1994. — С. 142–143.

товхнути суперників із кладки. Їй належало почесне право першою розпочинати колядування на чужій території. Цікаво відзначити, що загальна схема ритуальних поєдинків буковинських “маланок” дуже нагадує ритуальні бійки ряджених “козлів”, що відбувалися в минулому столітті на Масляну в Куп’янському повіті Харківської губернії. Тут також, за свідченням П. В. Іванова, традиційною межею, куди сходилися помірятися силою представники територіальних угруповань парубків, служили мости через ріки і ручаї, що поділяли слободу на окремі частини”³.

За часів Радянського Союзу деякі із педагогів неодноразово намагалися включити “Боротьбу грудьми” в різних трансформаціях до програми фізичного виховання школярів, що ще раз свідчить про її практичний потенціал. Ось один із таких трансформованих видів цього оригінального єдиноборства, відомий під назвою стінка на стінку:

“Граючі вишикуються у дві шеренги; кожна шеренга (команда) стає на один крок від стіни бокових ліній залу. За сигналом керівника, рівняючись на середину, обидві шеренги повагом ідуть назустріч одна одній. Зблизившись впритул, шеренги намагаються відсунути до протилежної стіни своїх “супротивників”. Та партія, котрій це вдається, вважається переможницею”⁴.

У ряді місцевостей Західної України у груповому командному варіанті “Боротьби грудьми” існували деякі додаткові умови, котрих кожен з учасників цієї гри-боротьби повинен був обов’язково дотримуватись. Наприклад, в одному із випадків змагуни окремо кожної із “ворогуючих” партій перед тим як зблизиться з супротивниками зчіплювалися між собою зігнутими в ліктях руками, утворюючи тим самим своєрідний ланцюг, де кожен змагун був важливим і незамінним кільцем. Цей ланцюг із людей повинен був зберігатися до кінця сутички, оскільки тільки він у будь-якої партії в якому-небудь місці “рвався”, вона одразу ставала програвшою. Як бачимо, окрім того,

³ Курочкін О. Українці в сім’ї європейській: звичаї, обряди, свята. — К.: Б-ка українця, 2004. — С. 212.

⁴ Игры в школе. — 2-е изд., доп. и испр. / Сост. Н. А. Семёнов. — Симферополь: Крымиздат, 1952. — С. 48–49.

що для перемоги кожній із партій треба було виштовхнути суперників за визначену територію, ще необхідно було слідкувати за тим, щоб залишитись в цілісності, в прямому і переносному значенні цього слова.

“Боротьбу грудьми” з аналогічними та з деякими особливими в дрібницях (утворення ланцюга захопленням руками за пояси стоячих поряд, ловляться руками тощо) правилами-умовами зустрічаємо і в інших слов’янських народів, наприклад у багато чому близьких до нас по культурі білорусів. Вони це змагання називають “солдати” або “на сілки”, описання якого (в оригіналі, білоруською мовою) надаємо для більш повного ознайомлення читачів з “Боротьбою грудьми”:

“Гуляюць па святах юнакі і дзяўчаты. Яны падзяляюцца на дзве каманды па 10–20 чалавек, праводзяць на зямлі або снезе дзве лініі ў 3–5 м адна ад адной і, абхапіўшы суседзяў за пояс, утвараюць на лыніі два ланцугі.

Па камандзе ланцугі сыходзяцца і, упыраючыся плячамі або грудзямі, стараюцца выштурхнуць праціўніка на яго лінію. Калі адзін з ланцугоў разрываецца, гульцы (гравці. — Авт.), якіе дапусцілі гэта, выбываюць з гульні (ігры. — Авт.). Ланцугі зноў сыходзяцца на сярадзіне і ўсё пачынаецца спачатку. Перамагае каманда, якая выцесніла за лінію ўсіх гульцоў праціўніка”⁵.

Так само як у білорусів, прыблізна за тымі ж правіламі, проводиться один із варіантів гри словацьких чобанів — “Вој о misto”.

Є згадки, що існував різновид “Боротьби грудьми”, по’єднуючий в собі індивідуальні поединки та групові битви. В ньому один “силач” протистояв одразу кільком суперникам. Щось схоже бачимо в одному із варіантів гри в “Тісної баби”⁶, де, щоправда, застосовуються руки: “А як бувало, сніг іде, то ми залазимо десь у повітку і бавимося там у “тісної баби”. Збереться хлопців з десять, а один стане коло стовба, упреться руками і ногами та й тисне всіх у куток, а всі тиснуть його до

⁵ Гульні, забавы, ігрышчы / Склад. А. Ю. Лозка. — Мінск: Беларуская навука, 1996. — С. 350.

⁶ Ігор, відомих під назвою в “тісної баби”, в Україні багато, при цьому вони дуже різняться: можуть мати самий різний зміст, походження тощо.

стовба — ото й виходить “тісна баба””⁷. Інший варіант багато в чому нагадував давногрецьке ігрове єдиноборство “Акінетінда”(теж мало декілька регіональних варіантів). Як і в стародавніх греків, один із учасників намагався без застосування рук, тільки тулубом спихнути з місця іншого, котрий, в свою чергу, теж без рук, робив все, щоб не зсунутися.

До ігрового, доволі спрощеного різновиду “Боротьби грудьми” почасти можна зачислити відомі майже в усіх кутках нашої великої України багатоваріативні індивідуальні і групові ігри “Бій півнів” або “Бій когутів”⁸. У самому загальному і в той же час поширеному варіанті учасники гри згинають одну ногу в коліні і одною чи двома руками тримають її за гомілку за спиною і, стрибаючи на одній нозі, намагаються поштовхом плечем чи грудьми примусити суперника стати на обидві ноги або хоча б торкнутися землі будь-якою частиною тіла окрім стопи тої ноги, на якій він скаче, чи, що теж зустрічається, виштовхнути суперника за обмежену територію.

В інших варіантах суперники, зблизившись стрибками на одній нозі чи звичайними швидкими кроками (тобто одну ногу тримати руками не треба), різко підстрибують і зіштовхуються в повітрі плечима, грудьми чи навіть руками (долонями). Переможцем стає той із гравців, котрий після такого повітряного поєдинку залишається на ногах. Якщо після першого разу обидва суперника стоять на ногах, то “битва” триває поки не визначиться переможець. Останні варіанти, до речі, найчастіше зустрічаються в карпатському регіоні, і не тільки в українців, а й, наприклад, у словаків і чехів — “Voj o rovnovahu”⁹.

⁷ Воронай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. — К.: Оберіг, 1991. — Т. 1. — С. 58.

⁸ Цікавий факт: у марійців (Республіка Марій Ел, Росія) гра “Бій півнів” — “Агитан кучедалмаш” у 1925 р. була навіть включена до програми деякий час традиційного свята “Неділя фізичної культури”.

⁹ *Lubos Andres. Ogarske hry // Zakladni telesna vychova.* — 1968. — № 6. — S. 4.

Т. КАЛЯНДРУК,
дослідник

БОЇ НАВКУЛАЧКИ

Перші згадки про кулачні змагання знаходимо в легендах, літописах, художніх та історичних творах. Ще в XII ст. єпископ Ілля у своєму “Повчанні” застерігав духовенство від участі їхніх дітей в таких розвагах: “і при туріях, і при лодигах, і при колядницях, при беззаконних боях кулачних, попове, спляйте своїх дітей...” [7, 72]. У Густинському літописі є опис боїв навкулачки в Новгороді: “Кожне літо на тому мосту люди збираються і, поділившись на двоє, б’ються” [18, II, 259]. Згадуються такі “ігрища” і у “Повісті минулих літ”, Галицько-Волинському та Лаврентіївському літописах. Змагаються у дужанні і билинні богатирі. У билинах є чимало описів поєдинків навкулачки. Наприклад, у поєдинку Іллі Муромця з богатирем Підсокольником спочатку вони б’ються озброєні бойовими палицями, шаблями і списами, а потім, переламавши всю свою зброю, переходять у рукопашну на кулаки, і тут Ілля перемагає супротивника [3, 56–57]. М. Гоголь у повісті “Тарас Бульба” описує бій навкулачки між Тарасом та його сином Остапом, який приїхав додому з Київської семінарії. Тарас задоволений, що його син добре вміє битись навкулачки. Добре битись за тих часів було синонімом сили, мужності, спритності та витривалості.

Колоритний опис кулачного бою знаходимо і в “Енеїді” І. Котляревського:

*Пішли кулачні накарпаса,
В виски і в зуби стусани;
Полізли тельбухи, ковбаси,
Всі пінили, як кабани.*

[10, 165]

А ось опис тогочасної кулачної техніки, яка застосовувалась у бою:

*Щолкав в виски,
штурхав під боки,
І самії кулачні доки
Ховались, хто куди попав.*

[10, 167–168]

Окупанти всіляко старались знищити пам'ять про кулачні бої в Україні, їх правила та традиції. Приховувалися або ж замовчувалися щонайменші згадки про цю давню народну забаву. Хоча в Україні ще наприкінці XIX ст. кулачки були звичайним явищем як в селах, так і в містах, чимало їх описів збереглося в етнографічних збірниках і народознавчих працях: “У Малоросії кулачки відбувалися переважно на Різдво Христове між жителями різних вулиць або міських околиць. У Переяславі кулачки проходили на річці Альті між Заальтицею і Спасчиною, котрі лежать на двох протилежних берегах, прославленої гетьманом Тарасом Трясилом, ріки. До спащан приєднувались “кози” (семінаристи), а заальтяни суцільно складалися з “чимбарів”, або кожум’як, яких глузливо називали “котолупами” [8, 485]. В Харкові бились холодногорці з основ’янцями або москалівцями” [21, 638]. Були поширені кулачні бої і на Полтавщині: “У старину у Снітині, і у Литвяках на різдвяних святках, а то і раніше, збираються молоді чоловіки і парубки, сотні дві чоловіків, виходять до великого затону і кулачаться. Договір такий, що по пиці і по ногах не можна бити, а по ребрах і під груди. Хто полетить з ніг, того не б’ють. Як литвяківців більша сила, то загонять по Сулі аж у Снітин, а снітинці підійдуть та загонять тих аж на мостище” [17, 13]. У Прилуцькому та Борзенському повітах на Чернігівщині, як свідчить український етнограф і історик Микола Маркевич, кулачні бої відбувалися на Трійцю (другий день Зелених свят) і в них брали участь лише дорослі чоловіки [15, 76–77].

А у Старгородках на Чернігівщині молодь кулачилась під час Різдвяних та Великодніх свят: “... на Різдво та на 3-й день Великодня, зберемося та поділимося на два гурти. Кожний гурт мав свого отамана. На Різдво спочатку билися снігом, а потім

гурт на гурт ішов з кулаками. Ох! І билися ж... І носи порозбиваємо, і очі попідбиваємо, й потомимось укінець, а б'ємось від ранку (по службі Божій) й аж до ночі. А битися можна було тільки кулаками. А порядок був сильний: коли отамани гукнуть: “На кулаки!” — тоді гурт налітає на гурт і б'ються, сильно б'ються. Дехто й не раз упаде, полежить, а потім встає й лупить знову. Бій кінчався або з темною ніччю, або тоді, коли котрийсь гурт не витримував і відступав. Коли ж був дуже гарячий бій, отамани гукали: “Стій!”. І бій припинявся на якусь годину. Отак було. Тепер уже цього нема! На Великдень парубки сходились біля церкви, а потім ішли на луку, або в поле. Часто сільський староста із соцькими та десятниками розганяли нас, забороняли... Тоді ми умовлялися та й ішли в ліс, але й там нас часто знаходили та чіпляли палки нам” [9, II, 142].

В українців Воронежчини до 1765 р. відбувалися весняні кулачні бої на честь Ярила [6, 82]. Тодішні дослідники свідчили, що кулачні бої існують здавна, вбачали в них залишки релігійно-обрядової боротьби, котра символізувала боротьбу зими з літом [21, 638]. Недаремно два тижні після Великодня і два тижні після Різдва в народі називались “герці” [4, 105]. Тому кулачні бої відзначалися урочистістю, масовістю та супроводжувалися різними обрядовими діями. “На колишній Гетьманщині парубоцтво мало такий звичай: по обіді на Водохрепці сходилися на льоду хлопці з двох сусідніх сіл або двох “кутків” того самого села і билися навкулачки — хто кого переможе! Переможці забирали собі “орден” — хрест, вирубаний з льоду” [5, I, 170].

“До нашого діда грище ходило. Парубки наймають музику, на Різдвяних праздниках ідуть на Сулу і кричать на висачківців: “а ну виходіть”. Ті виходять, та як зачнуть кулачитися, хахлацькі рукавиці понадягають та збіжаться; як хто упав, того лежачого не б'ють. А в нашого діда юпка (вид короткої турецької куртки. — Т. К.) латана, він мов у подушці, як ударить висачківський чоловік, так не дошкуля” [17, 14]. Тут ми зустрічаємо стародавню назву кулачкових боїв — “грище”, котра згадується ще в “Повісті минулих літ” та Лаврентіївському літописі. Походить ця назва від слова “гратися”, тобто забав-

лятися, адже кулачні бої відбувалися як весела народна забава з музикою і піснями. Кулачні бої мали свої традиції і правила. Спочатку “чубарилися” діти, потім парубки і лише після них у бій вступали одружені чоловіки-господарі. Грали музики, а глядачі (були це, переважно, жінки і дівчата) заохочували бійців криками: “А нуте, нуте — хто кому накруте!”, “Дай Боже вам побитись, а нам подивитись!”. Обидві сторони намагалися витіснити суперників з поля бою (на Водохрещі справою честі було відвоювати місце біля йорданського хреста) або змусити їх до втечі. Іноді відступаючих переслідували аж до їхнього села і там знімали з церкви дзвін, що вважалося великою образою для громади, якій доводилося сплачувати викуп [22, 191].

На Лубенщині старі люди так згадують про ці забави: “Зійдуться те село і те, і хлопчаки почнуть, до хлопчаків парубки, і заведуть бій. Потім люди, чоловіки. Установа така, що лежачого бити не можна. Губські нагнались, а я упав, і іду між губчанами і мене не займають, аж поки не дійду між своїх. Повернешся лицем, тоді можуть бити знову” [16, 81].

Крім кулачкових боїв, приурочених до певних днів аграрно-обрядового календаря, такі розваги в багатьох козацьких селах відбувалися звичайно і в недільні та святкові дні, але в цих боях навкулачки брали участь лише парубки, тому самі бої отримали назву “парубочих”. Такі “парубочі” бої збереглися серед чорноморських козаків на Кубані [11, 3]. Кулачки були популярними і серед міської молоді — семінаристів, бурсаків та гімназистів. У Харкові, у так званому Карпівському саду, в яру, навесні або восени проводилися кулачні бої між гімназистами трьох харківських гімназій [21, 638–639]. У Чернігові справжні баталії розгорялися між семінаристами та учнями народного училища [1, 61]. Величезний авторитет і пошану мали тодішні чемпіони-кулачники навіть у бурсах. Такі кулачні бійці-силачі, котрі, як правило, по 3–4 роки сиділи на одному курсі, користувалися певними пільгами керівництва, котре само нерідко ходило дивитись на ці забави [2, 179]. Адже в ті часи саме на кулачкових боях проводила молодь свій вільний час: “Тепер як гулять, то йдуть або на музики, або в шинок, а тоді — то все навкулачки. Оце зустрінуться де-небудь хлопці:

- Здоров брате!
- Здоров!
- А давай навкулачки!
- Давай!

той того в груди, а той того” [12, I, 107]. Кулачки були настільки звичайною народною розвагою, що про людей, котрі люблять розважатися, а працювати не хочуть, видумуючи різні виправдання, в народі говорили: “Велика буває чубанка на вкулачках, а інший довідається, що й молотить не можна: пом’якчать ребра!” [12, I, 146]. Коли хотіли підкреслити дуже ранню пору, говорили: “Іще чорти не бились навкулачки” [20, 117]. Збереглися навіть оригінальні назви місцевостей, котрі виникли під час кулачкових боїв: “А у самому городі, оце саме де городничий живе, зоветься Натягайлівка. Що було як б’ється навкулачки парафія на парафію, то як доженуть до того місця, то вже добре за чуби натягають; от і Натягайлівка. А де тепер живе Головачевський, то звався Грецький Куток. Було як збираються на грець, чи то, бач, навкулачки, то зійдуться на той Куток самії старії та й розкладають раду, як зайти, чи з того, чи з того боку, кому попереду, а кому позаду, а кому по боках іти; і так собі тайно змовляться та потім уже й пускають дітвору, аж поки і до старих дійде. Було оце такий старий чоловік буде, як я, то бороду в зуби та й пішов гулять з кулаками; та часом старий б’ється ще лучче молодого” [12, I, 106–107]. А у Снятинському районі Івано-Франківської області є навіть село Кулачківці.

У думі “Про вдову і трьох синів” співається, як сини виїхали погуляти на Кирилівський ринок і повернулися звідти, “ні доброго, ні худого не видали”, тобто не знайшли з ким ні битися, ні боротися [12, I, 20].

Микола Маркевич пише, що бої навкулачки були трьох видів — один на один, стіна на стіну та село на село: “Років тридцять п’ять тому назад, бій один на один я кілька раз бачив у селі Рудівці Прилуцького повіту; стіна на стіну я бачив в 1844 році в місті Ічні Борзенського повіту; село на село я бачив декілька разів між селами Сокиринці і Калюжниця Борзенського повіту в 1848 році...” [15, 76–77]. Кулачні бійці дотримувались суворих правил. На руки надягали великі рукавиці, які

називалися “хахляцькими”. Бились до першої крові. Не дозволялось, щоб досвідчені бійці змагалися з юнаками. Коли хтось із бійців не витримував, сідав на лід або на землю, його не чіпали: “Я вийду було під Тарандинці, так і одного не навчу, сідають”,— згадував один старий кулачник [16, 81]. Заборонялося бити лежачого, завдавати ударів у спину (“Ширий козак ззаду не нападає!”), використовувати в бою будь-які предмети, а тим більше холодну зброю.

За дотриманням правил у кулачних боях неухильно стежили “діди”. За звичаєм, дідом вважався чоловік після народження першого внука. Порушники правил суворо карались як супротивною, так і своєю стороною. Після бою, за традицією, влаштовувалось взаємне частування, під час якого учасники обговорювали хід бою, прийоми ведення поединку, характеризували кожного з учасників відповідно до проявлених ним якостей у бою, вшановували найкращих бійців. Все це згуртовувало людей, сприяло розвитку духу, доброзичливості і добросусідства серед козаків, а також закріпленню навичок рукопашного бою.

У зв’язку з цим надзвичайно цікавим є свідчення французького історика Жана-Бенуа Шерера, який, перебуваючи на службі в імператриці Катерини II, написав “Літопис Малоросії, або Історія козаків-запорозжців та козаків України або Малоросії”. У цій фундаментальній праці він наводить такий цікавий факт: “Коли мешканці Малоросії б’ються, то завжди або навкулачки, або киями, і ніколи не вживають холодної зброї. Завдяки цьому звичаю мало місце таке парі: приватні радники імператриці панове Теплов та Желягін були в неї, коли її повідомили про арешт ченця Олександро-Невського монастиря, який перерізав горло дівчині, що завагітніла від нього. Теплов сказав Желягіну: “Закладаюся, що цей чернець не малорос, а великорос”. Парі було укладено і Теплов його виграв. Тоді Желягін спитав його, як він міг здогадатися, що чернець походить з Великоросії. “А це тому, — відповів Теплов, — що мешканці Малоросії не злі люди, вони віддають перевагу хоробрості над хитрощами, тоді як мешканці Великоросії радше злі, ніж хоробрі” [23, 70–71].

Кращі кулачні бійці користувалися в народі великою повагою. Історія зберегла нам імена кулачних чемпіонів, “перших

бійців”, “замашних хлопців”, яких вибирали отаманами кулачних ватаг. Так, у Снітині за отамана був Грицько Шквиря, в Тарандинцях Голяди і Монастирні — “найздоровіші люди, перші бійці на все село”. У Висачківцях славились бійці Рись та Баша. У Пісочному козак Балабан міг битись сам проти кількох суперників. Дуже сильним бійцем був лубенський полковник Ілля Новицький, розповідають, що він ударом кулака убивав коня [17, 15].

Звичайно, в таких боях, незважаючи на всі обмеження, не обходилося без крові, синців та серйозних травм. Траплялися навіть смертельні випадки. Адже удари завдавалися не просто з усієї сили, а попередньо розігнавшись, що надзвичайно посилювало їх руйнівну дію. Це давало змогу нашим недругам підкреслювати дикість тодішніх звичаїв і кровожерність забав наших предків. Але всі ці критики завжди не хотіли говорити, що виникнення цих забав зумовлювалося необхідністю ефективно протистояти численним ворогам, які з різних сторін приходили нас “визволяти”. Ще якби ці “визволителі” приходили з добрими намірами, тоді наші предки могли б спокійно займатися невинними стрибками в довжину, або, скажімо, шахами. Але, на жаль, орди татарських, турецьких, польських, московських та інших “визволителів” приносили на нашу землю лише рабство, смерть та руїну. Тому й змушені були культивувати такі ось суворі забави, щоб з честю протистояти різним зайдом. І батьки, поряд з основами ремесла та народними звичаями, учили своїх дітей битися:

*Ой крикни, Петре, Батьку,
Сунемся усі за годиноньку нашу
Тільки свисни батьку,
З вражого війська зваримо кашу.
Хіба ж ми не Запорожці,
Хіба ж ми не Чорноморці,
Хіба ж батьки не вчили нас биться...*

[19, I, 289]

Суворі забави змалку загартовували нашу молодь, привчали її “тримати удар”, бути сильною, хороброю, спритною, розвивали почуття дружби та взаємовиручки в бою. А при нападі

ворогів, набуті в кулачних боях навички ставали грізною зброєю козака при захисті своєї землі. І козаки ефективно, з успіхом використовували їх.

В одному з давніх творів я знайшов старовинну назву рукопашного бою навкулачки — “мономахія” [20, 329]. Ймовірно, вона походить ще з часів князя Володимира Мономаха. Вояки застосовували це мистецтво в бою, демонструючи знаменитий “руській бій”, котрим, як свідчить Галицько-Волинський літопис, захоплювались іноземці [24, 36].

1764 року при штурмі турками Умані городяни і козаки “чинили опір та захищалися на фортечних мурах, і по вулицях билися просто навкулачки” [13, 152]. У 1675 р. в битві гетьмана Самойловича з турецькою армією “... козаки ж не лише оружно, а й врукопаш із турками билися. При цьому силу силенну турків було перебито” [13, 158].

Про надзвичайну шляхетність і шанобливе ставлення українців один до одного у мирний час (проливання крові між українцями вважалося великим гріхом) свідчить стародавній звичай, котрий зберігся в Карпатах,— перепросини за кров,— записаний в Стебнику і в Довгополі О. Галевичем. Коли гучули поб’ються і один одному “пустит кров”, уважає конечним пізніше перепросити його і дістати від нього прощення. З цією метою він бере двох чи більше знайомих, бере в торбу чистий новий рушник і йде додому того чоловіка, котрого хоче перепросити. Наперед йдуть у хату свідки і, поговоривши з побитим, кличуть того, хто бив. Цей входить до хати, вітається, а потім, обернувшись до побитого, говорить:

— Брате Іване, прости мені за кров!

— Я тобі прощаю,— відповідає той,— хай тобі Бог простить.

— І другий раз прошу: прости мені за кров!

— Хай тобі Бог простить!

— І третій раз: прости мені за кров!

— Хай тобі Бог простить.

Тоді той, хто перепрошує, виймає рушник і подає його побитому, той приймає його, цілуються і справу закінчено [14, 71].

Література

1. *Черниговъ 80 летъ тому назадъ* // Киевская старина. — 1888. — Т. XXII.
2. *Борзаковский И.* Майскія рекреаціи въ бурсъ // Киевская старина. — 1896. — Т. LIII.
3. *Былины.* — М.: Гослитиздат, 1954.
4. *Войтович В.* Українська міфологія. — К.: Либідь, 2002.
5. *Воропай О.* Звичаї нашого народу. — К.: Оберіг, 1991.
6. *Гнатюк В.* Нарис української міфології. — Л.: Ін-т народознавства НАН України, 2000.
7. *Голубовскій П.* Несколько соображеній къ вопросу о князе Туре // Киевская старина. — 1891. — Т. XXXVI.
8. *Исаевичъ С. Н.* Малорусскія народныя игры окрестностей Переяслава // Киевская старина. — 1887. — Т. XVIII.
9. *Килимник С.* Український рік у народних звичаях в історичному освітленні: У 3 кн., 6 т. — К.: АТ “Обереги“. — 1994.
10. *Котляревський І.* Поетичні твори. Драматичні твори. Листи. — К.: Наук. думка, 1982.
11. *Кубанские областные ведомости.* — 1898. — 3 нояб.
12. *Кулиш П.* Записки о Южной Руси. — СПб., 1856.
13. *Літопис* Гадяцького полковника *Григорія Грабянки.* — К.: Знання, 1992.
14. *Людові* вірування на Підгір’ї, записав *Ф. Колеса* // Етнографічний збірник. — Львів: НТШ, 1898. — Т. 5.
15. *Маркевичъ Н.* Обычаи, поверья, кухня и напитки малоросіянъ. — К., 1860.
16. *Милорадович В.* Лесная Лубенщина // Киевская старина. — 1900. — Т. LXX.
17. *Милорадовичъ В.* Снѣтинская старина // Киевская старина. — 1897. — Т. LIX; Ч. II.
18. *Полное собрание русских летописей.* — СПб., 1843.
19. *Скальковский А.* Исторія Новой Сечи или послѣдняго коша запорожскаго. — Одесса, 1885.
20. *Стороженко О.* Марко Проклятий: Оповідання. — К.: Дніпро, 1998.
21. *Сумцов Н. Ф.* Культурныя переживанія // Киевская старина. — 1890. — Т. XXX; 1889. — Т. XXVI.

22. *Українська* минувшина: Ілюстрований етнографічний довідник/ А. П. Пономарьов, Л. Ф. Артюх, Т. В. Косміна та ін. — К.: Либідь, 1993.
23. *Шерер Ж-Б.* Літопис Малоросії, або Історія козаків-запорожців та козаків України, або Малоросії. — К.: Укр. письменник, 1994.
24. *Галицько-Волинський* літопис. — Л.: Червона калина, 1994.

В. М. Яськів,

старш. викладач

(Львівський державний аграрний університет)

КОНЦЕПЦІЯ СПОРТИВНО-ОСВІТНЬОГО ПРОЕКТУ “ФОРМУЛА ДОСКОНАЛОСТІ”

Коли ми хочемо бачити українську націю передовою, сучасною, інтелектуальною, то звичайно, не зможемо обійти питання її фізичного здоров'я та фізичного розвитку. Це завдання суспільство зазвичай вирішує через фізичне виховання підростаючого покоління, через розвиток спорту, заохочення до активного дозвілля, пропаганду здорового способу життя. Фізичне виховання є невіддільною і важливою складовою освітніх програм, має свою стратегічну мету і локальні завдання.

Про те, наскільки ефективною і сучасною є українська система фізичного виховання, можна довго дискутувати. Інституції, що проводять моніторинг стану фізичного розвитку української молоді та її пересічного українця, відзначають негативні тенденції. Вказуються і об'єктивні причини, головною з них є недостатня державна підтримка, недостатнє фінансування, екологія, техногенні впливи, соціальне становище більшості населення, рунівний вплив глобалізованої масової культури, алкоголізм, наркоманія тощо.

Але якщо порівнювати загальну статистику з іншими, в тому числі розвиненими країнами Заходу, у нас не все так зле. Пересічний українець за фізичними кондиціями не поступається американцю, європейцю, хіба що за винятком прибалтійців, де модернізовані радянські програми з фізичного виховання

виконуються з німецькою педантичністю. Уряди багатьох країн демонструють, або й реально докладають серйозних зусиль, щоб змінити ситуацію, в інших країнах свої специфічні проблеми і причини, їх можна побачити, зрозуміти та розшифрувати без ретельного наукового аналізу. Тому виникає переконання, що не в усьому треба копіювати Захід і Європу, а власні негативні тенденції потрібно змінювати власним розумінням і силами, не особливо покладаючись на поліпшення економічної ситуації і зміну державних пріоритетів.

У цьому контексті пропонується наша розробка як один з варіантів впливу на ситуацію, який може бути достатньо ефективним. Освітньо-спортивний проект “Формула досконалості” — мобільна освітня програма, яка вирізняється цілісністю, системністю та власною концепцією. Пропонуємо наш, може несподіваний погляд, де хочемо зробити акцент на тому, що крім прагматичної мети і практичних завдань фізичної культури і фізичного виховання є ще й абстрактна ідея — ідея фізичної досконалості. Вона настільки абстрактна, складно сформульована, неконкретна, що реально на даний час практичної ролі не відіграє. Ось як ця ідея сформульована в радянській (пострадянській) теорії фізичного виховання.

Понятие “физическое совершенство” обобщает представление об оптимальной мере физического развития и всесторонней физической подготовленности человека. Причем подразумевается, что эта мера оптимально соответствует трудовой деятельности и других сфер его жизни, выражает достаточно высокую степень развития индивидуальной физической одаренности и отвечает закономерностям длительного сохранения крепкого здоровья”.

(Л. П. Матвеев. Теория физического воспитания)

Запитання: Чи “тягне” це “понятіє” на потужну яскраву, рушійну ідею? В навчальних програмах з фізвиховання дух цієї ідеї вловити складно. Тому ідея нашої розробки — це спроба активувати, актуалізувати, конкретизувати ідею фізичної досконалості, створити образну дієву модель, зв’язати з практикою фізвиховання, підсилити цю практику креативною складовою.

Наше багатоборство успішно можна використовувати як інформативну тестову програму і як цікаві достатньо видовищні

спортивні змагання. Система оцінювання дещо відрізняється від традиційних систем, має низку особливих характеристик, поєднує детальність і масштабність діапазону очкових шкал спортивного багатоборства з виразністю шкільної бальної системи оцінювання.

У програму багатоборства “Формула досконалості” входять: жим штанги лежачи, фітнес-стандарт, стрибок у довжину з місця, модифікований варіант підтягувань на поперечині, біг на 3000 м. До заліку змагань входять і спеціально адаптовані змагання з настільного тенісу. Методична доцільність та ідеологія використання саме цих видів детально обґрунтована у програмі багатоборства (брошура).

Результати підсумовуються за спеціальними очковими таблицями, де враховано вагу учасника не лише в жимі штанги, а й в підтягуванні і навіть в кросі. Очкові таблиці розділено на зони підготовленості. Визначаються за кількістю очок у комплексному заліку, де переможець, призери, всі інші отримують очковий еквівалент власної фізичної підготовленості.

Змагання супроводжуються спеціальною моніторинговою комп’ютерною програмою, яка дає відчуття динамізму змаганням, робить їх видовищними.

Оціночні таблиці можуть використовуватись і як об’єктивний і цікавий засіб оцінки власного фізичного розвитку, випробування, вони доступні і зручні для самотестування. Запропонована також принципово нова методика оцінювання фізичного розвитку людини, вдалось звести до спільного знаменника легкі і важкі вагові категорії, створити уніфікрване і гнучке змагальне поле, яке крім того приваблює потенційних учасників можливістю самостійно організовувати цілеспрямований, системний тренувальний процес. Організатори ж мають можливість провести змагання за багатьма ознаками, схожі на змагання спортсменів-професіоналів.

Активна спортивна молодь підтримала проект, причому без додаткового адміністративного стимулювання. Протягом п’яти років проводиться відкрита першість ЛДАУ і географія проекту постійно розширюється.

Для того щоб зрозуміти, в чому особливість проекту “ФД”, дамо стислу ретроспективу. Радянська система фізичної підготовки спиралась на базовий комплекс ГПО. Акцент в ГПО ро-

бився на мілітарну прикладність, що відповідало тодішній державній ідеології. Систему вважати ефективною можна досить умовно, вона була громіздкою, затратною, і бюрократизованою, штучною і неповноцінною, як і сама комуністична ідеологія. ГПО як напрям в основному не був цікавим для молоді, залучення в систему відбувалось адміністративними методами. Наприкінці 70-х — 80-х років) у Сполучених Штатах було створено і впроваджено свою аналогічну систему — систему президентських тестів для учнівської молоді, яка також не була позбавлена певних вад. Тут також відчувався вплив військових методистів з фізпідготовки.

На початку становлення Української незалежної держави виникла необхідність створення своєї тестової бази з фізпідготовки для учнівської молоді та окремих професійних груп, і в середині 90-х розроблено програму державних тестів України, яка фактично за структурою була калькою з американських президентських тестів, напевно тому, що все західне і американське вважалось тоді суперпрогресивним. До необхідності створення уніфікованої тестової бази з фізичної підготовки дійшла й Європа, як орієнтири для створення національних тестових програм були запропоновані певні стандарти організації “Єврофіт”. Українська система держтестів замінила ГПО, стала менш мілітаристські спрямованою і менш заідеологізованою, що визначалося як позитив. Якщо користуватись риторикою Дмитра Донцова, “гарячу” ідею змінили на “літеплу”, тому й не відомо чи більш продуктивну.

Якщо все-таки шукати якусь ідеологію в системі держтестів України, то її можна напевно виразити одним словом — відповідальність; відповідальність насправді за свій фізичний стан перед відповідними державними інституціями, декларативно перед суспільством, теоретично перед собою. Основним важелем для мотивації є оцінка чи залік — звичайна бюрократична. Тепер наївне запитання до психологів: почуття відповідальності — емоція позитивна? І чи багато можна досягнути лише під “пресом” відповідальності?

Тепер звернемось до такого сучасного феномену, як фітнес, модний напрям, який сьогодні лавиноподібно розвивається (включаючи і школи бойових мистецтв, йогу, дихальні програми). Можна багато дискутувати, що фітнес — це суспільний

феномен чи вдалий комерційний проект, але фактом є те, що присутня яскрава ідеологія (іноді не зовсім щира і маніпулятивна), яскрава форма, яка кореспондується з тенденціями сучасної масової культури. Аналізувати ідеологію не будемо, оскільки є плюси і мінуси, але те, що вона приваблива, дієва, це факт. Факт і те, що на даний момент фітнес як явище виконує важливу суспільну функцію — оздоровлення нації не менш ефективно за систему фізвиховання, до того ж не “напрягає” бюджет держави, а й іноді поповнює його. І все ж фітнес як комерційний проект окрім позитиву має і серйозні вади, зумовлені тією ж комерційною доцільністю, впливом і контролем зміцнілої фітнес-індустрії. Це шкідливі рекламні маніпуляції, свідоме формування споживача з хибними, спортивними уявленнями і багато, багато іншого.

Є ще олімпійський і професійний спорт, система ДЮСШ, так званий “олімпійський конвеєр” зі своїми позитивними і негативними особливостями.

У нашій програмі ми спробували збалансовано поєднати ефективні підходи і ефективні методичні фрагменти як системи фізвиховання так і фітнесу, залучивши цікавий актив із спорту високих досягнень, спробували запропонувати іншу, сучаснішу ідеологію.

Можемо стверджувати, що наша розробка за багатьма характеристиками не поступається існуючим у світі. Ми взяли на озброєння американський, російський, німецький, шведський, китайський досвід, але створили свою “конструкцію”, яка за духом — українська.

Якщо є ідея, то має бути й ідеал (видиво), або виразна, зрозуміла, бажано образно-яскрава система координат. (Д. Донцов)

Ю. О. ШИЛОВ,

*козак Запорозького Спасу
генерал-майор АЧКВ,
професор МАУП*

Арійська військова доктрина

Йтеметься про найглибше підгрунття козацького бойового мистецтва, що близько 7 тисячоліть тому зародилося на землі майбутньої України в середовищі племен араттів і аріїв. Тепер це мистецтво, частково перенесене в III-II тис. до н. е. тими племенами до Індії, відомо в світі як “східне”. Воно справді існує, посилене вихідцями із Дунайсько-Дніпровських країв. Але мусимо повернути й посилити вітчизняні пріоритети! Цю роботу вже розпочато [2; 9; 14; 16–18; 20; 22; 24–33] — це нова редакція попередніх публікацій в журналах “Український Світ” (К., 1996, № 1–3) та “Наследие предков” (М., 1997, № 2).

1. Глибини історичної пам’яті

Історична пам’ять слов’ян — найдавніша у світі. За визначенням Б. О. Рибаківа [18], в їхньому фольклорі й орнаментіці збереглися згадки про Льодовик і мамонтів, що вимерли в Європі близько 14 тисячоліть тому. На давнину в 198 століть вказують один із міфів Київщини, а на 21-тисячолітню — літопис Кам’яної Могили і “Велесова книга” [2; 28]. Тим паче збереглися відомості про пізніші часи, що стосуються виникнення цивілізованого “державного” суспільства — з військом, козаками та ін.

Проблему витоків козацьких традицій науковцями досі остаточно не вирішено. Одна з причин — існування інших, в тому числі давніших назв для вільного воїнства східних слов’ян: кияни, козари, уходники, бродники, черкаси та ін. Сталий науковий метод вирішення проблеми відштовхується від “Повісті врем’яних літ” (завершено в 1113 р.) та “Слова о пол-

ку Ігоревім” (1185), де *козацтво*, саме під цією назвою, не згадується. Тому прийнято відносити його виникнення до пізніх часів. При цьому залучається монгольська хроніка, де слово *козак* (тюркське — “одинокій”, “схильний до розбою і завоювань”) згадується під 1240 роком. Але ця, набагато давніша за походженням, назва могла бути запозиченою та перекладеною. Звідкіля? Пропонується така теорія виникнення козацтва [30–33].

Спочатку в суспільстві панував первіснообщинний лад. З переходом від привласнюючого (мисливство, збиральництво) до відтворюючого господарства (скотарство, хліборобство) настає “період священної демократії”, бо той лад очолили жерці-священнослужителі. Найбільший розквіт ПСД втілювався в найпершу в світі державу — Аратту. Її археологічні пам’ятки належать до Трипільської та спорідненої з нею культури Дунайсько-Дніпровських лісостепів 6200–2200 (або 7000–2750) рр. до н. е. А сусідні степи десь у 4300–1500 рр. до н. е. належали додержавному Аріану (носіям середньостогівської, ямної та інших археологічних культур), де поступово запанувала “військова демократія”, очолювана воїнами. Ці два суспільства, що довго співіснували, втілювали стабільне хліборобсько-скотарське ядро та мобільну скотарсько-хліборобську оболонку “індоевропейської спільноти”. Праслов’яни належали до її араттської частини, проте не цуралися також арійської. Їхні контакти утворили Оріану (майбутня Одещина близько 3200–2200 рр. до н. е.), на північ від якої (до Прип’яті та Десни) склалась Борусь. Почалися далекі розселення індоевропейських племен, а з ними — формування Шумеру й пізніших держав з якісно іншим, рабовласницьким ладом.

Відповідно до родоводу праслов’ян, а потім слов’ян (з 2300–1700 рр. до н. е.), найглибше коріння козацтва тяжіє до Аратти [32; 33]. Звідти пішли *кияни* (шумер. — Кійан, наступні Кіиви тощо; легендарна самоназва найперших козаків-запорожців), *коші* (шумер. — Кіш; слов. Макош) та *кошові* (ще й від арат.-арій. *киатрїїв* — воїв). В Аратті вперше розповсюдилася велика рогата худоба, пастухи якої створили *гопак*, військовий танок “захисників говяда”. У спорідненому пеласгурсено-етруському середовищі знаходимо відповідності *тропаку* (трипадура, танок троянських воїнів-*гоплітів*), *Виш-*

нополю, колу, войовничому вигуку *хай..!* (*хайре!*), *куріню* й *характернику* (троянські куріти, військові жерці), *Святій Раді* (раджасуя, раджа-“правитель”). “Първа рэскица”, “перша русь” “Веди словена” [22] споріднена з аратто-арійським *раджанья, расья* — означає “воїнство”. Звідси *Русь* (що вперше виявилася в Оріяні-Оріссі й Борусі) — це народ і країна під проводом воїнів, які й стали підгрунтям козацтва. Там же вперше приручили коня, запровадили булаву та червону фарбу при похованнях, кургани-могили, а також коси-“оселедці” (звідки, можливо, й першооснова слова *косак-козак*). Проте цей комплекс ознак козаків поширився й став більш притаманний Аріану.

Чимало арійських курганів було споруджено, зокрема, на *Хортиці*, назва якої походить, можливо, від індоарійської Хардіс-“Охорони”. Тоді ж виникла назва протоки повз острів: *Крарійська*, “Горловина арійська”. Вона була відома ще й візантійцям. Інші арійські назви — ріки *Бору-стана* (*Борисфен* давніх греків) і *Канка*, плесо *Плетено*, могила *Сувар-юга* з легендою про похованого в ній *Балга-тура* (арійські “Золотий вік” і “Святогор”) — відомі донині як слов’янські Берестейки (в басейні Середнього Дніпра), *Конка*, *Плетенський* лиман (вздовж Великого Лугу), *Савурюга* і *Богатир* ... Кіннотна справа засвоювалася козаками від прямих нащадків аріїв: кімерійців, скіфів, сарматів, печенігів та половців. Звідти пішли, напевно, і *прапор*, *бунчук*, *січ*, *гетьман* [9], а ще — образ *козака Мамая* [33].

Його іконоподібні зображення нагадують Шіву на тибетсько-індійських танках. Наявність шіваїстського культу в Північному Причорномор’ї античних часів досить відома. Її можна пояснити тими рядками “Велесової книги” слов’ян і вірменської “Хроніки Тарона”, де йдеться про арійсько-слов’янсько-індійські міграції середини II тис. до н. е. — початку I тис. н. е.; ці твори єднає легенда про мандрі братів *Кия*, *Щека*, *Хорива* та *Куара*, *Мелтея*, *Хоріана*. Спільні витоки мають індоарійський *Крішна Гопала* (звідкіля прізвиська козаків-українців *Кришненко* і *Гупало* та ін.), пеласго-грецький *Аполлон*, русенсько-етруський *Купавон*, слов’янський Ю(І)ван *Купало*. При цьому три перших божества мали оселедцеподібні зачіски й епітети “*Косатий*” (*Кешава* та ін.), що зближує їх з *козаками*.

Арійське підгрунття вбачають у понятті *козак* також С. І. Наливайко і В. О. Кобилюх [9; 14]. Перший відштовхується від імені *Госак*, двічі викарбуваного у 220 і 225 рр. на мармурових плитах Тамані. За античних і попередніх арійських часів ця територія називалася (С)Індікою. Звідси, а ще з пониззя Дніпра (“старої Сіндики”) пішли у світі племена (*с*)індів, відомі й як *сувіри* індійської Аратти або *кіммерійці* (Греція) чи *кімори* (Русь) та *кімври* (Західна Європа), *севіри* або *сіверці* (Русь й Україна). Слово *Госак* двускладове, його буквальный переклад — “*Бик дужий*” (*Яр-тур* давньоруських часів), а переносний — “Герой” тощо. Через *кравенців* — “коровичів” і “кровних” “Велесової книги” — *госак* і *косак* зближуються між собою. Перша складова частина обох слів може бути виведеною з аратто-шумеро-слов’янського означення великої рога-тої худоби, а друга означала “царів”. При цьому *коса* в первинному значенні могла порівнюватися з хвостом бика чи корови. Це припущення підтверджується тотожністю індоарійських та українських слів *госаїн*, *гоптар*, *гопал(а)* — *хазяїн*, *господар*, *Гоптар*, *Гопала*, *гопак* ... інший дослідник виводить слово *козак* з санскритського “княжий захисник”. Таким, за легендами, був історичний прототип *козака Мамає* — джури при Вітовті, Великому князі Литовському (1392–1430).

Розглядаючи аратто-арійське підгрунття українського, почасти й російського козацтва, не слід забувати, що Аратта–Арта–Арсанія проіснувала на території Русі аж до IX–XI ст., Арія–Оріяна–Дандарія–Дандака — до IV ст. (а у печенізьсько-половецькій традиції — щонайменше до середини XIII ст.). Стосовно киян-козаків слід знати тотожність інд. *Данд(ак)и*, іран. *Пал(ак)а*, слов. *Кия*. В усіх випадках цей династичний термін походить від сукупності побутових і священних понять, що зводяться до індоєвропейських “жердини” та “жезла”. Злиття русичів з половцями у військові загани козаків XIII–XV століть відбувалося в умовах партизанської боротьби обох народів проти татаро-монгольської навали. Її писемні пам’ятки першими наводять назву *козак*. У польських документах відомості про них поширюються з 1489 р. При цьому М. Меховіта у “Трактаті про дві Сарматії” (1518 р.) розрізняв казаків татарських і козаків рутенських — “руських”, тобто українських.

Козаки-запорозжці зберігали легенди різних історичних глибин, що засвідчують і різні назви *козацтва*. Найближча до сучасності легенда про *чорногорів*: “Тепер покоління запорозжців, що кинуло Січ за Катерини, живе, кажуть, під турком на Чорних горах, і козаки знову зветься чорногоролами”.

Давнішою є розповідь про походження запорозжців від *козар*, які буцімто “з великою силою народу вийшли із-за Києва з своїм ватажком, кошовим Германом”. Цю версію можна співставити зі свідченням “Велесової книги” про іронців, що в середині IX ст. допомогли русичам у війні з хозарами — найпізнішими сарматами (за Л. М. Гумільовим), правителі яких породичалися з юдеями. *Іронці*, пращури осетин, теж були нащадками скіфо-сарматських племен, що належали до *іранського* відгалуження арійської спільноти (яку науковці умовно називають “індоіранською”). Одне з племен Ірану мало назву *германи*. Але згадка про *Германа* могла зберігтися й від навали *германців-готів*, які прийшли з Прибалтики до Причорномор’я на початку III ст. і деякий час співіснували з наступними хозарами.

Згадку про готів, вірогідно, відображено й у переказі про прийняття князем Амліном до свого війська попередників запорозжців, які “не тут жили, а десь у лісах, під Києвом. *Киями* звалися од того, що ходили в походи з кийками”. Свідомство про *киян* може сягати тут часів існування індоєвропейської (аратської) спільноти, до якої входили не дуже ще тоді розмежовані пращури аріїв, слов’ян та германців. Готсько-візантійський історик VI століття Йордан, згадуючи про давні часи, називає прибалтійський союз вандалів і венедів. Засновниками його (а також, за “Велесовою книгою”, одноетнічних їм слов’ян, союзу оріян і борусів) вважалися дід Арій (Орій, Ірій, Ор) та батько Кий; надалі цей союз започаткував Готське князівство в Тавриді. Безпосереднім же предком готів був Амал, — чи не Амлін із легенди козаків-запорозжців?

Безсумнівно індоєвропейське походження має легенда про те, що “запорозжці — із малих дітей. Їх усього було дванадцять чоловік”. Тут присутній перегук із 12 подвигами *Геракла* — “героя, уславленого (богинєю) Герою- (“Роком”)", тезкою слов’янського *Ярослава*. Геракл почав геройствувати малою дитиною, ще в колісці задушивши змій, насланих Герою на нього

та брата. Крім того, зародження й розквіт культу “Дитини-захисника” — притаманного надалі індоаріям (Шішупал), русенам-етрускам (Сосіпол), слов’янам-русичам (молоді брати Кий, Щек, Хорив із князівства *поляни*) — простежено в аратських і арійських поселеннях та могильниках Дністро-Дніпровського регіону VI-III тис. до н. е. А відповідності подвигам Геракла часів Троянської війни (кінець II тис. до н. е.) знаходимо в запорозьких легендах про Змієві печери на порожистих островах Перун і Хортиця. В обох випадках мовиться про героя-змієборця та діву, яка народила від нього трьох синів-богатирів.

Зберігся (Л. Безклубим [1]) “Супойський переказ” про походження світу, України й козацтва: “Колись в сиву давнину породив [небесний] батько Коло з матір’ю Даж-землею під час нічної грози люд український, та й дав їм землю з півночі на південь од моря до моря та з заходу на схід од Дунаю до Дніпра-Дону. Та й заповів їм не ходити за ту землю та не оддавати [...] та дав брата свого Місяця на сторожу козацтву тому характерному, щоб берегли землю ту денно і ношно. А щоб вправні були та згуртовані, то докинув вісім променів своїх козацьких на небо, щоб у скруту поглядали на Воza того; знали (б), в чім сила їхня козацька. Й були од Батька сторожи — чорна ненависть безмежна та завбачливість розуму од підступу, межи товариства, неправди проти звичаю та до ворога лють. А од Матері, Землі грозивої, любов безмежна до люду краю, сім’ї своєї, — така червона аж багряна (любов), як сполох небесний”. Дані про доіндоєвропейське виникнення Дажбога [12] підтверджено тут жіночою його іпостассю — що характерно для матриархальної Аратти. Відображено також давнину щонайменше 2300 р. до н. е. (коли жерці індоєвропейського світу повсюди замінили місячні календарі на сонячні). Заповіти 20 і 24 засвідчують: “Місяць — дядько старший над душами правдивими козацькими”, “Вистригти *оселедець* — стати під Батьків заповіт: то Колові сонячні брати-промені до краю доведені” [1]. Крім того простежуються специфічні відповідності текстам 30 і 16 “Велесової книги” [2], які датуються 2300–1700 рр. до н. е. Помітно, що *Батько Коло* “Супойського переказу” — не тільки Сонце та осяяний ним небокрай, а й Коло Свароже — нічний зодіак. Він у козацькому переказі ще 8-частинний; наступний 12-частинний сонячний зодіак з’являєть-

ся в українській Наддніпрянщині із XXIV-XXIII ст. до н. е. [31].

Ось яких глибин сягають етноісторичні витоки козацьких традицій!

2. Жерці та воїни — хто головніший?

Ведичне суспільство матриархальної Аратти та патріархального Аріану складалося з 3–4 верств: з брахманів-жерців, кшатріїв- або раджанья-воїв, вайшья-общинників та шудрів-різновців. Ця ієрархія найвиразніше простежується в поховальному обряді курганів-могил V–II тис. до н. е. [25]. Надалі, з розкладом общинного і зростанням рабовласницького ладу, варни перетворилися на класи (перехідні до класів Європи) — і люди стали потрапляти до них не за здібностями, а за походженням. Тоді вже (з часів Трої та Скіфії) на перший план вийшли воїни, але інтелектуали ще й досі шануються найбільше з усіх суспільних верств.

Могили аріїв (та араттів, їх поважних наставників) слугували не так кладовищами, як храмами й обсерваторіями. Тут приносилися жертви, відбувалися свята, розгорталися міфори-туали, а також провадилися календарні (для сільськогосподарських та інших потреб) спостереження за небесними світилами. Займалися цим *брахмани* — предтечі українських *рахманів* та *характерників*. Вони ж регулювали суспільно-господарські відносини і впорядковували міфотворчість — світоглядне відображення образно-інтуїтивного світосприймання, притаманного тодішнім людям.

Археологами досліджено кілька пам'яток, де простежується виникнення арійської варни брахманів (т. з. *кемі-обинська культура*, за назвою кримського кургана Кемі-оба) та її місця в суспільстві. Найбільш виразні в цьому відношенні кургани біля с. Старосілля Велико-Олександрівського р-ну Херсонської області. Тут простежено формування зазначеної культури внаслідок взаємодії представників Аратти й Шумеру з місцевим населенням: державотворці двох перших ввели у середовище Аріану своїх спільних місіонерів, — напевно, з метою покращення власних взаємозв'язків через чужі племена (згуртовані тими місіонерами в арійську спільноту) між Наддніпрянським та Месопотамським обширами. Звідтоді, з середини IV тис. до

н. е., для брахманських поховань стають притаманними гробниці із кам'яних плит. Їхній міфоритуал впливає на місцеву *ямну культуру*. Найпізнішу гробницю Старосільських курганів можна віднести до *зрубної культури* середини II тис. до н. е., причетної до часткового переселення аріїв, оріян і борусів до Бгарати-Індії.

У плині цього переселення 3-тисячолітня традиція розбудови арійських курганів-могил різко згортається — і знову розквітає лише через тисячу років: у рабовласницькій Скіфії, очоленій не жерцями, а воїнами. Геродот описує [5: IV, 67–69], як другі почали пригнічувати перших. Але тим ще довго вдавалося зберігати свою зверхність. Ось приклад з історії Русі X ст.: “Жив у древлянських краях волхв Доброгаст. Посварив його за щось князь Ігор, чим викликав великий гнів Доброгаста. І сказав тоді Доброгаст, що небезпечно з ним це робити. А на доказ своїх слів викликав на поєдинок три десятки Ігорових дружинників, проти яких пішов зовсім беззбройний. І мов блискавка спалахнула. Худий, здавалося б, зовсім немічний Доброгаст порозкидав дружинників, кількох скалічив, а одного вбив. Зброєю йому служили руки й ноги” [21].

Духовна культура слов'ян часів утворення феодальної Русі не поступалася візантійській, а то й перевищувала її. Проте остання набагато більше була пристосована до ідеологічних потреб класового суспільства, а перша — трималася ще общинного ладу. Тому й поступилася, кінець кінцем, християнству. Воно почало впроваджуватися князями протягом 867–988 років — між хрещеннями киян та інших Аскольдом, а згодом Володимиром. Останній обрав аріянський напрямок християнства, який дозволяв — за обов'язкової умови шанування державного, офіційного БОГА — зберігати й рідні звичаї [10]. Таким чином на Русі склалося двоєвір'я [18], яке отримало назву *православіє*. Так називали себе *рідновіри*, за якими після церковної реформи XVII ст. (що забрала ту назву) закріпилося призивськo *язичники*. Проте саме від них зберігаються в християнському православ'ї терміни *БОГ, Спас, Трійця, шанування Богоматері, святкування Родздва, Масляни, Великодня* тощо.

Донедавна існував також звичай *старчества* — зібрання найавторитетніших “чорних монахів”, які мали права віча та вето, стоячи тим самим над офіційними ієрархами візантійсь-

кого походження і уособлюючи собою традицію як не волхвів, так принаймні аріян (від просвітера Арія, що хрестив імператора Костянтина у 330 р.). Козацькі *характерники* (особливим чином освічені, але не обов'язково *старі*) займали при січових курінях подібне положення. Попи не суперечили їм і визнавали їх зверхність. “Куля не бере козака-характерника і шабля не рубає. Бо знає він таємну науку, але не відкриває її нікому, лише синові довірить на смертному ложі або в годину лиху, перед січю пекельною. І називається та козацька бойова наука — Спас...” [20].

Хреста характерники, напевно, не носили — бо на канонічних зображеннях *Козака Мамая*, “душі праведної”, його немає. Звичай ховати характерників без церковної відправи та ще й з осиковим кілком у грудях ганебним спочатку не був: осика легко проростала з останків і втілювала, очевидно, “Все-світнє Древо буття” діонісійського типу. Подібне Древо — у вигляді виноградної лози, що пророста із ребер розп'ятого Христа — бачимо на деяких іконах. У легендарному заповіті кошового-характерника Івана Сірка говориться: “Як я помру, то одберіть у мене праву руку і носіть її сім год; хто буде мою руку носити сім год, той владітиме нею усе рівно, як я сам владію... А на сьомому году хай мене жде, і хто вийде до могили або на Різдво, або на Великдень, або на Зелену неділю, так нехай мене дожида. Не бійся, що я неправославний християнин, — я єсть православний християнин Сірентій Іоанович!” [7; 19]. Помітні перевага православія у розумінні його князем Володимиром, а також народна канонізація свого героя-захисника.

Звернімо увагу на статус *кошового отамана*, яким І. Д. Сірко обирався 12 разів, причому в останні роки свого 80-річного життя — 8 років підряд. Між тим було достатньо й одного, щоб все життя потому носити цей титул і користуватися пільгами. Кошовим обирався козак найкращий із кращих, на рік. Відмовитися від такої честі-обов'язку не міг, бо стратять. Страчували також невдах — як би вони не старалися, й наскільки б невинні за поразку тощо вони не були б. Отаман мав бути не тільки вправним, а й удачливим — і сам по собі, і для товариства також. Тут криється пояснення тим численним випадкам, коли оточені ворогами козаки видавали на їх вимогу отаманів — навіть за ненадійну обіцянку залишити іншим життя.

Отаман-невдаха, однак, мав померти — як не від ворогів, так від товариства; а будучи зданим, міг ще йому послужити. Така мораль з огляду на сучасні військові доктрини здається неправильною; розуміння її праведності можливе лише з позиції православного *Спас(ительств)а*.

3. Православний Спас(итель)

Коли припинилися обряди людських жертвоприношень (поодиноких і добровільних, в основі своїй, — заміненних в процесі “гуманізації культури” та “викорінення язичництва” примусовими, масовими нищеннями людей війнами, голодоморами, стратами), то народ продовжив зазначену вище “канонізацію героїв”, гідних рангу Спасителя. Вище мовилося про Івана Сірка. Наведемо ще приклад героїзації Семена Палія.

За козацькими легендами, зібраними Д. І. Яворницьким та Я. П. Новицьким на рубежі ХІХ–ХХ століть [19; 34], володіння характерницьким Спасом цей “великий вояка й знаюка” отримав від самого БОГА чи то Його посланця (янгола у вигляді сивого діда); “він, кажуть, і тепер десь живий, і, як йому Господь звелів, міняється, як Місяць: старіє і молодіє”. Подібно до Сірка, Палій теж вмів обертатися на хорта (мисливського пса) і так проникати до ворожого табору. А ще міг ставати хрестом чи то списом (який зображувався на іконоподібних картинах “Козак Мамай” за традицією арійських *брасманів* — “молитов”, втілених у зброю, що звернена до *прави*—“небес”). Той спис-хрест згадується в уявному діалозі гетьмана Мазепи з джурою напередодні Полтавської битви:

“Хлопче, а піди подивися. Чи стоїть на могилі що-небудь?” — “Стоїть.” — “А яке воно є?” — “Стоїть, як спис.” — “А яка на ньому амуніція? Чи біла?” — “Біла!” — “А на амуніції що? Не хрест?” — “Хрест!” — “То Палій! Він як перехрестить, то й амінь...”

На чому тримається влада воїнів — загальновідомо: звісно, на зброї! А влада жерців? Вона трималася на *Спас(ительств)і*.

Навіть із наведених вище уривків помітно, що Спас сягає аратто-арійських традицій. Вони найліпше втілені в Рігведі, витоки якої вдалося простежити в курганах української Наддніпрянщини [25; 26; 28]. Епітетом “Спасителі”-Насатьї в РВ наділені конеподібні брати-близнята Ашвіни, божества новорі-

чних вранішньої та вечірньої зорь. Зображення пари коней очолює календар у “Гроті Бика” Кам’яної Могили. А на вході-виході грота — *троїсте* зображення жертвоприношення вершника біля підніжжя ідола, календарних “ялинок”, свастя та інших символів воскресіння. Це канон Гандхарви — який композиційно співпадає з найбільш довершеним каноном Козака Мамай. Всіх трьох поєднують дерева і коні (в останньому випадку зв’язані поводом, відповідно ведичному жертвовному стовпу *ашватсі* — “кінському дереву”). Жертовні останки втілення Гандхарви IV тис. до н. е. було знайдено 1987 р. в основі могили Чауш над Новосільською переправою через Нижній Дунай; є відповідні знахідки в арійських, кіммерійських, скіфських, печеніжських та руських курганах. Науковці, обізнані з багатомною “Золотою гілкою” Дж. Фрезера (вперше виданою в Лондоні у 1890 р.) й наступними дослідженнями в цьому руслі, знають численних предтеч Христа-Спасителя. Серед них був і Його тезка: слов’янський Колодій (від Кола ДІЙ, “БОГ річного Коловороту”), більш відомий як *Масляниця*. Теж саме — “*Помазаник*” — означає в перекладі на нашу мову грецький епітет Ісуса — *Христос*. Останки Колодія-Масляниці VII–V століть до Різдва Христова було знайдено археологами 1953 р. біля с. Пожарна Балка на Полтавщині [3]. Цей Спаситель зберігає у слов’ян традицію одвічних хліборобів — араттів. Крім того, козацтво — та й всі українці — зберегли образ арійського Спасителя-вершника. Це згаданий вище Козак Мамай, відомий з рубежа XIV–XV століть. Йому передують давньоруський Пол(у)к(онь)ан-*Кітоврас* (від *Гандхарви*, спадкоємцем якого є також грецький *Кентавр*) та українсько-арійський *Богатир*-першопредок із Савур-могили або *Савурюги* (від *Балга-тур* і *Сувар-юга*: “Сяюча гора” та “Золотий вік”, аналог руських *Святогора* із золотої *Аладир*-землі)...

Якими б мудrimi й доброзичливими не були жерці, але й вони не могли уникнути Всесвітніх законів — єдності й боротьби протилежностей, зростання суперечностей (зокрема, при переході від привласнюючого до відтворюючого господарства, від общинності до рабовласництва). Та й не прагнули ті мудреці “сотрясати те, що стрясти неможливо”. Ні, їхні зусилля були спрямовані на зняття суперечностей — які у всі часи всіх народів зводяться, врешті-решт, до “буття-небуття”. Звідціля й

необхідність самопожертв, поховальних міфоритуалів тощо. Жертвна людина — то обрядовий міст, перехід від життя до смерті та навпаки.

Яким чином самопожертва Гандхарви знімала оту суперечність? У чому сенс Спасительства загалом? Пошук відповідей призвів до суттєвого відкриття [25–33].

На відміну від Христа-Спасителя, набагато (десь на чотири тисячоліття) давніший від нього Гандхарва був не один. Його подвиг періодично втілював черговий “син людський”, який виконував освячений поколіннями міфоритуал. Обраний на цю роль герой-вершник протягом року мандрував арійськими *землями* — всотуючи таким чином *простір-і-час*, стаючи його живим втіленням-символом. А плем’я, яке влаштувало цей черговий обряд, протягом того ж часу будувало жертвник — до якого рівно через рік повертався Гандхарва. Там він віддавав жерцям себе-і-коня на заклання. Їх плоттю та кров’ю причащався народ; оце й було тим, що залишилося у віках як “приніс себе в жертву в ім’я народу” (тобто *віддав себе на з’їдання народом*; в християнському “їжте хліб — це тіло моє, пийте вино — це кров моя” залишилося лише відлуння цього предковичного ритуалу Спасительства). Сенс цієї самопожертви-й-причастя зводився до захливого стресу — яким жерці розчухували підсвідомість усіх людей, що збиралися на ритуал. Бо жерці всіх часів і народів працювали з підсвідомістю (близько 97 % обсягу головного мозку й прямий вихід на природньо-всесвітні засади з пріоритетом польової основи матеріального світу) своїх співвітчизників, добре знаючи неефективність прямих звернень до їхнього розуму (3 % й тяжіння до суспільних настанов та речовинних проявів матерії). Звідсіля — надзвичайно високі вимоги до морально-етичних якостей жерців, їх величезна духовність і неймовірні, для пересічної людини, можливості.

Розкривши підсвідомість зібрання араттів чи аріїв, брахмани чистили й зміцнювали закладені в них природою програми патріотизму, колективізму, самовідданості тощо. При цьому кожен із присутніх мав відчутти себе Гандхарвою (*причетним* до нього через *причастя* та ін.), а через нього — “Батьком істот” Праджапаті (ідол: див. вище). Далі здійснювався обряд “воскресіння Спасителя”, протягом якого брахмани закривали

підсвідомість народу й повертали його до буденного (проте оновленого проведеним міфоритуалом) життя. А для принесеного в жертву це означало підсилення його *біополя (душі)* — яке, за новітніми науковими дослідженнями Р. Моуді та ін., залишається існувати після смерті *речовинної оболонки (тіла)*. У ведичній культурі ця воскресаюча сутність називається “Сяйво”-Вірадж (свастя: див. вище).

Отже, сенс самопожертви Спасителя — це зняття суперечностей суспільного буття; аж до зняття суперечностей між життям-і-смертю, буттям-небуттям, між речовинними (“людськими”) проявами матеріального світу та його ж польовими (“божеськими”) першоосновами. На рівні речовинних (“матеріальних”, як неправильно ототожнює археологія та ін. науки) проявів матеріального світу таке неможливо, але на рівні його ж польової основи — не дуже-то й складно, як і наступне “воскресіння” принесеного в жертву; до того ж слід володіти технікою переходу від свідомого логіко-аналітичного світорозуміння — до підсвідомого образно-інтуїтивного світосприймання [6; 8; 11; 13; 23; 26–28].

У полеміці з християнством, що йшло з Візантії на Русь разом із варягами-воїнами, жерці-волхви пропонували своєму слов'янському суспільству потаємні глибини власного вчення. А в ньому одвічно були і віра в БОГА-Вседержителя, і Трійця, і Православ'є, й Спаситель — який здебільшого уявлявся, подібно Богатирю із Савур-могили, *вершником на білому коні* (за Влес-книгою):

*Задаймо про те, що отці наші днесь у Сварзі синій
і дивляться на нас (з небес),
і лагідно усміхаються до нас.
І так ми з отцями нашими, не самотні ми.
І мислимо про поміч Перунову.
І бачимо, як скаче у Сварзі вісник на коні білому.
І той (Вершник) меча здійняв до небес
і розверз (ним) хмари й громи.
І (від того) тече вода жива на нас, і пиймо тую —
бо то все од СВАРОГА до нас життям тече.*

Коли майстерність общинних жерців стала вгасати, а людей в жертвоприношеннях замінили ідолами та іконами; коли хри-

стиянський гуманізм заборонив самопожертви одинаків і узаконив масове нищення язичників та єретиків — тоді одвічна традиція аратто-арійського Спаса почала обожнювати відомих осіб, козаків-характерників. Ні смерті, ні ран чи тортур вони не боялися, опікували народ навіть із потойбіччя — тобто із польового (божественного) світу, куди відлітали їхні душі (біо-поля). Ось як описує підсвідомо-польову основу вчення й практики Спаса заповіт козаків-характерників [20; 27]:

«...“Наука Спаса дуже складна. Беруть у науку хлопчаків дев’яти–дванадцяти років, і вже до тридцяти стає той хлопчина справжнім характерником. Він і в темноті бачить, і болячка зашіптує та замовляє, і пристріт та порчу знімає, вміє й ще багато такого, чого ми і не знаємо вже, секрети ті загублено, забуто.

Знаю тільки, що живуть на чоловікові дев’ять невидимих істот: Срібна людина (Сяйво), Даж, Малка, Сак, Вол, Хор і ще четверо (“вершників”, що ми їх не чуємо і не бачимо)... Про це розповів твій дід, а мій батько, коли на степовому кургані “прив’язував” мене до Сонця. Зараз я вже можу сказати тобі імена цих “вершників”-супутників. Сьомого зовуть Кален, дев’ятого — Тар, десятого — Швах, а того, що живе на небесах, зовуть Род. Це не “вершник”, це Янгол-хранитель.... Всі разом живуть в основному дружно, але інколи і сваряться. Коли є між ними згода, появляється над головою того чоловіка голубий бриль із жовтим донцем або, як малюють богомази на іконах, два жовтих кільця.

Наука Спаса великого загублена, залишилися лише малі спаси: знахарство, різне чаклунство, замовляння, дрібні *чудеса*... Цей Спас з’являється часом і сам по собі, коли людина потрапляє в біду. Діди наші не дарма казали: ***Буде ворог — буде і сила***. Перед великою битвою, коли полки мали йти на приступ, старий козак-характерник брав молодого козака за потилицю і робив ось так...”

Тут батько взяв мене за потилицю, притулився лобом до мого лоба і різко пригнув мою голову донизу. Після цього відступив крок назад і сказав: “Дивись мені на плече! На два пальці!..” Я почав дивитись і побачив незвичайне явище — тонке срібне сяйво товщиною у два пальці облягало усе тіло батька».

А. Скульський, записавши цей заповіт від своїх предків, слухно пов'язує його як з арійським йогічним вченням Індії, так і з найсучаснішими досягненнями біофізики та медицини...

Іван Сірко та Семен Палій — не останні, кого українці возвеличили до власних Спасителів. Можна говорити про ауру відповідного рангу навколо таких історичних постатей, як Григорій Сковорода чи Тарас Шевченко. Але така розмова вийде за межі *священного канону характерництва — сутність якого, як і Православ'я вкупі зі Спасом, полягає в мистецтві входження в польову основу матеріального світу, в співробітництві з Інформаційним ПОЛЕМ (як сучасна культура починає розуміти те саме, що пращури нарекли Всезнаючим БОГОМ)*. Відлуння зазначеного канону простежується в поста-тях Нестора Махна, а тепер вже й Анатолія Єрмака — засновника Всеукраїнського товариства Нестора Махна “Туляй-Поле”. Нащадки губителів Ісуса Христа передчасно увігнали в могилу й обох українців — проте облагороджений ними народ воскресив їх своїми піснями та думами [29].

4. Арійський воїн — вбивця чи перероджувач?

Підсумовуючи попередні розділи, можна зробити висновки: 1) засади арійської воєнної доктрини було закладено не їхніми воїнами, а жерцями Аратти — які освоїли джерело надмеханічно-речовинної сили у польовій основі матеріального світу; 2) головною (виплеканою, зокрема, брахманами із наймогутнішої тоді військової сили — кінноти) постаттю доктрини став аж ніяк не вбивця-руйнівник, а Спаситель; 3) суть доктрини полягала в оволодінні брахманами таємницею Безсмертя (або, по-сучасному, у вмінні вилучати з тлінного тіла тривке біополе).

Зосереджемося тут передусім на останньому пункті. У ньому відовіди на питання і про надзвичайну жорстокість прадавніх воїнів та козаків, і про неймовірну зверхність їх же до власного болю, зневагу до смерті.

Як приклад щойно зазначеного наведемо характерницькі заповіді 5 і 13 [1], що засвідчують побратимство кров'ю (*мазепство мазкою*). “Мазепство: один на один, на шаблю — руку, на пояс — друг[у], надріз та змішують мазку; на світанні на Святій могилі біля матері чи род[и]теля, повертаючись на

вісім сторін та приказуючи: “Свідок Бог наш батько та степ гайний” (Роджипіття час). Після кроплять в келих з вином та одноразово випивають. Коли просто братчик, то випиває сам суперед товариства”; “Не бийтесь поміж собою. До тих пір, доки молодь з молоком матері та від старшини буде всотувати несприйняття зверхности над собою і в собі, в роду, до тих пір Рій родів Скупи Української буде в змозі мазкою братчиковою захистити землі свої на користь свою...”. Подібний звичай описано Геродотом [IV, 70] принагідно до скіфів V ст. до н. е. Проте згадка у заповіті загадкового *Роджипіття* відсилає до часів “Царства воїнів-батьків” Дандарії чи навіть Оріяни. Саме там міг скластися звичай предсмертного родичання поранених ратоборців з Матір’ю-Землею [2]:

*Се бо сядьмо на землю
і візьмемо її до рани своєї і натовчем (землю) до неї.
А як по смерті своїй станемо пред Мар-Марією,
то щоб сказала (та): “Не можу винити того,
хто наповнений землею,
і не можу його одділити од неї”...*

Спадкоємна (від аріїв) безжальність козаків до себе і ворогів — очевидна. На цьому й зупинилися ідеологи фашизму та поверхові дослідники й митці [15]: “Веди, свирепый Индра, в бой!.. Что перед нами жалкий сброд / Что в ветхих хижинах живет... Тебе их в жертву принесем... О, разрушающий миры / В экстазе дерзостной игры...”. Ні, то була зовсім не гра! То було життєстверджуюче змагання суспільства зі смертю. Це стало зрозумілим внаслідок глибокого вивченні міфоритуалів могил української Наддніпрянщини [25; 28]. Їх розгляд почнемо з воїтеля Индри — головного персонажа Рігведи, якого наука (радо підтримана тут “нащадками дійсних арійців”) вважає ідеалом воїна.

Проте його очевидність поверхова, оманлива. Бо ведичний Индра-“Яйце” — антипод свого брата Мартанд(р)и, “Мертвого яйця” — є узагальнюючим образом “воскресаючого небіжчика”. У слов’янській етнокультурі цих братів (Видріка, Индру, Ондрія — звідкіля пошанування й греко-християнського Андрія Першогозваного) втілюють крашанки Рахманського Великодня та Русальських Проводів. Там ці червоні (як Мартанда й

посипані вохрою небіжчики в аратто-оріянських і арійських могилах) та ін. яйця розкладають на курганоподібних горбочках та розбивають на могильних хрестах [4]. А при археологічних дослідженнях курганів [25] підтверджується картина народження Індри, змальована Рігведою [IV, 18].

Ненароджений ще герой промовляє до матері *Адіті* з її черева:

Я не хочу тут виходити. Це поганий прохід.

Я вийду поперек — через бік.

(Бо) я повинен звершити багато не звершених (діянь).

Рвучи бік матері й вбиваючи при цьому свого батька *Дьяуса*, Індра робить начебто злочин — посилений надалі його воювничістю. Проте суть справи полягає тут у тому, що на пологи чатував *асура*-змій *Вьянса*, якого герою слід було перехитрувати й перемогти. Сенс цього подвигу стає зрозумілим лише на фоні значення вищенаведених слів [8]. Батьки “(Воскресаючого) Яйця” — то “Безкінечність” річних циклів та “Небесне” їх втілення, на які “життєві сили” наклали смертоносний “Вузол”. От Індра його і рубає — задля оновлення Всесвіту! Той вийде із новорічного (весняне рівнодення) “Вмістилища” Вали, воскресне після смерті-зими... Індра, виходить, безжальний тому, що “потрясає непотрясаєме”: тобто діє за межею сил і можливостей, на порубіжжі буття-небуття Світолади. Але ж діє не на зло, а во благо! От який арії-оріяни-дандарії-козаки мали собі одвічний вірець.

Видатний знавець арійської спадщини Ф. Б. Я. Кейпер, залучивши новітні дані медицини й психіатрії, дійшов ще більших глибин у розумінні оновлюючого змієборчества Індри. Виявилося, що цей міфічний двобій героя зі змієм означав єднання чоловічого й жіночого начал, зачаття нового життя. “Чи не може двобій Індри з “горою” [Валою в оточенні Врітри. — Ю. III.] відповідати запліднюючій діяльності сперматозоїда?” [8]. Виявляється, що Індра-воїн дуже близький до йога — медитація якого “розбуджує змію *Кундаліні*”, яка піднімається вздовж хребта від нижньої до найвищої *чакри* (енергетичного “кільця”, як називається також різновид індоарійської зброї). Опис чакр було надано також і в заповіті

характерників із роду козаків Скульських (див. вище; [20]).

Отже, найголовнішим для воїна було розкриття своєї підсвідомості аж до межі буття-й-небуття. Таким чином він міг концентрувати дійсно-таки “Божественну” (польову, підсвідому) психічну енергію та “надлюдську” (речовинну кристалічного рівня) тілесну енергію. Знешкоджуючи цим супротивника, треба було його не так забити, як відібрати у нього життєву насагу, *переродити*.

Подальший розвиток головного міфу індоарійської Рігведи добре простежується в курганах української Наддніпрянщини (від Інгула до Псла) біля Комсомольська, Старогорожена, Старосілля.

У двох перших районах парні стели святилищ і поховань мають ознаки Індри та Вішну — героя та БОГА, який кожного Нового року допомагає зміеборцю розправитися з Врітрою й звільнити Валу, поновити річний цикл. Чимало гімнів Рігведи присвячується зразу обом зміеборцям,

*Які, не піддаючись омані, стоять на високій
Вершині гір, подібно вершинику, що править баским
скакуном!*

Хоча в таких гімнах і згадується “захист від розбійників” тощо, але понад усе — “втішання законом” і магічні діяння в ім’я гармонії Світоладу. Тут, як і в міфоритуалах Гандхарви, цілком очевидно переважання “священної демократії” над “військовою”. Брахмани-священнослужителі (“первісна інтелігенція”) приборкували руйнівні вияви людського ества словами священних гімнів (та ін.), досягаючи при цьому підсвідомості своїх співвітчизників. Зауважимо, що володіння підсвідомістю було спрямовано на суспільний добробут, а люди, що вміли це робити, були безкорисливі. Бо хіба можуть бути корисливими люди, які віддають себе (досягаючи певного віку, за певних обставин) на пожертву задля зміцнення суспільно-всесвітніх зв’язків?

Брахманські поховання Старосілля, Старогорожена й ін. зовсім або майже не мають речей. Проте вони влаштовані в гробницях, розписаних магічними знаками. Розшифровано календарі й ведичні міфологеми про нащадків праматері Адіті, які виступають тут охоронцями Світоладу. Принагідно до цього,

небіжчик у парі з жертвою — подібно до пари Вішну та Індри — мали здійснювати космологічні діяння. Другий залишався у потойбічному світі, забезпечуючи першому здійснення до Неба — народним посланцем задля своєчасних дощів, тепла тощо. Значення жертв (які у араттів та аріїв обожнювалися, як і посланці) тут протилежне забитим рабам у скіфських курганах. Але відлуння попередніх традицій можна простежити й там [5, IV], у прямих нащадків іранського відгалуження аріїв. А слов'яни зберегли більш глибокі традиції не лише Дандарії й Аріану, але також Арсанії й Аратти. За Влес-книгою [2, 7д]:

*Не худоба ми, а русичами стали —
і то є іншим навчання! Щоб знали (вони),
що Права з нами, а Наву ми перестали боятися —
бо Нава не має сили проти нас.
Тому ми повинні молити Богів
про поміч у ділах ратних і старатися.
То Мати наша б'є крилами (і віщує)
про труди ратні й славу воїнам,
що іспили води живої од Перуниці в січі скрутній.
І та Перуниця летить до нас.
І тая ріг дає, повний води живої
для життя вічного герою нашому,
що меча ворожого дістав і голову одрубану втратив.
Тако смерті не маємо від того, але життя вічне.
І завжди брат за брата стоїть!*

Є тут, як бачимо, віра в безсмертя душі, в її перебуванні під опікою БОГА. Переходячи з тілесно-речовинного в духовно-польовий стан і навпаки, *вічно існує* людська особистість в трьох світах почергово: в земній Яві, потойбічній Наві, небесній Праві. То ж смерть не абсолютна — відносна. І людина, ворог чи друг, — незнищенна. Тому-то арії й прагнули не так забити, як належним чином “переродити” своїх супротивників.

Це прагнення успадкоємлено козацьким Спасом: “Не добивай ворога до кінця”, “По можливості (належить) залишити супротивника цілим, дати йому можливість переглянути погляд на життя і цим покращити Світ” [1]. Такий підхід суперечить усім військовим доктринам, відомим починаючи з Біб-

лії або з “Гліади” часів рабовласництва. Проте він же відповідає семантиці зброї араттів і аріїв, притаманній також мечам-акінакам скіфів та козацьким булавам і шаблям. Розглянемо й їх.

4. Зброя Божественних воїнів

Наведена вище думка Ф. Б. Я. Кейпера [8] про відповідність головного, космогонічного міфоритуалу ведичних аріїв “запліднюючій діяльності сперматозоїда” продовжується такими словами: “В цьому світлі було б неважко пояснити ваджру, яка пронизує гору і відкриває її”. Маються на увазі гора-“Вмістилище” *Вала*, змієподібний і “життєдайний” при цьому *асура Врітра*-“Ворота(р)”, а також магічна зброя зміеборця Індри-“Яйця” — палиця-*ваджра*. Її назва походить від статевого органа бика-Тельця і за значенням близька до “сперми”. Отже, маємо справу з образно-інтуїтивним (міфологічним) відображенням зачаття.

Ваджра Індри розколює гору Валу начетверо, хрестоподібно. Саме такий вигляд мають деякі навершся булав, які побутували в Аратті й Аріані, започаткувавши згодом козацькі перначі — зброю, але й знак влади. Відроджуюча символіка хрестоподібних та ін. булав (а також сокир) простежується починаючи з могильника V–IV тис. до н. е. під Маріуполем. Цей могильник започаткували ще до поширення курганів, на початку формування арійської спільноти. Більшість похованих були випростані й містилися у загальній ямі — залишку напівземлянки, що імітувала обцинне житло. Останні ж поховання засвідчили виокремлення особистостей і істотну зміну обряду: небіжчиків почали ховати у ембріональноскорченому вигляді. Змінилися й речі: поряд із традиційним мисливським знаряддям до могил стали класти булави — може й бойового, але безперечно магічного призначення. Їх держаки упиралися в пах померлих чоловіків(?), вочевидь імітуючи ваджру. Одне з найпізніших поховань Маріупольського могильника містило останки двох людей у гробниці, перекритій людиноподібною стелою; на каміннях знайдено залишки кремації. Тут є відповідності спаленням араттів і аріїв, а також індоєвропейським міфам про народження героїв із каменю (див. нижче про жерця-“Аполлона”).

Магічність сокир теж проступає не тільки у їх положенні, а й у формі та орнаментиці їх кам'яних наверхшів. Якщо булави здебільшого округлі (бо уосіблюють яйце) й лише іноді хрестоподібні або ребристі, то кам'яні сокири арійської прабатьківщини нерідко орнаментовані. При цьому їх випуклий (а не різний, який набагато легше виконати) орнамент вказує на ритуальне “спородження” сокирами зображеного на них: блискавок-*перуниць*, колосків, вінків, личин богів чи героїв. Значна частина цих виробів розходилася з острова *Перун* (Дніпровські Пороги), де виявлено відповідну майстерню початку II тис. до н. е.

Жрецькими слід вважати також специфічні “булави” без дірок: це були калатала *брахманських* бубонів (є й відповідне зображення). Подібне призначення мали луки без стріл. А стріли без луків (нерідко й без наконечників) відомі як *брасмани* — магічні знаряддя для вознесення та дії на відстані. У могилі жерця з Майкопського кургану XXIV ст. до н. е. такими “стрілами” було пронизано 2+2 золоті та срібні фігурки биків, втілення чотирьохрічних місцеперебувань Тельця в зодіаці. 6+1 стріл з крем'яними наконечниками — у похованні XVIII ст. до н. е. інгульської археологічної культури з кургану біля с. Каїри (на Херсонщині) — призначалися для поцілуння Тельця під час літнього сонцевороту. Лучник, який втілював тут найдавнішого з відомих натепер Аполлонів [25; 28], “сам виготовив” магічні стріли-брасмани; для їх використання небіжчик “мав скинути пута”, якими зв'язали йому руки під час поховання. Уподібнюючи Аполлонові молодого чоловіка, його приблизно за рік (бо встигли зростися перебиті лобкові кістки) до смерті позбавили статі, а згодом зробили “вогнений погляд” (замінивши очі палаючими вуглинами); голову відтяли і поклали в могилі над правим плечем. Розміщення тут же кам'яної сокири і крем'яного різака відповідає хуррито-хетській міфологемі про чудовисько Уллікумме відповідної форми, яке — на погибель богові-громовику Тешубу — зростало на правому плечі підводного велета, але було відтято “кам'яним ножем”.

Археологи, не дуже обізнані з міфологією й історією, занадто прямолінійно вважають: чим більше зброя в могилах, тим більш войовничим було суспільство; а ще коли долучити сюди

кількість пробитих черепів та відтятих голів, то вийде “період військової демократії” (про рабовласницький лад мови тут не ведемо). Це правильно лише почасти, нерідко — дуже малої.

Ось деякі контраргументи [25] до існуючої мілітаристської концепції археологів та ін. [15] щодо войовничості арійів. На вибірку з 1000 арійських поховань Дунайсько-Дніпровського регіону середини IV–II тисячоліть до н. е. припадає 15 ножів (господарчого, в основному, призначення), 12 стріл (хоча б частково, безсумнівно, мисливських), 9 сокир (почасти ритуальних) і кілька невиразних булав; слідів поранень на кістках не зазначено. До того ж, поранення могли бути ритуальними: отриманими на тризні тощо (див. вище про жерця-“Аполлона”). На десятки тисяч досліджених арійських поховань від Балкан до Алтаю відомо не більше десяти братських могил, де поховано загиблих у бою. Однак і тут не обходилося без ритуалу. Так, у воїв із Пепкінського кургану (Середнє Поволжжя) було відрубано голови, причому 11 кістяків не мали черепів: очевидно, їх забрали вороги. Трапляються й поховання окремих черепів та виготовлені з них чаші (див. нижче).

Додамо до цього ту обставину, що в похованнях з очевидними втіленнями “ідеального воїна” Індри зброї зазвичай немає. Найвиразніше цей образ представлено у кіммерійському (передскіфському, дійсно періода військової демократії) могильнику біля села Каїри що під Каховкою. На початку формування кладовища тут було вирито три фігурні рови з ознаками Вали, Врітри та Індри. Біля Вали — зародку новорічного Світоладу, означеного розімкненим кільцем — було зосереджено дитячі поховання. Одним із них (голова якого була похована окремо), поставленим на коліна й придавленим палицеподібною стелою, відзначили загибель Врітри — змієподібного рову. Індру позначили ровом у вигляді ембріонально скорченої людини (небіжчика, готового до відродження), а також похованням чоловіка середнього віку, вміщеного до людиноподібної ями. Зброя(?) при героєві — крем’яний відщеп. Зате над головою померлого поклали пса з двома горщиками — втілення небесного собаки Сарами, який роздобув для Індри “мертву й живу воду” (амріту та сому) напередодні його битви зі Врітрою... Отож Індра й тут більше жрець, аніж воїн.

Окреслені та інші прижиттєві й посмертні сліди на кістках із курганів, святилиц, могильників, жертovníків свідчать про те, що ведичні знання — якими насичені араттська, арійська, пеласгійська та інші індоевропейські культури — здобувалися не лише шляхом одкровенень, а й фізичними пошуками меж людських можливостей; що *самопожертва* (буквально “віддання себе на пожирання” учасниками ритуалу), *великомучеництво*, *причастя* тощо були не лише словами. Таким чином козацька звитяга, заснована на вірі в безсмертя душі й зневазі до мук, має глибоке підґрунтя...

Поряд з булавами (інколи *мармуровими*), в катакомбних могилах інгульської культури розповсюдилися *вапнякові* камінці та знаряддя. Показово, що зазначені наконечники стріл із “поховання Аполлона” були виготовлені із крем’яних жовн, видобутих із *крейдяної* породи — порохом якої було посипано жертovníного небіжчика. Ця посипка підкреслила його *титаничний* (“*вапняковий*”, у перекладі з давньогрецької мови) міфоруитуал. Стає зрозумілим, чому греки вважали Аполлона тринадцятим титаном (що — втілюючи також додатковий місяць місячного календаря — не загинув разом із іншими дванадцятьма богоборцями, а пробився-таки на Олімп) і втілювали його у вапнякові надгробки. Вважалося, що яку б форму той надгробок не мав — стовпа, стели, статуї померлого або ж бога — вседно то “титан Аполлон”. При цьому особливо цінувався *мармур*: не тільки через свою красу й подібність до кісток і шкарлупи яець (з яких відроджувалися, як ми вже знаємо, Індра й Мартанда), але й через здатність *мерехтити* та подібність назви до *смерті*. Останню у аріїв втілювала (як досі у слов’ян та індусів) богиня *Мара*; греки знали подібних до неї *Моір*. Останні були причетні до Аїду — “Непроглядного” царства померлих із “Білою скелею” Левкадою на вході до нього. Вапняковими хрестами з символікою Сонця та Місяця увінчані могили козаків... Тут ми зупиняємося перед глибокими взаємозв’язками названих божеств і богоборців та їхніх атрибутів як між собою, так і з “тунелем Безсмертя”. Його проходять вмираючі на шляху до Потойбіччя, стикаючись наприкінці із світоносним втіленням неземної Любові [6; 11; 13; 23; 27].

Отже, зброя в арійських похованнях призначалася для боротьби зі смертоносними потойбічними силами. Вона потребу-

вала не стільки фізичної моці й відваги, скільки величезних психічних і розумових зусиль. На це найочевидніше вказують гральні кістки — які нерідко відносяться до зброї й Ведами, і за археологічними даними. Так, в одному з поховань біля селища Миколаївка (на Донеччині) поряд з кістяком лежали ніж, сокира, 5 стріл і гральні кістки. А в похованні з-під Ново-Каїр (понижзя Дніпра) гральні кістки поклали замість відрубаної й відсунутої вбік голови. “За голову — голову тут залишаю”, — проказує давньосхідне закляття, спрямоване на воскресіння; мається на увазі застава небіжчиком власної голови, яка — у разі його перемоги над потойбічним ворогом тощо — може бути обміняна на голову переможеного. “Голову ставлю!” — необачно клянуться й тепер, не відаючи вже сенсу цих слів.

5. 3 погляду наступних доктрин

Які ж основні положення воєнної доктрини прадавніх аріїв? Наскільки вони відрізняються від наступних воєнних доктрин?

Сталі уявлення про надмірну войовничість аріїв засновані на неправильному розумінні (на перенесенні сакральної боротьби з потойбічними силами у площину соціальних відносин) ведичних текстів і археологічних пам’яток, на хибних історичних уявленнях. Ці дві вади знято Ю. О. Шиловим у процесі дослідження аратських й арійських пам’яток української Наддніпряниці. На відміну від марксистсько-істматівської схеми зміни формацій (перехід від общинного до рабовласницького ладу через “період воєнної демократії”) відкрито “період священної демократії” — апофеоз общинного ладу, в умовах якого сформувалися й первинна державність Аратти, й військовий та ін. устрій сусіднього Аріану. В обох країнах суспільство очолювалося жерцями, а воїни були другою громадською верствою. На цій спадщині — збереженій в Дандарії й Арсанії I тис. н. е. — здійнялося й козацтво.

Влада жерців, а згодом і характерників трималася на вмінні знімати суперечності, — головним інструментом чого залишається Спас(ительство). Його систему започаткували Аратта й Аріан за 7–5 тисячоліть до Різдва Христового. Аратського Спасителя збережено українцями як Колодія-Масляницю; арійського — як Козака Мамаю. Іншим слов’янам та ін. індоєвропей-

ським народам вони також відомі: Масленица, Гандхарва, Кентавр, Китоврас та ін.

Жерці поступилися воїнам внаслідок природного розвитку людини й суспільства: зміни світосприйняття, зростання протиріч тощо. Врешті-решт настав такий період (заміни *священної демократії воєнною*), коли священнослужителі почали втрачати свою майстерність проникнення в польову (“божественну”) основу матеріального світу та зняття суперечностей буття-й-небуття: тобто досягли верхньої межі людських сил — власних й обцинних. І коли внутрішня (суттєва) саморегуляція суспільства почала замінюватися зовнішнім (формальним) порядкуванням — до влади прийшли ратоборці, друга громадська верства. Арії опинилися на стрижні цього процесу з ХХІV–ХХІІ ст. до н. е.: під час вгасання Аратти й розгорнення північної експансії семітських засновників Аккадської династії рабовласницького Шумеру.

Проте обцинні традиції аріїв та шанування ними жерців зберігалися в значній мірі й надалі — включаючи українську козаччину з її січами, радами, характерництвом тощо. Сила традицій була продемонстрована відсіччю (в 514–512 рр. до н. е.) скіфів персам. Обидва ці етноси були прямими нащадками іранського відгалуження аріїв; обидва (хоча й далеко не в рівній мірі) досягли рабовласницької державності. Але в Персії за часів царювання Кіра та Дарія сталася остаточна зміна влади жерців владою воїнів. Відповідно змінилася й ідеологія: ведична на зороастрійську. Походи Кіра й Дарія, спрямовані вглиб Сакії та Скіфії, мали за мету затвердити — військовою силою — ці зміни в усьому арійському світі [28; 31]; обидві спроби стали невдалими...

Відповідаючи на друге запитання, поставлене напочатку заключного розділу, слід пам’ятати: хоч сучасна культура європейського типу не здатна вирішувати на притаманному їй речовинному рівні, рахмани-характерники (тим паче їхні попередники — брахмани й курити) вміли вирішувати на польовому рівні, виходи на який було опрацьовано аратто-арійською культурою. Нині починається час, коли розкриття польових основ культури знову стає актуальним; відповідно зростає важливість аратто-арійських, загалом народних традицій.

Наголосимо вищезроблений висновок: уявлення про надзви-

чайні войовничість та жорстокість аріїв — хибні. Так мали право уявляти хіба що общинна Аратта й наступні за нею общинні ж племена V–II тисячоліть до н. е., — але порівняно з воєнщиною рабовласницьких та інших класових формацій (включаючи сьогодення) арії були надзвичайно миролюбиві: бо мали подібні, хіба вже розбещені, общинні чесноти. *Головна відмінність між арійською й наступними військовими доктринами полягає в настанові останніх на нищення ворогів та (у кращому разі) їх поневолення. Арійська ж доктрина багата на гуманніша. За нею, ворогів “перероджували” — і не тільки зброєю, а й обрядово. Ще й войовничі скіфи (прямі нащадки іранського відгалуження аріїв-індоіранців) уподібнювали свій меч-акінак чоловічому органу продовження роду. І козаки, спадкоємці арійських традицій, найвищою зброєю вважали некривдну булаву, а смертоносну шаблю називали *матір’ю, сестрою, дружиною*.*

Щоб там не пятакали про жорстокість козацтва, але людяність, шанування життя — і ворожого також — були у них на першому, священному місці [7]. Найзвитяжніший кошовий отаман Іван Сірко — який втратив у боротьбі з тарами обох своїх синів — порятував тих же татар, коли їх косили чума й посуха. Здавалося б (за християнською навіть мораллю): ну й нехай вороги перемруть, їх карає сам Бог! Проте зневірені вже татари звернулися за поміччю не до Аллаха чи Христа, а до “урус-шайтана” Сірка — найавторитетнішого серед козаків-запорожців. Вони попросилися пожити й відлікуватися у благодатній долині Дніпра, і Сірко їм дозволив. А всім незгодним відповідав: “Будьмо людьми!”

Цими словами славетного носія арійсько-козацького лицарства й слід завершити розгляд їхніх військових традицій. Заповітним гаслом яких було і має залишитися назавжди [1]: “Країнець рожден для щастя од спільної дії по виживанню родини та краю”.

Література

1. *Безклубий Л.* З давніх звичаїв // Спас. Український звичай. — Запоріжжя, 2000. — С. 8.

2. *Велесова книга* // Пер. і ком. Б. І. Яценко. — К., 1995.
3. *Велецкая Н. Н.* Языческая символика славянских архаических ритуалов. — М., 1978.
4. *Воропай О.* Звичаї нашого народу. — К., 1991.
5. *Геродот.* История. — Л., 1972.
6. *Египетская Книга мёртвых.* — СПб., 2004.
7. *Іван Сірко* / Уклад.: В. Л. Чуйко, Ю. М. Мушкетик, В. І. Сергійчук. — К., 1992.
8. *Кейпер Ф. Б. Я.* Труды по ведийской мифологии. — М., 1986.
9. *Кобилюх В. О.* Українські козацькі назви у санскриті. — Л.; К.; Дон., 2003.
10. *Кузьмин А. Г.* Начало Руси. — М., 2003.
11. *Между жизнью и смертью.* — Днепропетровск, 1992.
12. *Мосенкіс Ю. Л.* Трипільський прасловник української мови. — К., 2001.
13. *Моуди Р.* Жизнь после жизни. — М., 1990.
14. *Наливайко С. І.* Індорійські таємниці України. — К., 2004.
15. *Павленко Ю. В.* Праславяне и арии. — К., 2000.
16. *Пилат В. С.* Бойовий гопак. — Львів: Логос, 1999.
17. *Притула О. Л.* Українське бойове мистецтво “Спас”. — Запоріжжя: Запорозький Спас, 2000.
18. *Рыбаков Б. А.* Язычество древней Руси. — М., 1987.
19. *Савур-могила.* Легенди та перекази Нижньої Наддніпряниці / Упоряд. і приміт. В. А. Чабаненко. — К.: Дніпро, 1990.
20. *Скульський А. М.* Спас. — Николаев: ООО “Приват-Полиграфія”, 1997.
21. *Слабошпицький М. Ф.* З голосу нашої Клію. — К., 2000.
22. *Славянские Веды* / Пер. и прим. А. И. Асов. — М., 2003.
23. *Тибетская Книга мертвых.* — М., 1999.
24. *Трубачев О. Н.* Indoarica в Северном причерноморье. — М.: Наука, 1999.
25. *Шилов Ю. А.* Прародина ариев. — К.: СИНТО, 1995.
26. *Шилов Ю. А.* Гандхарва — арийский Спаситель. — М.: Сфера, 1997.
27. *Шилов Ю. А.* Цілитель. — К.: Аратта, 2003.
28. *Шилов Ю. А.* Истоки славянской цивилизации. — К.: МАУП, 2004.
29. *Шилов Ю. А.* Край ушедших лет. — К.: Аратта, 2004.

30. *Шилов Ю. О.* Про витоки космогонічних уяв запорожців // Українське козацтво: витоки, еволюція, спадщина. — К., 1993. — С. 147–153.
31. *Шилов Ю. О.* Джерела витоків української етнокультури. — К.: Аратта, 2002.
32. *Шилов Ю. О.* Праслов'янська Аратта. — К., 2003.
33. *Шилов Ю. О.* Арійські традиції запорожців // Козацьке лицарство — основа національного виховання. — К.: МАУП, 2004. — С. 7–14.
34. *Яворницький Д. І.* Історія запорозьких козаків: Т. 1–3. — К.: Наук. думка, 1989–1991.

О. В. Корнієнко,

*перший віце-президент Всеукраїнської федерації
традиційного козацького бойового мистецтва “Спас”,
викладач кафедри національних одноборств УВКІ МАУП*

О. Л. Притула,

*президент Всеукраїнської федерації
традиційного козацького бойового мистецтва “Спас”,
завідувач кафедри національних одноборств УВКІ МАУП*

ТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ В НАЦІОНАЛЬНИХ ЄДИНОБОРСТВАХ. ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ РУХЛИВИХ ІГОР НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ В УКРАЇНСЬКОМУ РУКОПАШІ “СПАС”

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку національного спорту в умовах росту показників рекордних досягнень, підвищення конкуренції та, відповідно, вимог до рівня підготовленості спортсменів великого значення набуває питання перегляду форм організації навчально-виховного процесу, створення і вдосконалення соціально-правових, економічних, організаційних умов для ефективної підготовки спортивних резервів. Особливої актуаль-

ності це питання набуває в зв'язку з прийняттям Закону України “Про фізичну культуру та спорт” (1993 р.), Державної програми розвитку фізичної культури і спорту (1994 р.) та Державної програми “Фізична культура — здоров'я нації” (1998 р.). Крім того, прийняттям Національної програми відродження Українського козацтва на 2002–2005 рр. (схвалено Указом Президента України від 15 листопада 2001 року) передбачається внесення до Єдиної спортивної класифікації та Єдиного календарного плану змагань України окремих видів національних одноборств, зокрема українського національного рукопашу “Спас”. Необхідність успішного рішення цього завдання вимагає від фахівців посилення наукових пошуків у сфері методичного забезпечення спортивної діяльності, оскільки правильна організація навчально-виховної та спортивної роботи зі спортсменами є важливою умовою забезпечення росту результатів у багаторічній змагальній практиці.

Аналіз науково-методичної літератури дозволяє зробити висновок, що в тренуванні єдиноборців-початківців і досі переважають традиційні форми та методи навчання, зокрема спеціалізовані рухливі ігри використовуються лише як допоміжний засіб для забезпечення необхідного емоційного фону занять, активізації уваги тощо. Питання доцільності використання рухливих ігор з метою розвитку фізичних якостей, навчання техніко-тактичних дій у поєдинку та вирішення інших завдань підготовки розкриті недостатньо. Особливої актуальності ця проблема набула за останні роки у зв'язку з розвитком національних традиційних видів єдиноборств [1].

Авторська навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл з українського національного бойового мистецтва “Спас” (затверджена 27 квітня 1998 року) зазначає, що для груп початкової підготовки приблизний обсяг тренувальних і змагальних навантажень становить 282 години в перший рік навчання та 376 годин у другий рік навчання. З них, відповідно, 100 годин і 120 годин відведено для занять спортивними й рухливими іграми [2]. Враховуючи вищенаведене, а також те, що теорія фізичного виховання визначає рухливі ігри як педагогічний засіб за умови врахування змісту та правильного підбору їх відповідно до рішень конкретних завдань навчально-тренувального процесу, великого значення при розробці раціональ-

них форм застосування спеціалізованих рухливих ігор набувають питання добору, класифікації та визначення функцій ігрових засобів.

На етапі становлення концепції сучасного виховання великого значення має історико-культурний та соціальний аспекти гри. За визначенням нідерландського історика Йогана Гавзіна культура виникає в формі гри і як культурний феномен передається і стає традицією [3]. Традиційні ігри є частиною української культури, а вона має суттєвий вплив на процес усупільнення людини. В навчально-тренувальному процесі слід використовувати рухливі ігри з бойовим сюжетом для позитивних виховних цілей: формування характерів спортсменів, їх патріотичне виховання, набуття знань і вмінь майбутніх громадян включно із вмінням зберегти себе в екстремальних ситуаціях.

З цією метою, враховуючи великий виховний потенціал запорозького козацтва [4], слід особливу увагу приділити традиційним, козацьким іграм, їх творчому використанню в навчально-тренувальному процесі.

1. ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД

Гра — відносно самостійна діяльність людини. Вона здавна стала невіддільною частиною людського життя. Існує ігрова теорія походження мистецтва. Гра часто була попереднім тренуванням до наступної діяльності, це у наших предків носило магічний характер [5].

Давні слов'яни жили в тісному зв'язку з природою. Їх господарські заняття і весь світогляд єдналися з явищами природи. Поклоніння силам природи, божествам, уславлення їх піснями, танцями та іграми мало під собою практичну основу: прагнули задобрити оточуючу природу і таким чином забезпечити собі достаток і благополуччя. Ігри присвячувалися Матері-Землі, богу сонця — Ярилу, богу війни — Перуну. Масові ігри слов'ян відбувалися на весіллях, в місцях обміну товарів, на похоронах та після судів (незалежно від результатів).

Ігрища складалися з танців, пісень, різноманітних ігор та фізичних вправ, що носили змагальний характер. На ігрищах молодь прагнула показати своє вміння в стрільбі з лука, киданні в ціль і на відстань, верховій їзді і тощо [4].

Усі ті ігрища мають дуже довгий вік і сягають часів глибокої дохристиянської ери. З прийняттям християнства багато з тих первісних звичаїв чи обрядів мусило згинути, хоч важливіші з них протримались довгі століття, правда, у зміненому вигляді. Наші русалії (за два тижні по Зелених Святках) втратили свій первісний розгульний характер і обмежилися співанням пісень тощо. Зате давні поганські русалії мали зовсім інший характер. Літопис подає, що старі слов'янські племена “устроювали ігрища поміж селами і сходились на ті ігрища, на пляски і на всякії бісовськії пісні”. Ігри відбувалися на вулицях, і вже в ті часи вулиця означає народну забаву так само, як тепер повечерниця — теперішні вечорниці. Кирило Турівський згадує не тільки “бісовські пісні” та “плясанія”, але й “бубни, сопіли, гуслі і неподобня ігри”; під рік 1067 літопис підкреслює, що “діявол льстит і другими нрави всяюзичискими прибавляє ни от бога, трубами, і скоморохи, гусльми і русальи”.

Хороводи, рухові дії, стрибки характеризували свята Купала, що були майже справжніми змаганнями. В іншому обряді — у “навському великодні” відбувався обряд проводів навок з хорами, музикою, масками, ритмічним ходом-хороводом тощо.

Всі ці згадані явища мають незаперечний характер релігійного культу; всі вони пов'язані з певними релігійними обрядами, віруваннями і їх можна простежити у всіх народів. Але за лаштунками криється й інший сенс тих усіх рухів, хороводів, танків — це перші початки фізичної культури, початки руханки, зародки спорту. І хоч спорт набрав сьогодні інших форм чи виявляє зовсім інші тенденції проте він є далеким відгуком тих прадавніх часів [6].

Традиційні засоби і форми фізичної культури українців мають свій подальший розвиток у часи існування Київської Русі. Поступово починає формуватися досить чітка система фізичного та психофізичного виховання молоді.

На цьому етапі ігрові традиції воєнного змісту мають першорядне значення. Дітей з раннього дитинства навчали стріляти з лука, володіти списом і арканом, їздити верхи, а з дванадцяти років — справжнього військового мистецтва [4]. Основне гасло цілого життя княжої доби: бути завжди готовим боронити зі зброєю в руках свою Рідну Землю. Ця постійна готов-

ність вимагала від українських дружинників з ранньої молодості бути готовому до боротьби з вершниками, вправляти свої м'язи для кращого володіння мечем, ратищем, списом, стрілою, луком, вміти їздити справно верхи; треба думати, що все те належало до програми мілітарного вишколу тодішньої молоді, отже мало суто прикладний характер. Окрім цього, виявляємо і розваговий характер у заняттях княжих дружинників чи українського населення: **з розваги — через постійний вишкіл — до військової справності.**

У літопису спортивно-ігрове забарвлення має навіть фехтувальний двобій. Згадується про князя Василька, Данилового брата, що для розваги почав двобій з угорським боярином: “Добув меча свого igraючи на слугу королевого, а той ухопив щит igraючи”.

Зв'язки княжої України особливо за князювання Ярослава Мудрого, “тестя Європи”, з заходом Європи змушували звернути увагу наших предків на таке важливе на той час явище, як лицарські турніри та методи виховання молодого лицаря. І тут великого значення надається саме грі, оскільки до військової справи починали долучати з самого дитинства. З літописів знаємо, що Святослав Ігорович (Завойовник) почав воювати вже малою дитиною і за традицією в бою перший кидав “коп'я”: “сунув коп'ям Святослав на деревлян і коп'я полетіло поміж вуха коневі й ударило коня з ноги, бо був він ще малий”. Данило Галицький кількалітнім хлопчиком володів мечем, а його син Лев малим хлопцем ходив у бій під опікою довірених бояр. Не менший запал мали й отроки, боярські діти, що готувались до лицарського стану княжого дружинника під оком самого князя чи тисяцьких.

Про ігровий характер лицарських турнірів на Україні згадує літопис під роком 1150. Турнір відбувся в Києві, з нагоди святкування перемоги князя Ізяслава відбувся бенкет. “Тоді й угри на фарах (конях) і на скоках играли на Ярославовому дворі, велика сила; кияни ж дивувалися числу угрів і зручності, і коням їх”.

Ігровий елемент також присутній і в обряді тризни: “...а коли вони насипали, звеліла починати тризну. Потім деревляни сіли пити” (переказ про Ольгу). Складовими тризни були своєрідні ігри з кулачництвом, бігом, метами, танцями [6].

Гра не втрачає свого значення в житті суспільства, і, зокрема, в підготовці молоді за часів Запорозької Січі. І знов метою фізичної підготовки є військова підготовка, а її основою — багатовікові традиції, що передавалися з покоління в покоління. Як твердять літописи, за часів козацтва були різноманітні рухливі ігри та фізичні вправи, що поширювалися серед усіх верств населення. Молодіжні ігри та забави, які тісно пов'язані з календарними обрядами, в основному носять жартівливий, розважальний характер. За часів козацтва по українських землях мандрували хлопці (борці) і мірялися силою з сільськими парубками. Перемога в таких поєдинках дуже цінувалась серед селян, а переможець ставав на тривалий час героєм парубочої громади.

У той час поширення набули дитячі рухливі ігри. Завдяки чому формувались такі якості, як стриманість, кмітливість, наполегливість, організованість, розвивалася сила, спритність, швидкість, витривалість та гнучкість. Цієї мети досягали через різноманітні рухи, ходьбу, стрибання, біг, кидання чи перенесення предметів.

На Запорозжі з метою якісної підготовки молоді запроваджується інститут джур. Разом з іншими джури обов'язково вчилися в січових школах. У школах проходили суворий курс фізичного і військового навчання. Для школярів передбачався час на розваги та ігри. Після шкільних занять старші учні займалися військовою справою. **В ігрових ситуаціях вони моделювали бойові дії козаків: наступ на ворога, оборону тощо; влаштовували змагання, демонстрували фізичну силу. Така система навчання і виховання давала той обсяг знань і вмінь, які потрібні були козаку-воїну, вона розвивала у дітей спритність, силу, витривалість та інші важливі фізичні якості, такі необхідні у сповненому небезпеки козацькому житті.** Ігрова підготовка відбувалась і на свята (Водохрещтя, День народження, Олекси, Захисту врожаю та Покрову).

Як і бувало козацтво, молодь на свята народного календаря в іграх змагалася на силу, спритність, винахідливість, точність. Традиційними були змагання на конях (скачки, перегони та інше).

Козацька молодь систематично розвивала свої природні задатки, гартували тіло й душу в іграх, танцях, хороводах, різних видах змагань з боротьби [4].

Важливим методом підготовки молодиків були ігри, що імітували тренування досвідчених козаків. Під час запорозьких герців джури теж вибігали за січові окопи і, дивлячись на козаків, починали й собі боротися та виробляти всякі витівки, набуваючи собі довіру та завзяття [7].

Суто прикладний характер мали на Січі і деякі масові розваги. “В святкові дні запорожці часто розважали себе кулачними боями: для цієї мети вони збирались увечері на січову площу, розділялися на дві лави або партії, з яких одна складалася із верхніх, друга із нижніх куренів, і вступали в бій” [8].

Цю тезу підтверджують і інші автори. “Дуже поважалась у них сила, і вони думають, що для їх куреня велика честь, якщо на кулачному бою їм вдасться побити інший курінь. Коли не було війни, козаки постійно розважались в свята кулачними боями. Почнуть діло жартома, сили пробують, а закінчується часто тим, що інколи славного молодця як мертвого додому тягнуть. Буває і так, що все військо, всі 38 куренів, розділяться на два табори, в одному верхні, в іншому нижні курені, і почалася веремія” [4].

В козацьку добу велику увагу використанню ігор, як методу фізичного вдосконалення не лише з необхідності підготовки вояків, приділяють засновники братських шкіл. Новиною, як на тодішні часи, і цінним внеском у виховну практику була праця Епіфанія Славинецького (народився в Україні, помер у 1675 році, закінчив Києво-Могилянську академію) “Громадянство звичаїв дитячих”. Славинецький одним з перших у тодішній Європі звертає увагу на фізичне виховання і значення ігор у цьому процесі. “Ради чого дозволяється гра? — ставить питання і відповідає: — Ради розваги і відради розуму, утрудненому вченню. Які вправи є чесні і для дітей пристойні? Дзига, м’ячик, фізичні вправи, швидкоходність, китайський м’ячик, різне стрибання як коник або травна саранча, стрибати з’єднавши собі обі ноги і на одній нозі та інше” [6].

Про традицію застосування ігор з метою підтримки та розвитку фізичних, морально-вольових якостей, бойового духу, гуртової злагодженості членів громади свідчать етнографічні розвідки кінця XIX початку XX сторіччя.

“Кулачні бої дуже стародавні. Про цю гру ми маємо відомості у “Стоглаві” й других джерелах. Кулачна боротьба про-

вадилась переважно на півночі України. Самому мені не доводилось спостерігати цю гру, але докладно оповідав мені дідусь Антосьо з с. Старогородки на Чернігівщині.

Пригадую його оповідання: “Коли я був ще молодим, а це було близько 60–65 років тому, (а оповідав мені 1936 року, було йому, певно, близько 90 років), на Різдво та на третій день Великодня зберемося та поділимося на два гурти. Кожний гурт мав свого отамана. На Різдво спочатку билися снігом, а потім гурт на гурт ішов з кулаками. Ох! І билися ж... І носи порозбиваємо, і очі попідбиваємо, й потомимося укінець, а б’ємось від ранку (по службі Божій) й аж до ночі. А битися можна було тільки кулаками. А порядок був сильний: коли отамани гукнуть: “На кулаки!” — тоді гурт налітає на гурт і б’ються, сильно б’ються. Дехто й не раз упаде, полежить, а потім встає і лупить знову. Бій кінчався або темною ніччю, або тоді, коли котрийсь гурт не витримував і відступав. Колись був дуже гарячий бій, отамани гукали: “Стій!” І бій припинявся на якусь годину. Отак було. Тепер уже цього нема! На Великдень парубки сходились біля церкви, а ішли на луку або в поле. Часто сільський староста з соцькими та десятниками розганяли нас, забороняли... Тоді ми умовлялися та йшли в ліс, але й там часто знаходили та чіпляли палки нам” [9].

Степан Килимник у своїй праці наводить достатньо велику кількість рухливих ігор, назви яких чітко вказують на їх спрямування, як-то: “кулачна”, “боротьба грудьми”, “боротьба на лопатки”, “чий батько дужчий”, “боротьба на силу”, “боротьба навколішки”, “боротьба лежача”, “боротьба поодинока” тощо.

Яскравим історичним прикладом позитивного впливу традиційних народних форм боротьби на подальшу професійну кар’єру спортсмена є життя українського борця, нащадка запорозьких козаків Івана Максимовича Піддубного. У 1897 році вперше взявши участь у чемпіонаті з боротьби на поясах, яка є різновидом народної боротьби, в цирку антрепренера Безкоровайного, вже у 1898 році Іван Піддубний виступає як борець-професіонал у севастопольському цирку “Труці”, де вперше здобуває перемогу в цирковому чемпіонаті. Останній же виступ прославленого борця відбувся у 1941 році. Піддубному на той час було вже 70 років [10].

Отже, найголовнішими засобами фізичної підготовки дітей в дохристиянську добу, за часів Київської Русі, Запорозького козацтва і, фактично, до ХХ сторіччя були різноманітні ігри, тісно пов'язані з трудовою та військовою діяльністю. Фізична культура українського народу, розвиваючись на власній національній основі, не мала замкнутого і обмеженого характеру.

Однак, вбираючи в себе кращі зразки європейської культури, фізична культура українського народу за своїм соціальним значенням та спрямованістю ґрунтувалася, в першу чергу, на звичаях і традиціях свого народу, що й зумовило її прогресивність [11].

2. ІГРОВІ ФОРМИ ТА ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

Форма — лат. *forma* — вид, образ [12]. За визначенням сучасної педагогіки, форма — це внутрішня структура, побудова. “Коли ми говоримо про форми навчання, то маємо на увазі ту чи іншу побудову навчальних занять, організацію навчальної діяльності вчителя та учнів. Форми навчання не є щось незмінне” [13].

В офіційній організованій практиці фізичного виховання існують різноманітні форми занять, які змінюються відповідно до особливостей та змісту, конкретних умов побудови заняття, місця заняття в процесі навчання, рівня підготовленості. Форми проведення занять залежать від умов середовища, технічного устаткування спортивної бази.

Ігрові форми навчально-тренувального процесу — це, умовно кажучи, неосновні форми заняття. Ігрові форми навчально-тренувального процесу характеризуються, перш за все, застосуванням рухливих ігор [14].

Отже, розглядаючи питання використання ігрових форм навчально-тренувального процесу, в тому числі і в українському рукопаші “Спас”, слід розглянути застосування ігрового методу та окремих ігрових засобів.

За визначенням В. Н. Платонова, ігровий метод передбачає виконання рухових дій в умовах ігри, з урахуванням характерних для неї правил, арсеналу техніко-тактичних прийомів та ситуацій.

Застосування ігрового методу забезпечує високу емоційність заняття разом з виконанням завдань у ситуаціях, що постійно

оновлюються, і ефективні за умови зміни різноманітних техніко-тактичних та психологічних завдань, які виникають під час гри. Ці особливості ігрової діяльності вимагають ініціативи, сміливості, наполегливості та самостійності, вміння володіти своїми емоціями, виявляти високі координаційні здібності, швидкість реагування та мислення, застосування оригінальних та неочікуваних для суперників технічних та тактичних рішень. Все це обумовлює ефективність ігрового методу для підготовки спортсмена [15].

Однак, ефективність ігрового методу не обмежується вирішенням завдань, пов'язаних із підвищенням рівня підготовленості спортсменів. Не менш важлива його роль і як засобу активного відпочинку, переключення на інший вид рухової активності з метою прискорення і підвищення ефективності адаптаційних і відновлювальних процесів, підтримання досягнутого рівня підготовленості [16].

На важливу роль ігрового методу в навчально-тренувальному процесі вказує і Л. П. Матвеев. “Значення ігри виходить далеко за сферу фізичного виховання. Однією з головних функцій гри є педагогічна: гра здавна — один з основних засобів та методів виховання в широкому розумінні слова. Ігровий метод через своєрідність використовується в процесі фізичного виховання не тільки з метою початкового навчання рухів чи вибіркового впливу на окремі здібності, скільки для комплексного вдосконалення рухової діяльності в ускладнених умовах” [14].

Особливо наголошує на використанні у тренувальному процесі ігор та ігрового методу Богдан Шиян, підкреслюючи, що ігровим методом можна виконувати будь-яку з вправ. “Те, що в звичайній, неігровій ситуації для дитини нудне, неприємне і стомлююче, у грі через емоційність привабливість долається успішно і легко. Розумно організована гра є дійовим методом формування важливих рис особистості: дисциплінованості, кмітливості, винахідливості, сміливості, витривалості, спритності, рішучості, наполегливості, організованості, стриманості” [17].

Слід зазначити, що всі вказані автори звертають увагу на вплив ігрового методу та його велике значення в процесі виховання фізичних якостей.

3. ІГРОВІ ФОРМИ НАВЧАННЯ В ЄДИНОБОРСТВАХ

Під час дослідження методів підготовки бійців військ спеціального призначення СРСР у 1974 році, коли ці війська знаходилися на етапі формування, Борис Петрович Карякін довів, що з метою різкого підвищення ефективності тренувального процесу в спеціальних підрозділах у методику підготовки слід ввести нові, нестандартні форми навчання [18]. Бійці підрозділу пройшли стандартне тестування “на сміливість” з високими остаточними результатами. Однак під час перевірки готовності до рукопашного поєдинку з’ясувалося, що в експериментальній групі з 19 чоловік відмовилися від участі в поєдинках 7, при цьому з’ясувалося, що психологічна готовність до ведення рукопашної із застосуванням засобів ближнього бою (ніж, паליця тощо) не завжди відповідає показникам, що отримані в результаті спеціальних тестів.

Було встановлено, що для психологічної готовності ведення рукопашного бою, воїн мусить володіти спеціальними навичками єдиноборств, котрі він отримує під час підготовки з використанням нетрадиційних, в тому числі ігрових, форм навчання. Основою такого навчання мусять стати спеціальні ігрові засоби підготовки бійця, про що й було повідомлено керівництву КДБ СРСР.

Дуже швидко ігрові форми навчання починають розвиватися в системі підготовки працівників МВС та мережі клубів “Динамо”. Результатом цього процесу стала поява низки робіт на цю тематику.

В роботі Ю. М. Віленського зазначено, що одним із засобів виховання морально-вольових та фізичних якостей борців-самбістів мають стати рухливі ігри [19]. Вказується, що ігри з активною протидією двох сторін виховують здоровий спортивний азарт, наполегливість, витримку. При цьому наводиться біля 130 рухливих ігор з певною класифікацією:

- для розвитку загальної та спеціальної фізичної підготовки;
- тактичної та технічної підготовки борця;
- ті, що регулюють емоційний стан, активізують увагу.

Слід зазначити, що в спеціальній літературі з боксу, боротьби, фехтування застосування рухливих ігор з метою підго-

товки спортсмена широко не розглядається, хоча, наприклад, зміст підручника з “Жіу-житсу” професора Кара Ашикага від 1909 року на третину складають саме спеціальні ігрові вправи [20].

У навчальному посібнику для студентів вищих учбових закладів з фізичної культури та спорту “Борьба” від 1952 року наводиться загалом вісім спеціальних рухливих ігор без коментарів з методики їх застосування в навчально-тренувальному процесі [21].

В книзі А. Харлампієва “Борьба самбо” від 1964 року взагалі не згадується застосування ігрових засобів навчання, хоча подається розроблена система застосування простіших видів боротьби, в тому числі і тих, що є аналогами окремих видів національних єдиноборств народів СРСР [22].

Автор багатьох видань з питань спортивної боротьби, заслужений майстер спорту СРСР, заслужений тренер СРСР, професор кафедри боротьби Російської державної академії фізичної культури Е. М. Чумаков, також подає декілька рухливих ігор, метою застосування яких є розвиток конкретних фізичних якостей спортсменів, а також п'ять видів простіших видів боротьби і зазначає, що такі види боротьби є ефективним засобом на формування якостей борця [23].

Бокс. Колишній тренер-консультант збірної Соціалістичної Республіки Куба з боксу В. М. Романов в своїй роботі “Бой на дальней, средней и ближней дистанциях” зовсім не розглядає питання рухливих ігор, більш того, зазначає, що у випадку зустрічі на рингу боксера так званого іскусного стилю з боксером, арсенал атакуючих дій та дій захисту якого не великий, але останні доведені до автоматизму, перевага буде на боці другого [24].

Майстер спорту, кандидат педагогічних наук, старший тренер збірної Москви з боксу В. Філімонов, розглядаючи питання розвитку фізичних якостей єдиноборців подає декілька рухливих ігор, але без конкретного опису методів їх застосування в навчально-тренувальному процесі. Ігри переважно естафетного характеру [25].

Не розглядаються ігрові форми навчання та ігрові засоби фізичного виховання в джерелах з боротьби дзюдо, де тренування носить досить регламентований, у багатьох випадках ка-

нонічно-ритуальний характер. Прикладом подачі інформації такого типу може бути навчально-методичний посібник для тренерів і спортсменів “Основи класичного дзюдо” Г. П. Пархомовича [26].

Яскравим зразком продуманої роботи в галузі застосування ігрових засобів в єдиноборствах є навчальний посібник Є. Я. Крупніка. Автор підкреслює, що ігровий метод є методом комплексного розвитку фізичних якостей. Жодна рухлива гра не може бути засобом розвитку окремої фізичної якості. Наприклад, в іграх з перетягуванням, що мають спрямованість на розвиток силових якостей, на досягнення перемоги, впливають такі якості, як витривалість, спритність і навіть воля до перемоги. Вказується, що використання ігрових форм реалізації навчально-тренувального процесу принагідно до проведення частини тренувального заняття, а за умови будь-якого правильного застосування ігрових засобів можливо навчати спортсмена-початківця елементарних стандартних технічних прийомів. Цю тезу підтверджують й інші автори [27, 28].

4. ОСОБЛИВОСТІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ В УКРАЇНСЬКОМУ РУКОПАШІ “СПАС”

“Про те, як дід навчав мене “Спасу”. Я просто повторював рухи. Після того, як копіювання було вдалим, дід питає: “Грає?” Тобто, грає всередині, рух приносить задоволення? Я відповідає: грає, повторював рух декілька разів і більш до нього не вертався. І повірте пройшло 35 років з тих пір, а воно грає так само свіжо і зараз.

Всього чотири елементи. Схватка ведеться практично останньою парою зв'язки. Тренування проходило тільки в русі, одразу в цілому, а потім, якщо треба, визначались окремі елементи, які не вдавалися. На початку під час копіювання дід співав жартівливих пісень, а я йому повинен був підспівувати. Після того, як все в мене “заграло”, співати я міг вже про себе. Але потім звичка думати піснею під час цього специфічного руху збереглась.

Удари — найзвичайнісінькі, на всі можливі положення протиставлених. Захист, як такий, відсутній. Наближення до супротивника впритул. Обдумувати рух супротивника не можна, щоб не сталось [29]. Так описує традиційну форму нав-

чання і технічні дії “Спасу” носій козацького звичаю Л. П. Безклубий (Одеса).

Про характер та стиль бойового мистецтва “Спас” свідчать багато писемних та усних джерел. Цікавим і дуже інформативним є опис стилю, яким боровся шурин царя Івана Грозного Матрюк Темрюкович:

“С борцами сходится Матрюк Темрюкович:
Борьба его ученая, борьба черкесская;
Колесом он боротья пошел ...” [21].

Відомо, що за часів царя Івана Грозного черкесами називали войовничий народ, що жив на південних кордонах тодішньої України, займався рибальством, мисливством та військовою — українських козаків.

З 1992 року школою запорозького козацького традиційного бойового мистецтва “Спас” проведено великий обсяг робіт з відтворення козацького мистецтва “Спас”. Аналіз даних, в тому числі і тих, що надав Л. П. Безклубий, дозволив зробити висновки щодо опису виду бойового мистецтва, його основних характеристик та методів, що застосовувалися при навчанні новаків елементів боротьби. Подальша діяльність вивчення основ спасу, систематизації здобутої інформації дозволила (на основі суто прикладного виду боротьби) розробити програму багаторічного спортивного вишколу. Проведення низки турнірів з спортивного варіанту спасу дозволило вдосконалити правила змагань, розробити організаційно-методичні вимоги до організації навчально-тренувального процесу з українського рукопашу “Спас”. Склалися умови для впровадження нового виду спорту — українського рукопашу “Спас”. Логічним завершенням першого етапу роботи стало відкриття в м. Запоріжжя державної дитячо-юнацької спортивної школи “Спас” у 1998 році.

Основними ознаками і відмінностями спасу як виду спорту є:

- широке застосування як елементів кулачного бою, в тому числі ударів ліктями, ударів ногами та елементів боротьби;
- дозвіл на застосування задушливих та больових прийомів;
- короткотривалість поединку на килимі — до 3 хвилини;
- висока інтенсивність, емоційна та технічна насиченість двобою;

- велика площа змагального майданчику, а тому широкі можливості для маневру;
- стимуляція системою суддівської оцінки застосування технічно складних елементів, як-от: ударів ногами в стрибку та в стрибку з розворотом на 360 градусів, захватів ногами корпусу і голови супротивника у стрибку, високоамплітудних кидків тощо;
- відсутність можливостей для виконання захоплення противника, використовуючи пальці рук;
- дозвіл на проведення поєдинку під музичний супровід;
- обов'язкове застосування в одязі бійця елементів українського національного костюма;
- широке застосування елементів козацького воїнського ритуалу в навчальній та змагальній практиці тощо.

Таким чином, “Спас” як вид спорту, має загалом швидкісно-силовий, складно-координаційний, ациклічний характер, що потребує від спортсмена та його тренера роботи з розвитку всіх фізичних якостей. Крім того, умови проведення змагального поєдинку вимагають від спортсмена серйозної тактичної підготовки, вміння грамотно застосовувати весь позитив власної підготовки, знаходити слабкі місця в обороні противника, швидко аналізувати його фізичні та технічні можливості та ефективно протистояти незнайомій манері ведення бою.

Особливої уваги при підготовці спасівців до змагань слід приділяти вмінню гармонійно поєднати елементи ударної техніки та техніки боротьби, здатності швидко переключатися з одного типу рухів на інший, а також вмінню вести бій в несприятливих умовах. Особливо це стосується підготовки спортсменів-початківців, оскільки саме на початковому етапі за відсутності змагального досвіду, коли тільки закладається “школа”, борець часто потрапляє в ситуації, в тому числі і суто побутові, які не розглядалися під час підготовки до змагань.

Такі особливості українського рукопашу “Спас” передбачають широке застосування в підготовці молодих спортсменів спеціалізованих ігрових засобів навчання, що дозволяє моделювати різноманітні типові ситуації, що виникають під час ведення змагального поєдинку, знаходити правильні, іноді нестандартні рішення, підтримувати та розвивати у спортсменів інтерес саме до змагальної практики.

5. РОЛЬ ТА ФУНКЦІЇ ТРАДИЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНИХ ВИДАХ ЄДИНОБОРСТВ

В Україні ще з давніх часів були розповсюджені різноманітні види дужання (боротьби). Дужання як один з ефективних засобів фізичного виховання мало багато різновидів. Це боротьба “на ременях”, “спас”, “навхрест” тощо “[31].

Культура — це є матрикс, основа нашого буття. Життя українців неразривно пов’язане з їх культурою, духовними цінностями і традиціями. Вона розвивається постійно і тепер зазнає змін під впливом нової високої технології, яка, без сумніву, буде мати великий вплив на різні аспекти культурного життя народу. Тому початківців, які легко сприймають нове, треба привчати до того, щоб зберігали, продовжували та розвивали наші культурні надбання. Запорука розвитку — це зберігання традицій народу [3, 32].

Традиція — це досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично й передаються з покоління в покоління [33].

Якщо ще раз оглянути історію України з точки зору елементів традиційної культури, ми побачимо, що рухливі ігри наших предків носили обрядово-прикладний характер і, як правило, були спрямовані на підготовку до повсякденної праці або були певною моделлю останньої.

Оскільки одним із діяльності наших прадідів була війна, відповідно і ігри мали мілітарне забарвлення. Більш того, в культурно-історичному аспекті, на думку Гавзінга, гра стає боротьбою, а боротьба — грою...боротьба за щось або збереження чогось. Саме тому в національних видах боротьби, причому не тільки української, зберігся елемент гри, а в деяких він навіть домінує. Прикладом можуть бути такі види боротьби, як: українська боротьба “навхрест”, російська “в схватку”, молдавська “триньте-дряпте”, татарська “куряш”, тувинська “хуреш” та багато інших. Фактично кожен з народів “старого світу” зберіг свої бойові традиції в формі національних видів боротьби, ігор, забав.

На сьогодні абсолютно точно доведено, що з метою підйому масовості фізичної культури та спорту в державі має сенс починати з вдосконалення її національних видів, котрі мають багатовікові традиції та враховують клімато-географічні, націо-

нально-культурні особливості регіонів. А що стосується міжнародних видів єдиноборств, то рекомендується під час проведення розминки перед поєдинком користуватися ритуалами національних видів боротьби, що сприяє підвищенню емоційного стану бійця, виховує шанобливе ставлення до супротивника, глядача та суддів [30; 34].

6. КЛАСИФІКАЦІЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ РУХЛИВИХ ІГОР ВІДПОВІДНО ДО ЗАВДАНЬ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ В УКРАЇНСЬКОМУ РУКОПАШІ “СПАС”

За результатами проведених етнографічних досліджень, наукових експериментів, аналізу літературних джерел, вивчення досвіду тренерів з українського рукопашу “Спас” була розроблена класифікація спеціалізованих рухливих ігор стосовно до занять з українського рукопашу “Спас”.

В її основу були закладені наступне:

- рухові завдання, які стоять перед учасниками гри;
- особливості взаємовідносин партнерів під час з’ясування рухових завдань та умов гри;
- переважаючий вплив ігор на виховання фізичних якостей, формування навичок єдиноборства та вдосконалення елементів технічних дій.

При розробці класифікації спеціалізованих рухливих ігор були враховані рекомендації, викладені в роботах Б. П. Карякіна [18], Ю. М. Віленського [19], Є. Я. Крупнікі [27], К. В. Балдаєва [28], І. Н. Крепчука [39], Л. В. Билеєвої [40].

У процесі дослідження та апробації ігрових засобів було встановлено, що багато з існуючих ігор, описаних у посібниках і рекомендованих до навчально-тренувального процесу підготовки єдиноборців, а також козацьких забав, не викликають у спортсменів-юнаків зацікавленості і не знаходять широкого застосування у тренерській практиці. Тому були оцінені перш за все ігри, зібрані на основі узагальнення власного досвіду, досвіду тренерів з українського рукопашу “Спас” та збірника традиційних козацьких ігор Л. П. Безклубого “Граі”.

Запропоновано наступну класифікацію.

1. За руховим завданням:

- на дотик;

- перетягування;
 - штовхання;
 - блокуючі захоплення;
 - з виведенням з рівноваги;
 - атакуючі захоплення;
 - з відривом від опори;
 - за оволодіння предметом;
 - на випередження;
 - з імітацією ударів.
2. За особливістю взаємодії:
- ігри-вправи з елементами єдиноборств;
 - колективні рухливі ігри з елементами єдиноборств.
3. За умовами виконання рухового завдання:
- з обмеженням площини пересування;
 - з обмеженням часу;
 - з обмеженням площини опори;
 - з обмеженням взаємодії рук;
 - з обмеженням дії зорових аналізаторів;
 - з використанням предметів.
4. За переважним впливом:
- на фізичні якості (швидкісні, швидкісно-силові, силові, спритності, витривалості, гнучкості);
 - на навички єдиноборств (маневру, звільнення та проведення захоплення, виведення супротивника з рівноваги, досягнення переваги в боротьбі за вигідне положення, територію тощо);
 - на засвоєння елементів техніки:
- кидків;
ударів;
в комбінації;
задушливих та больових прийомів.

Література

1. *Пилат В.* Бойовий Гопак. — Л.: Галицька видавнича спілка, 1999. — 336 с.
2. *Притула О.* Українське бойове мистецтво “Спас”. — Запоріжжя: Видавничий центр “Запорозький Спас”, 2000. — 60 с.

3. *Самотулка Т.* Історія України в іграх. — Нью-Йорк: Коць, 1995. — 348 с.
4. *Завацький В. І., Цьось А. В., Бичук О. І., Пономаренко Л. І.* Козацькі забави. — Луцьк: Надстир'я, 1994. — 112 с.
5. *Леко Б. А.* Стрільба і рухливі ігри. — Чернівці: Рута, 1994. — 60 с.
6. *Жарський Е.* Історичні основи виховання. — Нью-Йорк: Видання Шкільної Ради, 1960. — 80 с.
7. *Кащенко А.* Оповідання про славне Військо Запорозьке Низове. — Дніпропетровськ: Січ, 1991. — 320 с.
8. *Яворницький Д. І.* Історія запорозьких козаків. — Л.: Світ, 1990. — 319 с.
9. *Килимник С.* Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. — К.: Обереги, 1994. — 236 с.
10. *Зубалій М. Д., Зубалій В. М.* Іван Піддубний — символ української сили та борцівської вправності // Тези регіональної науково-практичної конференції з теорії і методики виховання в молоді інтересу до занять боротьбою. — Чернівці: Прут, 2002. — С. 5–7.
11. *Ведмеденко Б. Ф., Назаровець В. З.* Психолого-педагогічна технологія виховання інтересу в молоді до занять спортом і фізичною культурою // Тези регіональної науково-практичної конференції з теорії і методики виховання в молоді інтересу до занять боротьбою. — Чернівці: Прут, 2002. — С. 11–14.
12. *Філософський словник / Під ред. І. Т. Фролова.* — М.: Політіздат, 1987. — 590 с.
13. *Савин Н. В.* Педагогіка. — М.: Просвещение, 1978. — 351 с.
14. *Матвеев Л. П.* Теория и методика физической культуры. — М.: ФиС, 1991. — 543 с.
15. *Платонов В. Н.* Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте. — К.: Олимпийская литература, 1997. — 584 с.
16. *Платонов В. М., Булатова М. М.* Фізична підготовка спортсмена. — К.: Олімпійська література, 1995. — 320 с.
17. *Шиян Б. М.* Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 1. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2001. — 272 с.

18. *Карякин Б. П.* Исследование содержания и экспериментальная проверка эффективности методов подготовки к самозащите. М.: Гос. центр. ордена Ленина ин-т физ. культуры. — 1987. — 30 с.
19. *Віленський Ю. М., Дубовіс М. С.* Ігри в спортивній боротьбі. — К.: Здоров'я, 1977. — 87 с.
20. *Ашикага К.* Жіу-Житсу. — М.: Русское Товарищество, 1909. — 240 с.
21. *Галковский Н. М., Катулин А. З., Чионов Н. Г.* Борьба. — М.: ФиС, 1952. — 448 с.
22. *Харлампиев А.* Борьба самбо. — М.: ФиС, 1964. — 388 с.
23. *Чумаков Е. М.* Сто уроков самбо. — М.: Фаир-пресс, 1998. — 400 с.
24. *Романов В. М.* Бой на дальней, средней и ближней дистанциях. — М.: ФиС, 1979. — 192 с.
25. *Филимонов В. И., Нигмедзянов Р. А.* Бокс, кикбоксинг, рукопашный бой. — М.: Инсан, 1999. — 416 с.
26. *Пархомович Г. П.* Основы классического дзюдо. — Пермь: Урал-пресс, 1993. — 304 с.
27. *Крупник Е. Я.* Боевые слоны или игровой способ изучения приемов самозащиты. — М.: ФиС, 1997. — 81 с.
28. *Балдаев К. В.* Подвижные игры на этапе начальной спортивной специализации в вольной борьбе. — М.: Пед. ин-т им. Н. К. Крупской, 1986. — 22 с.
29. *Безклубый Л. П.* Интерес моей мысли // Техника молодежи. — 1989. — № 2. — С.11.
30. *Ондар О. Ч.* Начальная подготовка борцов вольного стиля на основе приемов национальных видов борьбы. — М.: Моск. Пед. ин-т им. Н. К. Крупской, 1985. — 18 с.
31. *Палагнюк В. Г., Палагнюк Т. В.* Історико-педагогічні особливості культурно-спортивних заходів як елемент теоретичної підготовки спортсмена // Тези регіональної науково-практичної конференції з теорії і методики виховання в молоді інтересу до занять боротьбою. — Чернівці: Прут, 2002. — С. 8–10.
32. *Семчишин М.* Тысяча років української культури. — К.: Друга рука, 1993. — 96 с.
33. *Кузь В., Руденко Ю., Губко О.* Українська козацька педагогіка і духовність. — Умань: Каменяр, 1995. — 116 с.

34. *Фідірко М. О., Гнатенко С. О.* Національне виховання учнів засобами народних ігор // Матеріали науково-практичної міжнародної конференції з адаптаційних можливостей дітей та молоді. — Одеса, 2000. — С. 102–103.
35. *Крутецкий В. А.* Психология. — М.: Просвещение, 1980. — 352 с.
36. *Уэйнберг Р. С., Гоулд Д.* Основы психологии спорта и физической культуры. — К.: Олимпийская литература, 1998. — 336 с.
37. *Берн Э.* Игры. В которые играют люди. — М.: Фаир-пресс, 2001. — 480 с.
38. *Физиология человека* / Под общей ред. Н. В. Зимкина. — М.: ФиС, 1975. — 496 с.
39. *Крепчук И. Н.* Сопряженное воздействие специализированных подвижных игр на физические качества и навыки единоборства юных борцов на этапе начальной подготовки. — Минск: Белорусский гос. ин-т физ. культ., 1987. — 23 с.
40. *Былеева Л. В., Коротков И. М.* Подвижные игры. — М.: ФиС, 1982. — 224 с.

Г. ПОЛЯКОВ,

*віце-президент Всеукраїнської федерації
традиційного козацького бойового мистецтва “Спас”*

НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИД СПОРТУ — УКРАЇНСЬКИЙ РУКОПАШ “СПАС”. СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Традиційне козацьке бойове мистецтво “Спас” — це великий пласт бойової культури українського народу. Існує декілька напрямків спасу, одним з яких є український національний рукопаш.

Український національний рукопаш “Спас” — це вид спортивного одноборства, який розвивається на основі національних бойових мистецтв.

У сучасному суспільстві український рукопаш “Спас” функціонує як різновид національної масової фізичної культури та служить засобом відродження бойових традицій.

Національний рукопаш “Спас” — це повноконтактний вид спорту з великим арсеналом дозволених технічних дій, які умовно можна розділити на декілька підгруп (атакуючі, контр-атакуючі та захисні дії):

1. ударна техніка:

- руками;
- ногами;

2. техніка боротьби:

- в стійці (кидкова техніка);
- в партері (кидкова техніка, больові та задушливі прийоми).

Діяльність спортсменів у процесі поєдинків, як і в інших видах одноборств, (бокс, таеквондо, боротьба і т. д.) носить складно-координаційний характер (А. М. Підоря, 1991, Є. Садовський та ін., 1998) та здійснюється в ситуаціях, які визна-

чають як варіативно-конфліктні (В. С. Колпер, 1977, 1982). Вони характеризуються екстремальністю умов та труднощами для сприйняття інформації, прийняття рішень та їх реалізації. Ці труднощі обумовлені дефіцитом часу та простору, недостатністю інформації, маскуванням намірів та невизначеністю моменту початку дій. Збиваючі фактори навмисно створюються суперником (М. О. Яремко, 2001; В. С. Колпер, 1977, 1987; А. А. Новиков, 1999; В. І. Платонов, 1997). Як і в інших повноконтактних одноборствах, стресовість ситуацій посилюється наявністю загрози отримати наступний удар рукою чи ногою, як наслідок — нокдаун чи нокаут. Боязнь бойових та задушливих прийомів викликає підвищені вимоги до психологічної підготовки спортсменів.

Поєдинок в українському рукопашу “Спас”, як в боротьбі й боксі, складається з епізодів (спортсмен нападає, захищається, відповідає на атаки, поборює захист, очікує нападу) та пауз (характеризуються відсутністю обміну діями та очікуванням сигналу для їх початку).

Розглянемо особливості різних видів підготовки у національному рукопашу “Спас” та їх відмінність від інших контактних видів спорту:

1. Технічна підготовка. Техніка — сукупність раціональних, дозволених правилами дій спортсмена, які використовуються для досягнення перемоги (А. П. Купцов, 1978). Велика кількість дозволених правилами дій під час поєдинку вимагає від спортсмена ретельної технічної підготовки, яка ускладнюється тим, що у цьому виді спорту присутні різні за динамічною структурою технічні дії (удари, кидки та боротьба в партері), саме тому побудова боездатного технічного арсеналу спортсмена вимагає великої уваги на усіх ланках підготовки — від початкової, до вищої спортивної майстерності. Основними вимогами до техніки спортсмена є раціональність та ефективність, особливо при скороченому часі бою. Виникає необхідність побудови бойових зв’язок та комбінацій таким чином, щоб захисні дії природно переходили в атакуючі та навпаки, особливу увагу приділяючи діям контратаки. Пріоритетним, на наш погляд, є індивідуалізація техніки до морфофункціональних особливостей спортсмена.

2. Тактична підготовка. Тактика — вміле використання технічних, фізичних та вольових можливостей з розрахунком особливостей суперника та конкретної ситуації з метою досягнення перемоги (А. П. Купцов, 1978). Ми вважаємо що в українському рукопашу необхідно розрізняти тактику дій, тактику бою, тактику турніру. До тактики дій відносимо особливості підготовки прийому, індивідуальні особливості виконання технічних дій залежно від морфофункціональних особливостей спортсмена та суперника. До тактики бою відносимо побудову поединку залежно від особистих пріоритетів у техніці та сильних або слабких сторін суперника, наявність особистого стилю спортсмена та спроможність нав'язування його супернику. Турнірна тактика диктується тим, що в національному рукопашу спортсмену доводиться проводити декілька поєдинків в один день, тому виникає необхідність розраховувати сили під час бою та на протязі всього турніру. На відміну від більшості контактних видів одноборств у національному рукопашу немає перерв між раундами і секундат не може підказати спортсмену, тому рішення необхідно приймати самому і в дуже короткий термін, бо бій триває 3 хвилини, часу на перебудову тактики обмаль.

3. Психологічна та морально — вольова підготовка. Національний рукопаш — це повноконтактний вид спорту, тому проведення поединку ускладнюється страхом пропустити нокаутуючий удар або больовий та задушливий прийом. Тому психологічний настрой на бій рівних за підготовленістю суперників може стати вирішальним. За словами П'єра де Кубертена: “Справжній спортсмен шукає страх, щоб його подавити, втому, щоб її побороти, перешкоду, щоб її подолати”. Контактні одноборства ставлять надзвичайно високі вимоги до психіки спортсмена. Поєдинок у національному рукопашу відрізняється високим темпом, швидкістю дій спортсменів в умовах миттєвої зміни бойових ситуацій, вмінням виконувати потужні та небезпечні дії та захищатись від них. Необхідність витримувати великі навантаження та протистояти втомі, регулювання ваги — все це потребує високого рівня розвитку вольових якостей. Воля виявляється у навмисних діях при досягненні свідомо поставленої мети.

4. Загальнофізична підготовка та спеціальнофізична підготовка. Фізична підготовка спортсмена має велике значення в

сучасній системі спортивного тренування, вона забезпечує вирішення завдань технічної, техніко-тактичної підготовки та психологічної підготовки (В. П. Філін, 1974). Високий рівень фізичної підготовленості є підвалиною вдосконалення спортивної майстерності на будь-якому етапі багаторічної підготовки (В. В. Кузнецов, 1975), при цьому важливе значення має узгодження рухових якостей, особливо в національному рукопашу, де необхідним вважається комплексний розвиток фізичних якостей із різною спеціальною спрямованістю; а особливо високі прояви швидкісно-силових якостей, спритності, сили в ударних діях, вибухової сили при виконанні кидків, значних показників координації та гнучкості при боротьбі як у стійці, так і у партері, і усе це на фоні прояву швидкісної та загальної витривалості.

5. Функціональна підготовка. Вимагає ретельного розвитку та узгодженості усіх функціональних систем для прояву максимального результату за умови проведення декількох високоінтенсивних поєдинків в один день, причому характер та режим роботи під час бою постійно змінюється. В результаті цілеспрямованого та регулярного тренування, організм вибірково підвищує свої робочі можливості та кількісно розвиває ту форму специфічного пристосування, яка обумовлена конкретною рухальною діяльністю та переважно визначає її успіх. Такий вибірковий характер функціональної спеціалізації, яка обумовлена режимом роботи, що характеризується двома факторами — об'ємом та інтенсивністю тренуючих впливів. У зв'язку з цим доцільно говорити про морфофункціональну спеціалізацію організму, яка залежить від умов тренувальної та змагальної діяльності (Верхошанський, 1988).

6. Теоретична підготовка. Спрямована на опанування знаннями необхідними в спортивній діяльності. Наявність фундаментальних знань з теорії свого виду спорту та основ загальної теорії та методики спорту надає спортсмену перевагу в тому, що він має можливість підходити до тренувального процесу свідомо, що значно підвищує якість підготовки. Теоретична підготовка в національному рукопашу забезпечується вимогами “Молодика”, якими повинен опанувати кожен спортсмен.

7. Духовна підготовка. Вид підготовки, який існує тільки в національному рукопашу. Вивчення духовної спадщини ук-

раїнського народу, козацьких традицій та життя за Звичаєм. Все це надихає спортсменів на значні досягнення в опануванні національним рукопашем та жагу приєднання до великого пласту української бойової культури. Основною метою усієї роботи є виховання підростаючого покоління “вірними синами Землі своєї”, стійкими патріотами — захисниками Батьківщини.

Ми розглядаємо національний рукопаш як одну із підготовчих ланок до опанування саме мистецтвом бою у реальних умовах, як складовою частиною вишколу козака — воїна-рятівника та захисника Батьківщини.

Щоб зрозуміти зв'язок та різницю між спортом та бойовим мистецтвом, необхідно зупинитись на деяких моментах.

- В національному рукопашу поєдинок триває від 2 до 3 хвилин, без перерви, що не дає змоги спортсмену отримувати підказку секунданта та вимагає самостійного рішення, а це найкраща підготовка до реальних умов бою.
- Велика кількість дозволених правилами дій та незначні обмеження, спрямовані на захист здоров'я спортсмена, спонукає до розширення бойового арсеналу спортсменів та дозволяє протидіяти бійцям з різноспрямованою підготовленістю. Якщо декілька років тому досвідчений спортсмен з боксу, боротьби та ін. міг на рівних змагатись в національному рукопашу, то зараз одностороння підготовка не дозволяє навіть протриматись до кінця поєдинку.
- Згідно із правилами у національному рукопашу не існує обмежень щодо сили ударів, що вимагає від спортсменів ретельної підготовки арсеналу захисних дій, що знижує процент травматизму.
- Наявність боротьби “навхрест” як підготовчого ступеня до рукопашу дає змогу досконало опанувати елементи техніки боротьби та надати змагальний досвід навіть початківцям, бо ця боротьба абсолютно не травматична, що психологічно готує їх до змагів у рукопашу. Як звісно, молодиків головне не налякати першим змагальним досвідом, бо страх, що з'явиться після перших змагань, потім перебороти дуже важко.

Ми вважаємо за необхідне зупинитись на специфічних функціях спорту, розглядаючи їх у контексті національного рукопашу “Спас”.

1. *Еталонна функція.* Досягнення у спорті служать зразком максимального розвитку спортивних здібностей людини, орієнтиром на шляху до подальшого розкриття та удосконалення психофізичних резервів організму. Таким чином, ми маємо стимул для розвитку та самовдосконалення людини, а як наслідок — здорову та сильну націю.

2. *Спортивно-престижна функція.* Спорт є важливим фактором самоутвердження особистості в суспільстві, підняття міжнародного престижу країни (Ю. Ф. Курамшин, В. І. Попов, 1999). Тому виникає необхідність відродження та розвитку саме національних видів спорту, конкурентоспроможних на міжнародній арені, а у цьому разі у сфері міжстильових видів одноробств, які зараз дуже популярні у світі.

3. *Емоційно-видовищна функція.* Спорт гармонізує прояви фізичних та духовних якостей людини (В. С. Кузнецов, Ж. К. Холодов, 2001, Л. П. Матвеев, 1999), таким чином приваблює до себе велику кількість прихильників, які підсвідомо приєднуються до великого пласту бойової культури українського народу.

4. *Естетична функція.* Спорт надає великий естетичний вплив на спортсмена та глядача. Це знаходить свій прояв у красі тілобудови, виразності та красі виконання техніко-тактичних дій та комбінацій. Крім того, важлива роль спорту у покращенні та зберіганні фізичних кондицій людини, у підготовці його до трудової та військової діяльності, в організації дозвілля та відпочинку, в укріпленні та підтримці здоров'я нації, необхідно враховувати роль спорту у політичному вихованні громадян у дусі патріотизму та забезпеченню здорового способу життя.

5. *Комунікативна функція.* Гуманізація суспільства робить спорт фактором розвитку міжнародних зв'язків взаєморозуміння та культурної співпраці народів (В. С. Кузнецов, Ж. К. Холодов, 2001). Однією з найважливіших рис національного рукопашу є те, що спортсмени не відчувають ворожнечі один до одного, а ритуал братання по закінченні поединку дійсно робить їх товаришами та побратимами у подальшому житті.

Враховуючи усе вище означене, можна із впевненістю стверджувати, що національний рукопаш “Спас” — це новий впевнений крок до здорової нації, сильної як фізично, так і духовно.

но. Створення національного виду контактного одноборства, на підґрунті якого знаходиться багатовікова бойова спадщина українського народу. Немає сумнівів, що саме такий вид спорту спроможний надати позитивні життєві орієнтири для молоді, мати великий вплив у суспільстві. А наявність духовної підготовки забезпечує дотримання Звичаю, що означає побудову майбутнього, спираючись на досвід минулого. Тоді буде Україна самостійною квітучою могутньою нацією!

Література

1. *Верхошанский Ю. В.* Основы специальной физической подготовки спортсменов. — М.: Физкультура и спорт, 1988.
2. *Кузнецов В. В.* Специальная силовая подготовка спортсменов. — М.: Советская Россия, 1975.
3. *Купцов А. П.* Спортивная борьба. — М.: Физкультура и спорт, 1978.
4. *Курамшин Ю. Ф., Попов В. И.* Теория и методика физической культуры. — СПб., 1999.
5. *Матвеев Л. П.* Основы загальної теорії спорту та система підготовки спортсмена. — К.: Олімпійська література, 1999.
6. *Филимонов В. И.* Бокс. — М.: "Инсан", 2000.
7. *Филин В. П.* Воспитание физических качеств у новых спортсменов. — М.: Физкультура и спорт, 1974.
8. *Холодов Ж. К., Кузнецов В. С.* Теория и методика физического воспитания. — М.: Academia, 2001.
9. *Шамардіна Г. М.* Основы теорії та методики фізичного виховання. — Д.: Пороги, 2003.

ЗМІСТ

<i>ПЕРЕДМОВА</i>	3
Миколаїв Р. Д. <i>Світоглядний аспект бойових мистецтв як елемент формування національної ідентичності</i>	4
Куровський В. <i>Принципи побудови техніки ДБМ “ТРИГЛАВ”</i>	12
Філатов Т. <i>Психологічна підготовка козака у ДБМ “Триглав”</i>	23
Полещенков А. <i>Методика навчання давноруському бойовому мистецтву ТРИГЛАВ</i>	28
Каганець І. <i>Від тотальної війни до Третього Гетьманату</i>	37
Пилат В. <i>Особливості світогляду воїв Гопака</i>	46
Мандзяк О. С. <i>Боротьба грудьми</i>	53
Каляндрук Т. <i>Бої навкулачки</i>	59
Яськів В. М. <i>Концепція спортивно-освітнього проекту “Формула досконалості”</i>	69

Шилов Ю. О. <i>Арійська військова доктрина</i>	74
Корнієнко О. В., Притула О. Л. <i>Традиційні форми навчання та виховання в національних єдиноборствах. Застосування спеціалізованих рухливих ігор на початковому етапі підготовки спортсменів в українському рукопаші “Спас”</i>	102
Поляков Г. <i>Національний вид спорту — український рукопаш “Спас”. Сучасність та перспективи розвитку</i>	123

The questions of base ideology of Ukrainian martial art are examined in the offered edition. Different schools and styles of national single combat such as

Old Russian martial art “Tryglav”, which was preserved by the Magi of Podolie, Ukrainian hand-to-hand fight “Spas”, “Fighting hopak” etc. are presented to the reader. The reports of Taras Kalendruk, Igor Kaganets, Yuriy Shilov are reflected in historico-philosophical works.

This book will be useful for the explorers of Cossack themes, national martial arts, trainers, students.

БОЙОВІ МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

*Науково-практичний збірник за матеріалами
Всеукраїнської конференції*

MARTIAL ART OF UKRAINE

*Practical scientific collection based on the materials
of All-Ukrainian conference*

Відповідальний редактор *В. М. Чирков*
Редактори *С. М. Толкачова, С. Г. Розузько*
Коректор *Т. М. Тележенко*
Комп'ютерне верстання *О. О. Губанова*
Оформлення обкладинки *Д. В. Кругленко*

Підп. до друку 01.07.05. Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 7,7. Обл.-вид. арк. 7,35. Тираж 500 пр.

Видавець і виготовлювач тиражу
Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 8 від 23.02.2000*